

T 62 N175 S

MS2
005408
168
11

MILITAIRE SPECTATOR

Doctrinevorming: de derde mijlpaal (deel 1)
(zie blz. 569)

UITGAVE

**Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap**

E-mailadres: m.haas@kma.nl

Secretaris: I.M. de Jong
majoor der intendance
p/a Ledenadministratie
Telefoon (070) 318 72 79

Ledenadministratie:
Instituut Defensie Leergangen
mw. E.M. de Haas-De Ruijter
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag

HOOFDREDACTEUR

prof. J.M.J. Bosch
brigade-generaal der cavalerie
p/a Inst. Defensie Leergangen MPC 58B
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 215 27 00

ADJ. HOOFDREDACTEUR

H. Emmens
commodore Koninklijke Luchtmacht

REDACTEUREN

drs. P.J.E.J. van den Aker
kolonel der cavalerie
drs. P.H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL
F.H. Meulman
kolonel Koninklijke Luchtmacht
drs. J. Terpstra
kolonel van de militair psychologische
en sociologische dienst
ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel van de technische staf

BUREAU-REDACTIE/PRODUCTIE

mw. drs. A. Kool
p/a Ledenadministratie
Telefoon (015) 215 27 20

ABONNEMENTEN

f 40,- (studenten f 25,-) buitenland
f 50,- per jaar. Losse nummers f 4,-

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit
Telefoon (0497) 53 15 31

DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
Vormgeving: Trend-Set Snelzet bv
ISSN 0026-3869

NADRUK VERBODEN

JAARGANG 168 NUMMER 11 1999

MILITAIRE SPECTATOR

- 566** Editoriaal:
Even Apeldoorn bellen...
- 568** Mededelingen
- 569** P.H. de Vries, W.S.M. Calmeyer-Meijburg:
Doctrineworming: de derde mijlpaal (deel 1)
- 575** V.C. Windt:
Frankrijk: een Euro-Atlantische bondgenoot?
- 584** A.L.W. Vogelaar, L.A. de Vos:
Wederzijds vertrouwen en militaire operaties
- 596** W.J. Heesbeen:
Grondgebonden luchtverdediging in het Amerikaanse leger
- 604** G. Loriaux:
Interventierecht op basis van humanitaire principes
- 612** Boeken
- 614** Samenvattingen/Summaries

Even Apeldoorn bellen...

Een krijgsmacht is een krijgsmacht door de wapens waarover zij beschikt. Als zwaarmacht moet zij bereid en in staat zijn deze wapens zo nodig te gebruiken. Technologie speelt een belangrijke rol bij het ontwikkelen van wapens, wapensystemen en het steeds verder vergroten van snelheid, bereik, precisie en effect. Behalve conventionele wapens waarmee de mensheid sinds de klassieke oudheid conflicten heeft uitgevochten, heeft deze eeuw een nieuwe categorie bedreigingen gebracht. Het gaat daarbij om wapens van nucleaire, biologische en chemische aard.

De Eerste Wereldoorlog introduceerde de gasoorlog. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het nucleaire wapen voor het eerst ingezet. Dat biologische wapens mogelijk waren, is al lange tijd bekend. Al in de verre oudheid werden kadavers opzettelijk in waterputten gegooid om dood en verderf te zaaien. Zeker vanaf de jaren vijftig besteedt de krijgsmacht aandacht aan de nucleaire, chemische en biologische dreiging en bescherming. Met name als het om biologische

wapens ging was het theoretisch gehalte – gelukkig – groot. Vanaf het begin van de jaren negentig kreeg dit soort middelen echter een herkenbaar en angstaanjagend gezicht.

VN-inspecteurs in Irak ontdekten dat de militairen in het bezit waren van dodelijke micro-organismen en andere giftige stoffen die door levende organismen kunnen worden geproduceerd (toxines en bioregulatoren). Uit de beschikbare literatuur blijkt dat Irak beschikte over anthrax, botuline-toxine en kankerbevorderende middelen.

Een andere schok ontstond na 1989. In dat jaar liep een belangrijke Russische wetenschapper naar het Westen over. Langzaam maar zeker kon vervolgens een beeld worden opgebouwd van wat wordt aangeduid als het 'Biopreparat Complex'. Tienduizenden wetenschappers hielden zich in de voormalige Sovjet-Unie binnen deze organisatie bezig met onderzoek naar de bruikbaarheid van onder meer pest en pokken als wapen.

Daarnaast waren er diverse andere alarmerende incidenten: de 'Aum Shinrikoye' sekte in Japan, die bezig was met het ontwikkelen van een biologisch wapen en een zekere Larry Harris, die in de Verenigde Staten anthrax wilde produceren. Verder doken regelmatig geruchten op dat bepaalde virussen uit laboratoria zouden zijn verdwenen. Tegelijkertijd trad er – als het gaat om onderzoek – een belangrijke verandering op. Vele decennia lang lag, ook in het Westen, het onderzoek naar wapens in de handen van militaire organisaties. In militaire laboratoria vond onderzoek naar mogelijkheden, dreiging en bescherming plaats. De wereld wordt thans geconfronteerd met een nieuwe situatie. Biochemisch onderzoek vindt plaats in honderden kleinere en grotere, vooral civiele instituten. Dit onderzoek is in beginsel gericht op positieve doelen; nieuwe medicijnen, verbetering van productiemethoden en dergelijke. Tegelijkertijd ontstaat kennis en ontstaan – al dan niet gewild – middelen die als wapen kunnen worden ingezet. Genetische manipulatie kan leiden tot biologische wapens; eenvoudige toxines en bioregulatoren kunnen nu langs synthetische weg worden bereid.

Betekent dit nu dat wereldwijd mens en dier direct van een hopelijk afdoend gasmasker moe-

ten worden voorzien? Zeker niet, daarvoor is de dreiging te diffuus. Duidelijk is wel dat er elders in de wereld een groter risico bestaat dan in Nederland. Duidelijk is ook dat terroristen een dergelijk middel zouden kunnen gebruiken. Of ons land een voor de hand liggend doelwit is, is discutabel. Anderzijds zou het van struisvogel-politiek getuigen de ogen voor het bestaan van deze dreiging te sluiten. Er is geen reden voor paniek, er is wel reden voor zorg. De kans dat een dergelijk wapen hier wordt gehanteerd mag klein zijn; de gevolgen zullen in een dergelijk geval groot zijn.

Een bijkomend probleem is dat biologische middelen niet zijn gebonden aan landgrenzen. Het getuigt derhalve van realisme en visie dat een werkgroep met vertegenwoordigers van het ministerie van Defensie en twee onderzoeksinstellingen van TNO, het Prins Mauris Laboratorium (TNO-PML) en TNO-Preventie en Gezondheid (TNO-PG) een eerste inventarisatie heeft uitgevoerd. Deze werkgroep heeft zich met alle aspecten van de verdediging tegen biologische wapens beziggehouden: dreigingsanalyse, profylaxe (preventieve maatregelen), detectie, fysieke bescherming, ontsmetting, therapie, het nemen van monsters en identificatie. Gelukkig blijkt Nederland onder meer in de genoemde laboratoria al een zekere, zij het verder te ontwikkelen, kennis in huis te hebben. TNO-PG op het gebied van infectueuze micro-organismen, profylaxe en specifieke therapie. Kwantitatieve dreigingsanalyse via computersimulaties, fysieke bescherming, ontsmetting en waterzuivering zijn nauw gelieerd aan de verdediging tegen chemische wapens en behoren tot het expertisegebied van het TNO-PML. Beide instituten zijn, elk op hun gebied, expert in kwalitatieve dreigingsanalyse, detectie, monsternamen, identificatie en therapie.

Uiteraard is sprake van activiteiten die complementair zijn aan die van de NAVO-bondgenoten. Tegelijkertijd moet worden geconstateerd dat dit domein, door de gevoeligheid van de informatie, nadrukkelijk een eigen inspanning vereist. Deze is ook nodig om de dialoog met partners te kunnen voeren. Deze samenwerking met bondgenoten op gebieden als detectie, melding en waarschuwing en *'consequence management'* is van belang en kan zelfs van levensbelang zijn.

Binnen de NAVO worden daartoe, we hebben het immers over nationale verantwoordelijkheden, behoedzaam eerste stappen gezet. Daarnaast ligt ook nationaal bredere samenwerking in de rede. Gedacht kan worden aan samenwerking tussen de ministeries van Defensie, Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (vws) bij de bestrijding van rampen met onder meer biologische en chemische middelen.

Op dit gebied wordt sinds kort gewerkt aan een plan van aanpak. Defensie en vws zouden – op medisch gebied – kunnen bijdragen aan het ontstaan van een kenniscentrum waaraan bijvoorbeeld het Centraal Militair Hospitaal, het Calamiteiten Hospitaal van Defensie, het Academisch Ziekenhuis Utrecht en het Nationaal Vergiftigingen Informatie Centrum van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne kunnen bijdragen. Niet in de laatste plaats zou interdepartementale samenwerking gericht op rampengeneeskunde en bestrijding van infectieziekten kunnen bijdragen aan een beter beeld van de benodigde kennis en middelen. Biologische wapens zijn 'eng': men weet dat ze bestaan, maar alleen eventuele effecten zijn zichtbaar.

De dialoog rond deze wapens wordt bemoeilijkt door taalbarrières tussen wetenschappers, beleidsmakers en het bredere publiek. Jargon als 'infectueuze agentia' – gevaarlijke stoffen die via de ademhalingswegen in het lichaam kunnen komen – behoort niet tot het dagelijks woordgebruik. Toch bestaat een zeker besef dat we de dreiging van dit soort middelen niet kunnen negeren. Het valt te hopen dat voorliggende inventarisatie zal leiden tot verdere stappen. Mocht de krijgsmacht of mocht Nederland onverwacht met dit soort middelen worden geconfronteerd, dan biedt 'even Apeldoorn bellen' geen oplossing. Gelukkig begint dit besef te leven.

Mededelingen

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nodigt leden en belangstellenden uit voor een bijeenkomst over:

'Ervaringen in Albanië'

Tijdens het conflict rond Kosovo speelde zich onder meer in Albanië een massaal vluchtelingenprobleem af. De kol drs. P.L.J. Bos maakte als Hoofd Informatie deel uit van het management van het crisiscentrum van de Albanese regering. De kolmarns A.J. Wesselingh was commandant van de CJTF 'Romeo', die in Albanië was gestationeerd. Beiden zullen een inleiding houden over hun ervaringen in deze periode. De bijeenkomst vindt plaats op:

dinsdag 19 oktober 1999

Defensievoorlichtingscentrum, Korte Houtstraat 21, Den Haag

Vanaf 19.30 uur is de zaal open. De bijeenkomst vangt aan om 20.00 uur.
Gaarne aanmelden tijdens kantooruren: 076 - 5273209.

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

kent de door haar ter gelegenheid van de viering van het

honderdvijftigjarige bestaan van de Militaire Spectator

op 29 januari 1982 ingestelde

MILITAIRE SPECTATOR LEGPENNING

toe aan

Prof. Dr. G. Teitler

ter erkenning van

de loffelijke wijze waarop hij met een groot aantal publicaties heeft bijgedragen aan de beoefening van de Krijgswetenschap in Nederland en aan het onderwijs in de Krijgswetenschap aan het Koninklijk Instituut voor de Marine in Den Helder en de Koninklijke Militaire Academie in Breda.

's-Gravenhage,

De Voorzitter

23 september 1999

mr. drs. C. Homan

De Britse Ambassade organiseert in samenwerking met de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, de Atlantische Commissie en het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken een bijeenkomst met als thema:

Optreden op het breukvlak politiek-militair: ervaringen in Macedonië en Kosovo

Vrijdag 26 november
Nieuwspoor, Lange Poten 10
Den Haag

Spreker is:

Lieutenant General **Mike Jackson** KCB CBE

Aanvang: 11.00 uur ('s morgens).
Uitsluitend schriftelijk aanmelden onder vermelding van naam, adres en telefoon-nummer/fax-nummer bij:

Atlantische Commissie
Bezuidenhoutseweg 237-239,
2594 AM Den Haag
Fax 070 - 3646309

Doctrinevorming: de derde mijlpaal (deel 1)

P.H. de Vries

– kolonel der cavalerie*

W.S.M. Calmeyer-Meijburg – luitenant-kolonel der cavalerie*

Inleiding

De doctrine voor vredesoperaties heeft lang op zich laten wachten.¹ Bijna tien jaar na het moment waarop ingrijpende veranderingen in de internationale verhoudingen hun aanvang namen, is de Koninklijke Landmacht zo ver dat de operationele visie over vredesoperaties is vastgesteld. Voor de Koninklijke Landmacht is dit een belangrijke gebeurtenis; het militaire denken werd immers tot 1990 volledig beheerst door het optreden onder oorlogsomstandigheden tegen een numeriek overmachtige vijand.

Sedert 1990 is de Koninklijke Landmacht geconfronteerd met het optreden in het (gewapend) conflict tussen derden, waarin zij geen partij was bij dat conflict, maar waarbij het vestigen, stabiliseren en/of handhaven van een toestand van vrede het ultieme doel was. Dit artikel wil deze operationele visie van het militaire denken binnen de Koninklijke Landmacht introduceren. Dit eerste deel bespreekt hoofdzakelijk de totstandkoming van de doctrine voor vredesoperaties, terwijl het tweede deel zich concentreert op de inhoud van de LDP, deel III (LDP-III).

* De auteurs waren 'werk' voorzitter en secretaris van de Doctrinecommissie KL ten tijde van de totstandkoming van de LDP-III.

¹ Zie ook: Doctrinevorming: de eerste mijlpaal, door genm W.F. Vader, kol P.H. de Vries en kol K.A. Gijsbers in MS 165 (1996)(10) 429.

Op 23 april 1996 werd door de Bevelhebber der Landstrijdkrachten het eerste deel van de Landmacht Doctrinepublicatie 'Militaire Doctrine' vastgesteld. Daarmee was de eerste paal geslagen van de volledige herziening van de landmachtdoctrine, die zijn aanleiding vond in de gebeurtenissen van 1989-1991. Deze Landmacht Doctrinepublicatie (LDP) was in feite de eerste 'kapstok', waarvan een aantal andere publicaties zou worden afgeleid. Zij was nogal abstract van aard en een nadere concretisering en verfijning zou plaatsvinden in andere Landmacht Doctrinepublicaties, leidraden en handboeken.

De volgende Landmacht Doctrinepublicatie, de tweede mijlpaal, betrof de concretisering van reguliere gevechtsoperaties, de LDP, deel IIA en deel IIB. Deze publicatie zag het licht in de zomer van 1998 en verving het vertrouwde vs 2-1386, de Gevechtshandleiding. Op 14 oktober jongstleden werd de daarop volgende Landmacht Doctrinepublicatie tijdens een symposium officieel ten doop gehouden. Deze LDP deel III is een verdere uitwerking van de doctrine voor vredesoperaties. Het herzieningsproces van de landmachtdoctrine heeft daarmee weer een belangrijke mijlpaal bereikt.

De situatie tot 1990

Met de oprichting van de Verenigde Naties en het in werking treden van haar handvest, op 24 oktober 1945, hebben de (meeste) landen van de wereld een collectieve veiligheidsorganisatie in het leven geroepen met als belangrijkste doelstelling 'het handhaven van internationale vrede en veiligheid'. Het is een organisatie geworden die kan optreden tegen elke staat die de veiligheid van één of meer lidstaten in gevaar brengt. Daarmee is het eveneens mogelijk – zo nodig ook met geweld – op te treden in elk gewapend conflict als derde partij, teneinde een situatie te stabiliseren en/of stabiel te houden. Het bipolaire machtsevenwicht van de Koude Oorlog heeft echter meestal voorkomen dat een conflict zodanig escaleerde dat ingrijpen door derden

mogelijk en noodzakelijk was. En als dan toch een echt conflict uitbrak, moesten de Verenigde Naties vaak verstek laten gaan, omdat het niet mogelijk bleek in de Veiligheidsraad overeenstemming te bereiken over een eventueel ingrijpen.

Er zijn in die periode dan ook relatief weinig VN-operaties van de grond gekomen. In die tijd heeft Nederland deelgenomen aan een beperkt aantal vredesoperaties, hoofdzakelijk waarnemingsmissies en slechts twee keer met een organieke eenheid (in Korea en Libanon).

Alle aandacht was in deze tijd gericht op de bondgenootschappelijke verdediging in de Noord-Duitse laagvlakte. De landmachtdoctrine was in die tijd dan ook alleen toegespitst op dit soort optreden: gevechtsoperaties tegen een reguliere tegenstander. Deze doctrine,

weergegeven in de Gevechtshandleiding, was geheel uitgekristalliseerd, grondig doordacht en werd uitvoerig beoefend tijdens de vele oefeningen. Het was een doctrine die geheel was toegesneden op het meest waarschijnlijke conflict van dat moment.

De behoefte aan een doctrine voor vredesoperaties was nauwelijks aanwezig. In Korea kon men uitstekend uit de voeten met de vigerende voorschriften voor gevechtsoperaties, aangezien de Koreaanse oorlog alle kenmerken had van een regulier conflict. In Libanon was men eveneens in staat de taken uit te voeren door de elementen uit de toenmalige doctrine met verstand toe te passen (gebiedsbewaking met posten en patrouilles). Toch liet de inzet bij UNIFIL al zien dat het handhaven van een toestand van vrede en het brengen van stabiliteit als derde partij complexer was dan men ooit had gedacht. Deze lessen bleven echter beperkt tot de deelnemers, want in de periode na terugkeer uit Libanon bleef een grondige evaluatie van de ervaringen achterwege. Het optreden in Zuid-Libanon vormde immers een uitzondering en men achtte het twijfelachtig of de lessen daarvan toepasbaar waren in andere conflicten.

Ook in andere landen kwam het denken over de inzet als derde partij nauwelijks voor. Er werden wel doctrines geformuleerd voor het lagere deel van het geweldsspectrum, maar dat kwam altijd neer op het optreden tegen een irreguliere tegenstander, zoals dat van de Amerikanen in Vietnam of van de Britten in Noord-Ierland.

Ontwikkelingen na 1990

Het verdwijnen van het bipolaire machtsverwicht uit de Koude Oorlog is één van de oorzaken van het opblazen van een aantal latente conflicten in de wereld. De escalatie is vaak zodanig dat er volgens de grote, toonaangevende landen sprake is van

een bedreiging van vitale belangen van staten en internationale organisaties. Als gevolg van de veranderingen in de internationale verhoudingen kreeg bovendien de Veiligheidsraad meer armsglag. Deze samenloop van omstandigheden heeft geleid tot een toename van het aantal vredesoperaties, waarbij nagenoeg elke vredesoperatie ook omvangrijker is dan de voorheen het geval was.

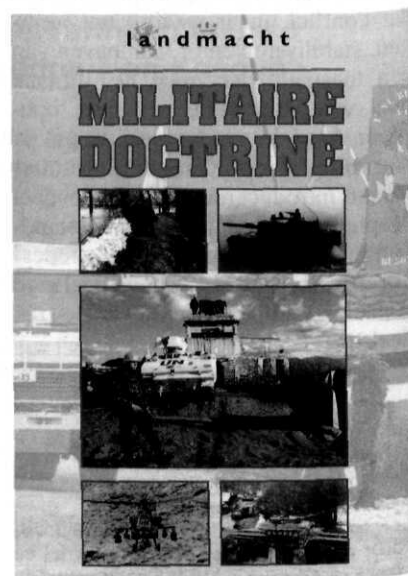
Bovendien komt het complexe karakter van vredesoperaties duidelijk naar voren. De operaties in bijvoorbeeld voormalig Joegoslavië, Somalië en Rwanda laten zien hoe onvoorspelbaar vredesoperaties kunnen verlopen, hoe ze hun eigen dynamiek kunnen krijgen en met welke dilemma's de vredesmacht worden geconfronteerd. De effecten van deze vredesoperaties hebben hun uitstraling naar de politiek en de publieke opinie, waardoor veel meer mensen en organisaties hun meningen ventileren over militaire (vredes-)operaties dan vroeger.

Deze effecten gingen ook niet aan de Koninklijke Landmacht voorbij. Deelname aan vredesoperaties werd dagelijkse kost en naarmate er meer ervaring werd opgedaan, nam ook de expertise op dit gebied toe. Rode draad in de gedachtevorming was de complexiteit van vredesoperaties. In tegenstelling tot gevechtsoperaties waarbij behoud van initiatief voorop staat, is met name bij de eerste generatie vredesoperaties veelal slechts sprake geweest van reageren op ontwikkelingen waarop de vredesmacht nauwelijks of geen invloed had. Mandaten waren over het algemeen beperkt, partijen waren onvoorspelbaar en de berichtgeving in de media deed vaak – ondanks de goede bedoelingen – de onduidelijkheid toenemen. Het feit dat vredesoperaties niet slechts werden beoefend maar daadwerkelijk plaatsvonden, versterkte de discussie aanmerkelijk. Binnen de Koninklijke Landmacht vond de gedachtevorming vooral plaats bij opleidingsinstituten en uit te zenden eenheden. Vooral daar hield

men zich bezig met vraagstukken over de wijze waarop de doelstellingen in een vredesoperatie bereikt konden worden, gegeven de weerbaarheid van alle factoren van invloed. Bij gebrek aan beter fungeerden eigen ervaringen, de *Agenda for Peace* van de Verenigde Naties en diverse geschriften, opgesteld door goedwillende instructeurs en docenten, als handvat. Daarnaast maakte men ook gebruik van buitenlandse voorschriften en ontwerpen daarvan. Als gevolg van deze gang van zaken was eenheid van opvatting over voorbereiding, uitvoering en afronding van vredesoperaties ver te zoeken, en dat gemis werd als steeds nijpender ervaren.

De militaire doctrine van 1996

Met het verschijnen van LDP-I, Militaire Doctrine, in 1996, werden de eerste piketpalen geslagen voor de doctrine in het post-Koude Oorlog tijdperk. Ook de operaties lager in het conflict spectrum komen daarbij nadrukkelijk aan de orde. Zo wordt in deze publicatie een conceptueel kader geschetst van de wijze waarop diverse vormen van militair optreden zijn te typeren en te classificeren. In tegenstelling tot de periode van vóór 1990 worden nu behalve oor-

Wat is doctrine?

Doctrine is de formele uitdrukking van het militaire denken, geldig voor een bepaalde tijd. Zij beschrijft de aard en de kenmerken van het huidige en toekomstige militaire optreden, de wijze van voorbereiding op dat optreden in vredetijd en de methoden om militaire operaties in crisis- en oorlogstijd met succes af te ronden. Doctrine is algemeen van aard, en beschrijft grondslagen, uitgangspunten en randvoorwaarden voor militaire operaties op de verschillende niveaus van optreden. Daarnaast heeft doctrine een voorspellend element. Doctrine geeft richting aan de behoeftestelling van de krijgsmacht voor organisatie, personeel en uitrusting voor toekomstig optreden.

LDP-I, pt. 0103 en LDP-III, pt. 0107

logsoperaties ook niet-oorlogsoperaties onderkend. Deze niet-oorlogsoperaties zijn het equivalent van wat in het Angelsaksische taalgebied inmiddels bekend staat als *'Military Operations other than War (MOOTW)'*. Overigens blijft deze terminologie aan verandering onderhevig. In de LDP-I worden deze niet-oorlogsoperaties onderverdeeld in vredesondersteunende operaties en overige niet-oorlogsoperaties. Aan beide vormen is een hoofdstuk gewijd, dat voorziet in een nadere definiëring en een conceptuele benadering. Deze nogal abstracte beschrijving behoeft echter een nadere verfijning en verdieping, die in een afzonderlijke doctrine-publicatie is voorzien.

Internationale ontwikkelingen

Ook andere landen hebben in dit decennium behoefte gekregen aan een doctrine voor vredesoperaties. Vooral het Verenigd Koninkrijk heeft daarbij in de afgelopen jaren een voortrekkersrol vervuld. Aanvankelijk is een opeenvolgend aantal min of meer voorlopige landmachtpublicaties uitgebracht: *'Wider peacekeeping'*. Deze ontwikkeling heeft uiteindelijk, in 1998, geleid tot het uitgeven van de Britse *Joint Warfare Publication 3-50* met de titel *'Peace Support Operations'*. De Amerikanen hebben hun FM 100-23 *'Peace Operations'* uitgebracht in december 1994, waarmee een gedeeltelijke uit-

werking werd gegeven aan het hoofdstuk *'Operations other than War'*, dat in 1993 voor de eerste keer een eigen plaats had gekregen in het voornaamste Amerikaanse landmachtdoctrineboek FM 100-5 *'Operations'*. Ook Duitsland heeft in zijn ontwerp van een nieuwe gevechtshandleiding een aantal hoofdstukken voorzien over vredesoperaties. Bij onze belangrijkste partners zien we dus ook dat zij enige jaren de tijd hebben genomen, alvorens een formele uitdrukking over het denken over vredesoperaties uit te geven.

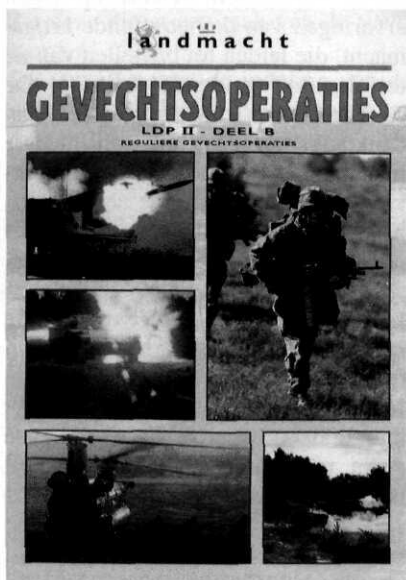
Eén van de belangrijkste uitgangspunten bij het formuleren van de landmachtdoctrine is ook de afstemming op de NAVO-opvattingen. Om in internationaal verband te kunnen samenwerken en interoperabiliteit te bevorderen, zijn een ondubbelzinnige terminologie en eenheid van opvatting essentieel en daarvoor is de NAVO het belangrijkste forum. Juist omdat de Engelsen en Amerikanen afzonderlijk een langdurig ontwikkelingsproces hebben doorlopen, was het bereiken van overeenstemming binnen de NAVO niet eenvoudig. Recent is dat uiteindelijk toch gelukt, wat zijn weerslag heeft gevonden in hoofdstuk 22 *'Military Operations Other Than War'* van de *Allied Joint Publication 01A (AJP-01A)*, getiteld *'Allied Joint Doctrine'*. Daarmee was het voor Nederland mogelijk een document te maken dat ook de opvattingen uit de AJP-01A weergeeft. Bovendien konden ook andere aanvullende opvattingen

gen worden meegenomen, omdat ook de publicaties van andere landen over vredesoperaties inmiddels een meer definitief karakter kregen.

De ontwikkeling van de doctrine

In zijn lezing, gehouden ter gelegenheid van de introductie van de LDP-I, onderscheidt prof. dr. G. Teitler twee hoofdvormen in het proces van doctrinevorming: een meer empirische

De doctrinepublicaties van de Koninklijke Landmacht komen tot stand in twee fora. In de eerste plaats de Werkgroep Doctrineontwikkeling (WGDO). Deze werkgroep heeft een wisselende samenstelling en bestaat uit tien tot vijftien personen van majoor- en luitenant-kolonelniveau. Deelname geschiedt zoveel mogelijk op basis van vrijwilligheid. Bovendien spelen specifieke ervaring of relevante vakkennis een rol. Zo was het noodzakelijk dat het bureau Lessons Learned participeerde bij het tot stand komen van de LDP, deel III. De leden van de werkgroep verrichten hun werkzaamheden voor de WGDO in en naast hun dagelijkse functie. Zij doen literatuuronderzoek, volgen zo nodig cursussen, wonen voordrachten bij en nemen het feitelijke schrijven van de publicaties voor hun rekening. In bijeenkomsten van werkgroep worden de tot stand gekomen concepten onderling becommentarieerd en bijgesteld.

Nadat de concepten voldoende gerijpt zijn in de WGDO, gaan zij naar het tweede forum, de Doctrinecommissie KL (DCKL). Deze is ingesteld door de Directeur Beleid en Planning van de Landmachtstaf, die tevens voorzitter is. In de dagelijkse praktijk is het hoofd van het Cluster Doctrine met dit voorzitterschap belast. De DCKL is samengesteld uit vertegenwoordigers uit alle ressorts, zodat een brede verankering in de KL is gewaarborgd. Van meet af aan is ook Koninklijke Luchtmacht in deze commissie vertegenwoordigd en bij de totstandkoming van de LDP III heeft ook een vertegenwoordiger van de Koninklijke Marine meegewerkt.

In maandelijkse bijeenkomsten worden de door de WGDO opgestelde concepthoofdstukken besproken en van commentaar voorzien. Wanneer de publicatie in concept geheel gereed is, wordt deze voorgelegd aan een klankbordgroep van specialisten, samengesteld op basis van ervaring en expertise. Ook in deze klankbordgroep zijn de andere krijgsmachtdelen vertegenwoordigd. Nadat alle commentaren zijn verwerkt, wordt de publicatie aan de BLS aangeboden en na zijn goedkeuring gereed gemaakt voor uitgave.

vorm en een evoluerende.² Kort samengevat komt het erop neer dat de eerste vorm zich baseert op eigen ervaringen van de betreffende krijgsmacht, die leiden tot bijstellen van de tot dan toe geldende doctrine. De tweede vorm ontspruit meer aan denktanks en gaat uit van nieuwe inzichten en technologische ontwikkelingen die hun waarde nog moeten bewijzen. In de praktijk zal in de regel een mengvorm aan de orde zijn, waarin hetzij de empirische ontwikkelingen, hetzij het evoluerende karakter, het overwicht hebben.

In het geval van de LDP, deel III is dat niet anders, waarbij de evoluerende vorm toch de overhand heeft. Dat hoeft geen verbazing te wekken: op

² Krijgshistorische kanttekeningen bij doctrinevorming. MS 167 (1997)(5) 205-212.

vele gebieden zijn de afgelopen jaren bruikbare ervaringen met vredesoperaties opgedaan. De Koninklijke Landmacht besteedt daarbij veel zorg aan de vastlegging en toepassing van zogenaamde 'ervaringslessen' (*lessons learned*); een proces dat inmiddels zelfs structureel in de organisatie is verankerd. Ook het proces van de doctrineontwikkeling waarborgt dat de theorie is gebaseerd op de ontwikkelingen in de praktijk.

Toch is bij de doctrine voor vredesoperaties duidelijk te constateren dat doctrine meer is dan alleen het toepassen van door voorgangers in de praktijk geleerde lessen. Er is behoefte aan een gemeenschappelijke basis waarop vredesoperaties zijn gestoeld. Daarom besteedt de LDP, deel III vanuit een conceptuele invalshoek uitvoerig aandacht aan de grondslagen

van vredesoperaties. Deze grondslagen zijn te beschouwen uitgangspunten die over het algemeen zullen gelden in alle vredesoperaties. Zij verschaffen een kader en een richting, waarmee de commandant in staat wordt gesteld zijn doelstellingen te bereiken.

Vredesoperaties

De LDP-I onderscheidt vier hoofdvormen van militaire operaties: gevechtsoperaties; vredesondersteunende operaties; overige niet-oorlogsoperaties; en nationale en koninkrijks-taken. De titel van de LDP III, 'Vredesoperaties', wijkt af van de in de LDP I aangekondigde titel 'Niet-oorlogs- en vredesondersteunende operaties'. De belangrijkste reden voor deze samenvoeging is een zuiver pragmatische: de nu gekozen titel is korter en bondiger en zal daardoor gemakkelijker deel gaan uitmaken van ons dagelijks spraakgebruik.

Helemaal nieuw is het begrip 'vredesoperaties' overigens niet; de LDP I maakt er al melding van, zonder er verder inhoud aan te geven. Ook de Hoofdlijnennotitie van de minister van Defensie en de als reactie daarop geschreven studie 'Krijgsmacht of vredesmacht?' van het instituut Clingendael hanteren de term 'vredesoperaties'. Daarbij moet wel worden aangetekend dat Clingendael onder vredesoperaties alle vormen van optreden in het lagere deel van het geweldsspectrum verstaat, terwijl operaties in het hogere deel van het geweldsspectrum ('grootschalige gevechtshandelingen en oorlogvoering') militaire interventie wordt genoemd. Tegen deze benadering kan echter het bezwaar worden aangevoerd dat de mate van geweld ook tijdens operaties die in een 'geweldsarme' omgeving worden uitgevoerd, zeker plaatselijk en tijdelijk, buitenproportioneel kan toenemen. De LDP-III hanteert daarom een andere benadering. Het gebruik van geweld of de mogelijkheid daartoe over te gaan, is het inherente primaat

van een krijgsmacht. De mate waarin geweld wordt toegepast, kan daarbij variëren van volledige afwezigheid tot ultieme noodzaak, ook tijdens vredesoperaties. Voorbeelden van deze uitersten zijn een humanitaire operatie na een natuurramp en een vredesafdwingende operatie om een resolutie van de Veiligheidsraad ten uitvoer te brengen. Wat daarmee overeenkomt blijft staan, is de *onpartijdige intentie* van het toegepaste geweld tijdens vredesoperaties.

Vredesoperaties onderscheiden zich van gevechtsoperaties door de afwezigheid van een vijand in de ware zin van het woord. Dat neemt niet weg dat er ook tijdens vredesoperaties sprake kan zijn van gevechten om de doelstelling van de vredesoperatie te bereiken. Dit zal zich vooral voordoen bij een vredesafdwingende operaties. De scheidslijn tussen LDP-II en LDP-III is dus niet altijd even scherp te trekken. Er zijn situaties denkbaar waarin het conceptuele kader van vredesoperaties grotendeels van toepassing is, maar waarin men gedwongen is om voor het bereiken van de doelstellingen tijdelijk en plaatselijk de principes van LDP-II toe te passen.

Bij de vorming van de doctrine is veel aandacht besteed aan de principiële discussie over de strekking van deze terminologie, aangezien dit wezenlijke consequenties heeft voor de te kiezen benadering. Ook internationaal is de strekking van de terminologie nog steeds onderwerp van discussie. De Doctrinecommissie KL meent met de

gekozen benadering echter een oplossing te hebben gevonden, die mogelijk niet voor honderd procent sluitend is, maar die wel een degelijke en logische basis is voor het formuleren van de doctrine voor vredesoperaties. Bovendien ligt de gekozen benadering geheel in lijn met de NAVO-doctrine, zoals weergegeven in de AJP-01A.

Het begrip 'vredesoperaties'

Op basis van de LDP-I en het voorgaande worden onder vredesoperaties verstaan: de vredesondersteunende operaties en de evacuatie van non-combattanten, militaire assistentie en humanitaire operaties. Het in deze definitie gehanteerde begrip 'vredesondersteunende operaties' (*Peace Support Operations*) is weliswaar een internationaal bekend begrip, maar een nadere verklaring is op zijn plaats. Het begrip is ontleend aan de *Agenda for Peace*, met supplement van de voormalige secretaris-generaal van de VN, Boutros Boutros Ghali. In deze *Agenda for Peace* worden de volgende activiteiten onderscheiden (zie ook afbeelding 1):

- herstellen van de vrede;
- vredeshandhaving;
- vredesafdwinging;
- vredesopbouw;
- preventieve diplomatie;
- humanitaire hulpverlening.

Dit begrippenkader is binnen de NAVO verder verfijnd. De AJP-01A onder-

scheidt binnen de categorie *Military Operations Other Than War* de navolgende operaties in NAVO-verband:

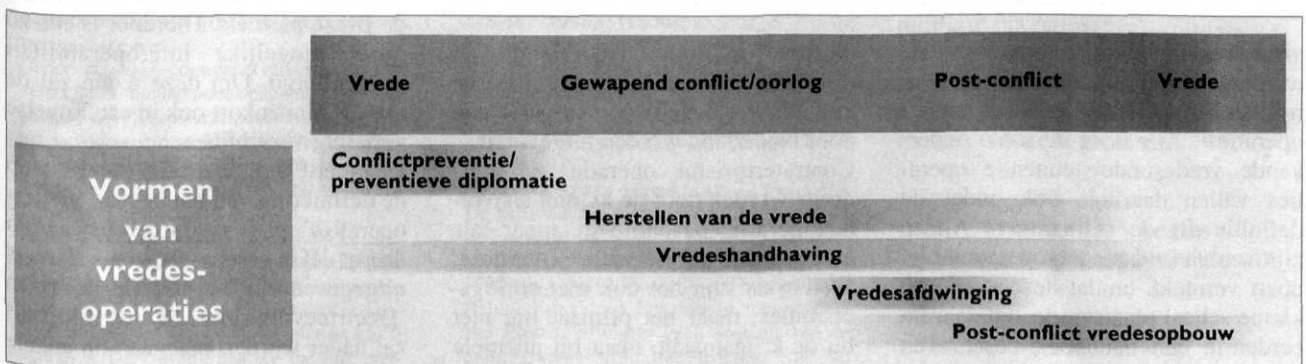
- Vredesondersteunende operaties, te weten: conflictpreventie, herstellen van vrede, vredeshandhaving, vredesafdwinging, vredesopbouw en humanitaire hulpverlening als onderdeel van een vredesondersteunende operatie.
- Humanitaire operaties buiten het kader van vredesondersteunende operaties.
- *Search and rescue*-operaties.

Daarnaast kunnen volgens de AJP-01A in nationaal, bi- of multinationaal verband plaatsvinden:

- operaties tegen irregulier optredende tegenstanders;
- antiterrorisme-operaties;
- evacuatie van non-combattanten;
- militaire steun aan civiele autoriteiten;
- antidrugs-operaties;
- afdwingen van sancties.

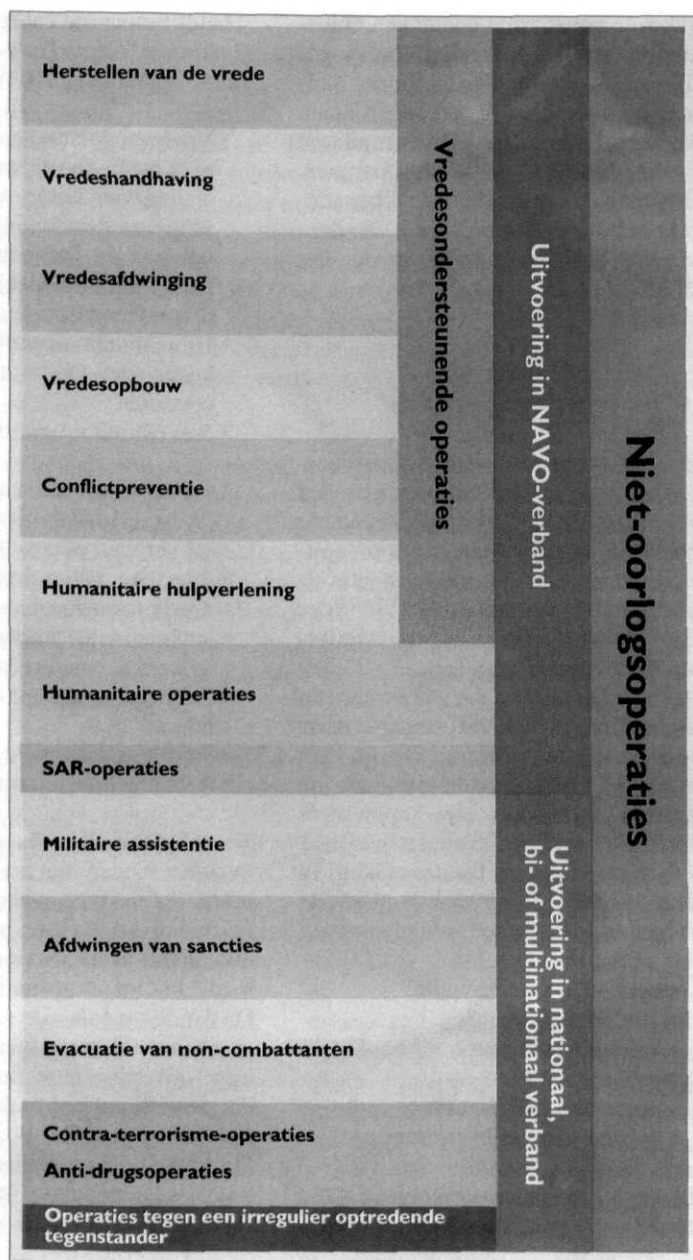
Vooral over deze laatste operaties kwamen landen niet tot overeenstemming. Er is toen gekozen voor de oplossing ze wel te noemen, maar uitsluitend uit te voeren in een nationaal, bi- of multinationaal kader. Daarmee wordt de mogelijkheid geschapen hierover gemeenschappelijke opvattingen te hebben, zonder dat deze direct een taak van de NAVO worden.

De LDP-III neemt de indeling van de NAVO grotendeels over door haar omschrijving 'vredesoperaties zijn

Afb. 1 Vormen van vredesoperaties volgens de LDP-III

Afb. 2
Vormen van niet-oorlogsoperaties volgens de LDP-III

vredesondersteunende operaties, de evacuatie van non-combattanten, militaire assistentie en humanitaire operaties'. Alle door de NAVO onderkende vredesondersteunende operaties vallen daarmee ook onder de definitie die de KL hanteert. Alleen zijn search and rescue-operaties niet apart vermeld, omdat deze veelal op kleine schaal plaatsvinden en daarom eerder in een handboek beschreven zullen worden. Militaire assistentie en de evacuatie van non-combattanten

worden ook door Nederland niet direct als NAVO-taak gezien, maar ze kunnen wel degelijk op enige schaal door Nederland worden uitgevoerd. Contraterrorisme operaties en anti-drugs worden door de KL niet als vredesoperatie beschouwd, maar als steun aan de civiele overheid. Weliswaar zijn het ook niet-oorlogsoperaties, maar het primaat ligt niet bij de krijgsmacht, maar bij justitiële autoriteiten. Een doctrine hiervoor moet dan ook geheel zijn afgeleid van

de civiele opvattingen en zal zich bewegen op het gebied van militaire bijstand en steun. De LDP, deel IV, over nationale en koninkrijkstaken zal hierover de voor de landmacht relevante opvattingen weergeven. Het optreden tegen irreguliere tegenstanders is ook te beschouwen als een niet-oorlogsoperatie, maar wel als operatie tegen een duidelijk aanwijsbare vijand, waarbij niet onpartijdig wordt opgetreden.

In onze opvattingen is dit dus geen vredesoperatie, maar een gevechtsoperatie, alleen tegen een tegenstander die niet optreedt met geregelde legers. Daarom zal deze vorm van optreden worden uitgewerkt in een subdeel van LDP-II als gevechtsoperaties tegen een irreguliere tegenstander (zie ook afbeelding 2).

Ten slotte

In dit eerste deel van dit artikel is ingegaan op de ontstaansgeschiedenis, de noodzaak en de strekking van de doctrine voor vredesoperaties. Een doctrine die voor de eerste keer in de geschiedenis van de Koninklijke Landmacht een samenhangende visie geeft op het optreden in een niet-oorlogssituatie. De wijze waarop deze doctrine tot stand is gekomen, garandeert dat zoveel mogelijk gebruik is gemaakt van de ervaringen die de Koninklijke Landmacht in het afgelopen decennium heeft opgedaan.

Daarnaast is de doctrine afgeleid van de NAVO-opvattingen en heeft men zo veel mogelijk aansluiting gezocht bij de Britse partners. Hierdoor is een zo groot mogelijke interoperabiliteit gewaarborgd. Om deze reden zal de LDP-III binnenkort ook in een Engelse vertaling verschijnen.

Daarnaast is in dit artikel ingegaan op de definiëring van het begrip 'vredesoperaties' en is aangegeven waarom de LDP-III is geschreven zoals zij nu is uitgegeven. In het tweede deel van 'Doctrinevorming: de derde mijlpaal' zal nader worden ingegaan op enkele belangrijke elementen van de inhoud van de LDP-III.

Frankrijk: een Euro-Atlantische bondgenoot?

KTZT ir. V.C. Windt DIC*

Inleiding

End 1995 verklaarde Frankrijk onder bepaalde condities te willen herintegreren in de militaire structuur van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Daaronder wordt verstaan: het geheel van commando- en strijdkrachtenstructuur. Na twee jaar toenadering stelde de toenmalige Franse minister van Defensie Alain Richard, tijdens de informele vergadering van ministers van Defensie van de NAVO in Maastricht, in september 1997, dat Frankrijk vooralsnog van integratie afzag. Hij stelde echter dat 'Frankrijk zich constructief zou blijven opstellen in de discussies betreffende de nieuwe NAVO-commandostructuur.'¹ Daarnaast wilde Frankrijk blijven deelnemen aan de verdere ontwikkeling van het *Combined Joint Task Forces* (CJTF²) concept en aan de militaire invulling

van het *Enhanced Partnership for Peace* (PEP³).

Begin december 1998 vond in St. Malo, Frankrijk, de jaarlijkse Frans-Britse topontmoeting plaats. Uit de na afloop uitgegeven verklaring bleek dat er tijdens deze Top vooral was gesproken over institutionele vraagstukken van een Europese defensie. Voor het eerst leek het Verenigd Koninkrijk (VK) haar verzet tegen de ontwikkeling van een defensiecapaciteit in de Europese Unie (EU) te hebben opgegeven.

In de maanden hierna werd in de NAVO langdurig en intensief overlegd over de verdere ontwikkeling van de Europese Veiligheids- en Defensie-identiteit (EVDI). De EVDI is het complex van beleid en besluiten dat tot doel heeft de Europese lidstaten binnen de NAVO nadrukkelijker te betrekken bij de veiligheid en stabiliteit in

Europa. (Zie ook MS 168 (1999)(4) 189 e.v.) Dit resulteerde onder meer in een belangrijke verklaring betreffende dit onderwerp, uitgegeven tijdens de NAVO-Top te Washington op 23 en 24 april jl. Hier overlegden regeringsleiders of staatshoofden van de lidstaten van het NAVO-bondgenootschap.

Ook tijdens de halfjaarlijkse ministeriële vergadering van de West-Europese Unie in Bremen, in mei, en de hierop volgende Europese Raad te Keulen, begin juni, stond de ontwikkeling van een Europese defensiecapaciteit prominent op de agenda. In al deze discussies speelde Frankrijk een belangrijke rol. De Europese Raad is het hoogste orgaan binnen de EU-leden zijn de regeringsleiders en staatshoofden van de EU-lidstaten.

Het vergaderseizoen sloot af met de Frans-Duitse Top te Toulouse, vlak voor het zomerreces, waar bekend werd gemaakt dat het Eurokorps⁴ zou worden omgevormd tot een *European Rapid Reaction Corps* (ERRC), vooral ten behoeve van autonome Europese militaire operaties.

Dit artikel tracht een relatie te leggen tussen de hiervoor beschreven gebeurtenissen en deze in een bredere historische context te plaatsen.

Frankrijk versus de NAVO, de WEU en de EU

1966-1984:

verwijdering van de NAVO

Begin maart 1966 kondigde president De Gaulle aan dat Frankrijk zich zou

* Met bijdragen van KLTZ C.J.H. Trimpe Burger. De auteur is werkzaam bij de Defensiestaf, ressort Internationale Plannen en Samenwerking. Het artikel is geschreven op persoonlijke titel.

¹ Onder de NAVO-commandostructuur wordt verstaan: de bondgenootschappelijke geïntegreerde bevelsstructuur, zoals vastgelegd in het MC-document MC324 uit 1998. Zie voor een uitgebreide beschrijving van de nieuwe NAVO-commandostructuur MS 167 (1998)(6) 299 e.v.

² Het CJTF-concept behelst de vorming en aansturing van snel inzetbare multinationale ('combined') multiservice ('joint') eenheden voor inzet in en buiten het NAVO-verdragsgebied voor zowel artikel 5 als niet-artikel 5 operaties. Dit concept laat toe dat ook niet-NAVO-leden bijdragen aan de eenheden en hoofdkwartieren. Daarnaast leent dit concept

zich voor WEU (EU) geleide operaties gebruikmakend van NAVO-middelen en capaciteiten. Zie voor een meer uitgebreide beschrijving MS 167 (1998)(11) 566 e.v.

³ De verdieping van het Partnerschap voor de Vrede (PVV) (ofwel PFP) houdt onder meer in dat de reikwijdte van operaties waarbij de partnerlanden door de NAVO worden betrokken, wordt verbreed. Zie ook: MS 168 (1999) (4) 206 e.v.

⁴ Het Eurokorps is opgericht op 22 mei 1992. De kern van het korps wordt gevormd door de Frans-Duitse brigade. Sinds het operationeel stellen van het Eurokorps op 1 oktober 1995 zijn behalve Frankrijk en Duitsland ook België, Spanje en Luxemburg toegestreden. Het Eurokorps maakt geen deel uit van de geïntegreerde militaire structuur van de NAVO. Het hoofdkwartier is gelegerd te Straatsburg, Frankrijk.

terugtrekken uit de geïntegreerde militaire structuur van de NAVO. Dit besluit, ingegeven door onvrede met de dominante rol die de Verenigde Staten in het Bondgenootschap speelde, was het resultaat van een proces van verschillende jaren en overviel de andere NAVO-bondgenoten dan ook niet. Het gevolg was dat Frankrijk vanaf dat moment in vreedstijd geen strijdkrachten meer ter beschikking stelde aan NAVO's *Force Structure*, zich terugtrok uit de militaire hoofdkwartieren van het Bondgenootschap en niet meer participeerde in diverse NAVO-organen, waaronder het *Military Committee* (MC⁵) en het *Defence*

Planning Committee (DPC⁶). Ook werd als gevolg van dit besluit het NAVO-hoofdkwartier verplaatst van Parijs naar Brussel, *Supreme Headquarters Allied Powers Europe* (SHAPE) naar Mons en *Allied Forces Central Europe* (AFCENT) ten slotte naar Brunssum. Het proces van transformatie van Frankrijks positie in de NAVO was eind 1967 voltooid.

Als gevolg van deze acties beperkte de rol van Frankrijk in de NAVO zich vanaf 1967 in hoofdzaak tot een politieke. De Franse regering heeft echter deelname aan militair optreden onder NAVO-bevel (in artikel 5 operaties, dat

wil zeggen: operaties in het kader van de collectieve verdediging van het NAVO-verdragsgebied. Gerefereerd wordt naar artikel 5 van het Verdrag van Washington) nooit uitgesloten en de bijstandsverklaring uit datzelfde verdragsartikel altijd onderschreven. Dit werd onderstreept door talloze regelingen die sinds 1967 tussen het Bondgenootschap en Frankrijk waren overeengekomen en door de aanwezigheid van een Franse liaison bij Shape, *Supreme Allied Commander Atlantic* (SACLANT) en AFCENT. Ook op het gebied van luchtverdediging en van inzet van Franse nucleaire wapens bestonden en bestaan nog steeds overeenkomsten met de NAVO.

Frankrijk kon zich enkele decennia lang in militair opzicht grotendeels afzijdig houden van de NAVO omdat het Bondgenootschap niet daadwerkelijk militair werd ingezet. De veiligheid van West-Europa was immers in zekere mate gewaarborgd door de Amerikaanse militaire aanwezigheid. Geografisch gezien bevond Frankrijk zich in een relatief veilige positie, van het Warschaupact gescheiden door de Bondsrepubliek. Van *out of area* optreden, optreden buiten het NAVO-verdragsgebied, of de militaire planning daarvoor, was tot het begin van de jaren negentig geen sprake.

1984-1995:

Frankrijk speelt de weu-kaart

De WEU, opgericht in Brussel in 1948, verloor aan relevantie naarmate de NAVO zich in het licht van de Koude

Afb. 1 President De Gaulle tijdens een Frans-Britse topontmoeting, in 1958
(Bron: NATO Office of Information & Press)

⁵ Het MC van de NAVO bestaat uit de militaire vertegenwoordigers van de negentien NAVO-lidstaten en is verantwoording verschuldigd aan de *North Atlantic Council* (NAC), het *Defence Planning Committee* en de *Nuclear Planning Group* (NPG). Het MC vergadert minimaal één keer per week op het niveau van de nationale Permanente Militaire Vertegenwoordigers (MC/PS) en minimaal driemaal per jaar op het niveau van Chefs Defensiestaven (MC/CS).

⁶ Het DPC komt tweemaal per jaar bijeen in ministeriële sessie en is het hoogste orgaan binnen de NAVO dat zich bezig houdt met het NAVO-Defensieplanningsproces (NDPP). Zie voor een meer uitgebreide beschrijving MS 168 (1999)(4) 222 e.v.

Afb. 2
De WEU Donau-
operatie.
Nederlandse
marechaussee's
in actie

(Bron:
René van Brakel)

Oorlog verder ontwikkelde. Het resultaat hiervan was dat deze organisatie zich tot het begin van de jaren tachtig in een soort semi-permanente winterslaap bevond. Hieraan kwam in 1984 een einde.

Als gevolg van een veranderde buitenlandse politiek van de VS, het falen van het Genscher-Colombo initiatief⁷ en van de versterkte Europese economische integratie, werd op een buitengewone bijeenkomst van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van de WEU-lidstaten in Rome, op 26 en 27 oktober 1984, besloten tot reactivering van deze organisatie.

⁷ Het Genscher-Colombo initiatief in 1981 poogde veiligheids- en defensiebeleid gestalte te geven onder de *European Political Cooperation* (EPC) binnen de Europese Economische Gemeenschap.

⁸ De drie Petersberg-taken zijn: *humanitarian and rescue tasks, peacekeeping tasks en tasks of combat forces in crisis management, including peacemaking.*

⁹ Noorwegen is, doordat het geen EU-lid is, geassocieerd lid van de WEU.

Frankrijk speelde hierbij de rol van 'aanjager'. Medio 1992 werd met de Petersberg-verklaring⁸ op ministerieel niveau vastgelegd voor welke type operaties de WEU in de toekomst zou kunnen worden ingezet. De nadruk kwam te liggen op zogenaamde niet-artikel 5 operaties, dat wil zeggen: operaties buiten het kader van de collectieve (bondgenootschappelijke) verdediging. In de praktijk zijn dit tot nu toe operaties geweest laag in het geweldsspectrum.

Tot eind 1995 was het Franse handelen in de WEU er vooral op gericht deze organisatie te ontwikkelen tot een volwaardige Europese veiligheidsorganisatie, met een eigen commandostructuur en eigen capaciteiten. De militaire bijdrage van Frankrijk zou substantieel zijn en zou zich moeten vertalen in directe politieke invloed, als tegenwicht van de dominante rol van de VS in de NAVO. De overige leden van de WEU, tevens NAVO-lid, met vooral het VK en Nederland voorop, gevolgd door

Noorwegen⁹ en Portugal, voelden hier echter weinig voor. Een verdubbeling van militaire capaciteiten was budgettair niet haalbaar, een WEU 'd'*égal à égal*' met de NAVO politiek en militair ongewenst, terwijl de relatie met de VS door vele landen als onmisbaar werd beschouwd. Het resultaat was dat de Franse ambities met de WEU schipbreuk leden.

Uit deelname aan de Golfoorlog onder Amerikaans bevel, in begin 1991, en vervolgens vanaf 1993 aan de operatie *Deny Flight* en aan het optreden van de *Implementation Force* vanaf 1995 in het voormalig Joegoslavië, beide onder NAVO-commando, bleek voor de Fransen dat omvangrijke, politiek en militair veel-eisende operaties besluitvormings- en commandostructuren vereisten die de WEU niet had en dankzij het verzet van een aantal landen, vermoedelijk ook nooit zou verkrijgen. Zich dit realiserende, verklaarde de Franse regering eind 1995 bij monde van de toenmalige minister van Buitenlandse

Afb. 3
Franse IFOR-
militairen in
Sarajevo
(januari 1996)

(Bron:
NATO Office
of Information
& Press)

Zaken De Charette dat Frankrijk onder bepaalde condities wenste te (her)integreren in de militaire structuur van de NAVO. (Frankrijk spreekt van 'integratie', omdat er in Frankrijks optiek sprake is van een nieuwe structuur. De overige NAVO-leden spreken veelal van 'herintegratie'.) Deze condities hadden voornamelijk betrekking op de interne aanpassing¹⁰ van de NAVO en de Europese (lees: Franse) invloed binnen de nieuwe commandostructuur.

Motieven

Een zeer belangrijk motief bij de wens tot (her)integratie was het gegeven dat de NAVO in de toekomst vaker

kon worden ingezet voor operaties waaraan ook Frankrijk volwaardig zou willen deelnemen, vooral niet-artikel 5 operaties. Gezien de gewenste invloed in de besluitvorming en commandovoering had Frankrijk baat bij een onbelemmerde en vroegtijdige deelname aan de planning voor dit soort operaties.

Daarnaast wenste Frankrijk betrokken te zijn bij de politieke en militaire samenwerking van de NAVO met Midden- en Oost-Europese landen. Ook gaf de ontwikkeling van het CJTF-concept in de NAVO Frankrijk de mogelijkheid de nationale kennis en capaciteiten voor out of area optreden te vergroten. Dit laatste had tevens te maken met de herstructurering en sterke inkrimping van de Franse krijgsmacht, die kort daarvoor was ingezet. De Franse krijgsmacht wordt namelijk geherstructureerd naar een krijgsmacht bestaande uit vrijwilligers, en met de nadruk op snelle inzetbaarheid.

1996-1998: Franse pogingen tot (her)integratie in de NAVO

Als gevolg van het Franse besluit tot (her)integratie van eind 1995 voltrok zich een langzaam integratieproces; de andere NAVO-leden steunden het feit dat door Frankrijk een voorschot werd genomen op het verwachte eindresultaat. Frankrijk werd weer volwaardig lid van het MC en diverse andere NAVO-fora. De *North Atlantic Council in Defence ministers session* (NAC(D)), het hoogste politieke besluitvormingsorgaan waarin de ministers van Defensie bijeenkomen, werd opgericht. Franse officieren gingen functies vervullen in de *International Military Staff* (IMS) dat het MC ondersteunt op het gebied van beleidsaangelegenheden en op diverse NAVO-hoofdkwartieren.

Op het WEU-front veranderde vanaf begin 1996 de houding van Frankrijk ten opzichte van de WEU op subtiele wijze: de organisatie werd vooral

gezien en gebruikt als 'verzekering' en 'stok achter de deur' in het voortschrijdende onderhandelingsproces met de NAVO. Daarnaast was er overeenstemming tussen de NAVO-bondgenoten dat de WEU zich zou kunnen ontwikkelen als een Europese pijler binnen de NAVO.

Geleidelijkaan bleek echter dat er verschil van inzicht bestond tussen Frankrijk en de andere NAVO-partners over de verdeling tussen de landen van de vlag- en opperofficiersfuncties in de nieuwe commandostructuur, en over de NAVO-uitbreiding.¹¹ Met name de eis tot grotere Europese invloed in deze structuur bleek een struikelblok: in het bijzonder een niet-Amerikaanse *Commander in Chief*

Southern Region (CINCSOUTH) – één van de twee regionale commandanten vallend onder het *Strategic Command Europe* in de nieuwe NAVO-commandostructuur¹² was voor de andere bondgenoten (en vooral voor de VS) een brug te ver. Daarnaast bleek er in de aanloop tot de NAVO-Top van Madrid in juli 1997 grote onenigheid over de NAVO-uitbreiding: Frankrijk wenste realisatie hiervan met vijf nieuwe leden (behalve Polen, Hongarije en Tsjechië ook Roemenië en Slovenië), terwijl de VS drie nieuwe leden voorstonden.

Ongelukkigerwijs kwamen de verschillen van mening uitgebreid in de publiciteit, waardoor het politiek onmogelijk werd om tot voor alle betrokkenen acceptabele compromissen te komen. Toen dit eenmaal duidelijk werd, drukte de VS, gesteund door het overgrote deel van de overige bondgenoten, in beide kwesties zijn zin door. De politieke elite in Frankrijk was hierdoor danig gefrus-

treerd en zag haar (voor)oordeel over de Amerikaanse dominante rol in de NAVO herbevestigd. Achteraf zou blijken dat vanaf dat moment de Franse (her)integratie in de militaire structuur van het Bondgenootschap door politiek Parijs werd bevroren.

Aan het eind van de eerste helft van 1998 vond in Frankrijk na de vervroegd uitgeroepen parlementsverkiezingen een regeringswisseling plaats. De nieuwe socialistische regering, meer Europees gericht dan haar voorganger, hield zich door de Franse ambities met betrekking tot toetreding tot de Economische en Monetaire Unie vooral bezig met de economische en sociale situatie in Frankrijk.

De verschillen van inzicht met de overige NAVO-partners over de Europese invloed in de nieuwe commandostructuur en de veranderde politieke situatie in Frankrijk zelf, culmineerden ten slotte op de informele vergadering van ministers van Defensie in

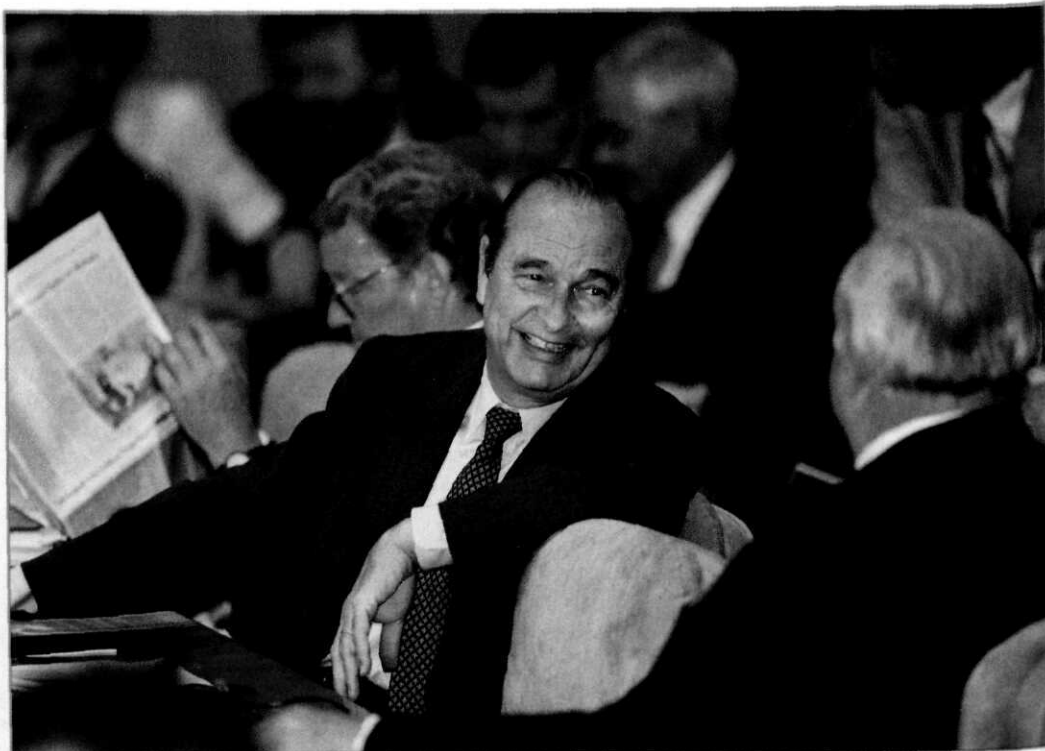
¹¹ De uitbreiding van de NAVO is een onderdeel van het externe aanpassingsproces van het Bondgenootschap. Zie voor een meer uitvoerige beschrijving MS 168 (1999)(4) 211 e.v.

¹² Zie voor een meer uitgebreide beschrijving MS 167 (1998)(6) 299 e.v.

Afb. 4 De Top van Madrid, juli 1997, 'familieportret'.
Op de tweede rij, aan de rechterzijde, minister-president Kok (Bron: NATO Office of Information & Press)

Afb. 5
De Franse president
Jacques Chirac
op de NAVO-Top
in Madrid

(Bron: NATO Office of
 Information & Press)

Maastricht, in oktober 1998, in een verklaring van minister Richard dat Frankrijk voornamelijk niet zou (her-) integreren in de militaire structuur van de NAVO.

Frankrijk zou zich, naar zijn zeggen, echter constructief blijven opstellen in de discussies over de nieuwe commandostructuur. Ook wilde Frankrijk (blijven) deelnemen aan de verdere ontwikkeling van het CJTF-concept en aan de militaire invulling van het enhanced PFP. Kortom, Frankrijk gaf zijn gewonnen invloed op het niet-artikel 5 optreden van de NAVO en de relatie van het Bondgenootschap met de Midden- en Oost-Europese landen niet prijs, zonder zich echter verder militair te binden.

Een alternatieve uitleg zou kunnen zijn dat Frankrijk z'n verworven positie in het Bondgenootschap wilde behouden, omdat bewuste terugval naar de situatie van voor 1996 zeer waarschijnlijk politieke schade zou veroorzaken.

In een reactie verklaarden een groot aantal van de aanwezige ministers dat

zij dit Franse besluit betreurden en dat zij de Franse betrokkenheid bij het Bondgenootschap als essentieel beschouwden. Dit werd enerzijds ingegeven vanuit evidente politieke motieven, anderzijds beschikt(e) de Franse krijgsmacht over een uitstekend en groot militair potentieel. Ook bestond bij sommigen de angst dat Frankrijk voortgang in diverse belangrijke dossiers, zoals de Long Term Study, belangrijk zou gaan vertragen.¹³ Eerlijkheid gebiedt te constateren dat Frankrijk sinds zijn besluit voornamelijk niet te (her)integreren, zich constructief in de NAVO is blijven opstellen. Daarnaast is er sprake van voortdurende druk, zowel politiek als militair, om de Franse invloed op het NAVO-beleid te vergroten. Dit komt onder meer tot uitdrukking in het continue Franse streven naar meer functies in de IMS.

¹³ De LTS is onderdeel van de interne aanpassing van het Bondgenootschap. In het kader van de LTS worden voorstellen ontwikkeld met betrekking tot NAVO's commando-, infra- en strijdkrachtenstructuur. Zie ook: MS 168 (1999)(4) 183 e.v.

Verwarrend was dat in diezelfde periode uit informele Defensie-contacts de stellige indruk werd verkregen dat de (her)integratie van Frankrijk in de militaire structuur nog altijd slechts een kwestie van tijd was. Volgens diverse bronnen was het beleid van de Franse regering met betrekking tot deze problematiek ongewijzigd, in vergelijking met het beleid van de vorige regering. Ook vanuit die visie leek het niet juist, zoals in sommige kringen werd geopperd, Frankrijk op dat moment te dwingen de op voorschot van (her-) integratie verkregen posities in te leveren. Bovendien zou een dergelijke maatregel juist die personen hebben getroffen die het positiefst stonden tegenover (her)integratie in de NAVO: de Franse militairen.

1998-heden: Franse oriëntatie op een Europese defensie-dimensie

De intergouvernementele Conferentie (IGC) van de EU, een vergadering op ambtelijk en ministerieel niveau, ter voorbereiding van EU-verdragswijziging, werd na een jaar in de zomer van 1997 afgesloten met de onderte-

kening van het Verdrag van Amsterdam. De Reflectie Groep (RG), bestaande uit de persoonlijke vertegenwoordigers van de ministers van Buitenlandse Zaken van de lidstaten, concludeerde eind 1995 in de aanloop naar de IGC dat het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU-ofte wel het Verdrag van Maastricht), bijstelling behoefte op drie hoofdgebieden. Eén van deze gebieden betrof de capaciteit van de EU om extern op te treden. Dit omvatte twee deelgebieden: allereerst de ontwikkeling van een gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid (GBVB). De lidstaten van de EU moesten volgens de RG in staat zijn om externe activiteiten gezamenlijk te analyseren, voor te bereiden en natuurlijk tot een gezamenlijk standpunt te komen.

Het tweede deelgebied betrof het gemeenschappelijk Europees defensiebeleid (GEDB). De vraag die volgens de RG tijdens de IGC moest worden beantwoord was op welke wijze de EU de capaciteit kon worden gegeven om op te treden, terwijl tegelijkertijd de EVDI in de NAVO zou worden versterkt zonder de transatlantische band te verzwakken. Het was vooral de Britse regering die de ontwikkeling van een GEDB in de EU tegenhield, hetgeen leidde tot een compromistekst, namelijk dat binnen één jaar na ratificatie van het Verdrag nadere invulling zou plaatsvinden van het GBVB en het GEDB, zonder dat hierover in Amsterdam verder in detail werd gegaan.

Algemeen werd verwacht dat als het tot nadere invulling van het GEDB zou komen, de Britten verder zouden vertragen. De achterliggende reden van deze tactiek was de absolute Britse aversie van een opgaan van de WEU in de EU. Dat zou immers betekenen dat de EU over capaciteiten en middelen zou gaan beschikken om daadwerkelijk militair op te treden.

De praktijk verliep echter volledig anders. De parlementsverkiezingen in het VK, in mei 1997, leidden tot een zeer groot zetelverlies voor de conservatieve partij, en de nieuwe sociaal-

democratische regering onder leiding van minister-president Blair voerde onmiddellijk een meer pragmatische politiek met betrekking tot de EU. Omdat het vanwege binnenlandspolitieke en macro-economische redenen voor de nieuwe Britse regering onmogelijk was om op dat moment toe te treden tot de EMU en men tegelijkertijd vastbesloten was de invloed van het VK op de EU te vergroten, vond een wijziging plaats van het beleid met betrekking tot het GBVB en het GEDB. De ontwikkeling in de EU van een vermogen om daadwerkelijk op te treden was niet langer een Brits taboe, terwijl het lot van de WEU was bezegeld.

Europese partners, maar zag een lang gewenste opening in het politieke schaakspel.

In de eerste paragraaf van de Verklaring van St. Malo gaven beide landen aan dat na de ratificatie van het Verdrag van Amsterdam het formuleren van een GBVB met voortvarendheid ter hand genomen diende te worden, evenals het daarvan afgeleide GEDB. De verantwoordelijkheid hiervoor werd bij de Europese Raad gelegd.

De tweede paragraaf onderstreepte het belang dat beide landen hechten aan het Europese autonome gebruik

Afb. 6 De regeringsleiders van de drie nieuwe NAVO-leden. (Van links af: de Tsjechische president Havel, de Poolse president Kwasniewski en de Hongaarse minister-president Horn)

(Bron: NATO Office of Information & Press)

Tegen deze achtergrond vond begin december 1998 in St. Malo, Frankrijk, de jaarlijkse Frans-Britse topontmoeting plaats. Uit de na afloop uitgegeven verklaring bleek dat er tijdens deze Top vooral was gesproken over institutionele vraagstukken van een Europese Defensie. Voor het eerst leek het VK zijn verzet tegen de ontwikkeling van een militaire capaciteit in de EU te hebben opgegeven. Frankrijk was net zo verrast als de overige

van het militaire machtsmiddel in het kader van het gemeenschappelijk buitenlands beleid van de EU. (Wellicht is hier sprake van een verschil in interpretatie: de Britten bedoelen met deze zinsnede dat de EU in staat moet zijn zelfstandig militaire operaties aan te sturen, terwijl de Fransen aangeven dat de EU, zonder gebruik te maken van NAVO-middelen en -capaciteiten, in staat moet zijn een operatie uit te voeren.) Hierbij werd overigens

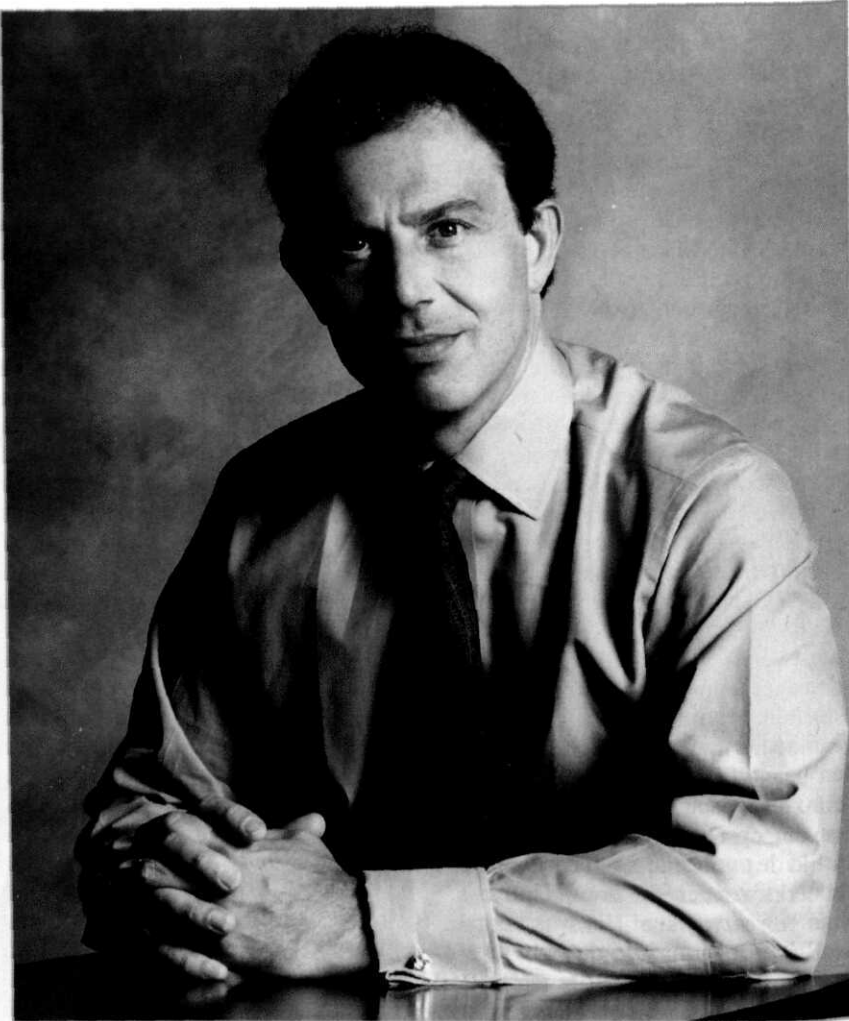
onderstreept dat de NAVO de basis zou blijven van de collectieve verdediging van haar leden. Om de EU in staat te stellen besluiten te nemen met militaire implicaties, diende zij over een aantal 'tools' te beschikken zoals een geschikte structuur, de capaciteit om situaties te analyseren, et cetera. Enige duplicatie van NAVO-capaciteiten werd hierbij niet uitgesloten (letterlijk staat in de Verklaring: 'without unnecessary duplication'). In een toelichting van Britse zijde werd aangegeven dat de Verklaring slechts als een basis moest worden gezien om in breder Europees verband de discussie te voeren.

Parallel hieraan werd in de NAVO langdurig en intensief overlegd over de verdere ontwikkeling van de EVDI. Dit resulteerde onder meer in een belangrijke verklaring betreffende dit onderwerp uitgegeven tijdens de NAVO-Top te Washington, op 23 en 24 april jl. In deze verklaring stelde de NAVO dat zij in beginsel bereid was om met de EU verder te onderhandelen over mogelijk gebruik van NAVO-middelen en -capaciteiten door deze organisatie, min of meer langs dezelfde lijnen als voorheen met de WEU was overeengekomen.

Ook tijdens de halfjaarlijkse ministeriële vergadering van de WEU in Bremen, in mei, en de hierop volgende Europese Raad te Keulen, begin juni, stond de ontwikkeling van een Europese defensiecapaciteit prominent op de agenda. In Bremen bleek er tussen de lidstaten van de WEU consensus te bestaan over de overgang

¹⁴ Integratie van de WEU in de EU kent een drietal institutionele problemen die nog niet zijn opgelost. Het eerste betreft de 'veiligheids-garantie' binnen de WEU (artikel V van het gemodificeerde verdrag van Brussel). Door het opgaan van de WEU in de EU zouden bijvoorbeeld de neutrale EU-leden worden geconfronteerd met een 'veiligheids-garantie'. Of zij dit willen, valt te betwijfelen.

Het tweede probleem betreft de ongelijke lidmaatschappen van de WEU en de EU. Het derde probleem betreft de keuze van de institutionele plaats van de WEU: in de tweede pijler of in een nieuw te vormen vierde pijler. Het is duidelijk dat deze problemen aan elkaar gerelateerd zijn.

Afb. 7 De Britse minister-president Blair (Bron: de Britse ambassade in Den Haag)

van de WEU in de EU¹⁴, in Keulen werd bevestigd dat de EU voornemens was over een eigen operationele capaciteit te gaan beschikken. In al deze discussies speelde Frankrijk een zeer belangrijke rol.

Het vergaderseizoen werd vlak voor het zomerreces afgesloten met de Frans-Duitse Top te Toulouse, waar bekend werd gemaakt dat het Eurokorps zou worden omgevormd tot een *European Rapid Reaction Corps* (ERRC), vooral ten behoeve van autonome Europese militaire operaties, met andere woorden: door de WEU of EU geleide operaties zonder gebruik te maken van NAVO-middelen en -capaciteiten.

Een Franse agenda

Heden-toekomst:

een poging tot koffiedik kijken

Globaal lijkt in de diverse fora overeenstemming te bestaan over de ontwikkeling van een GEDB in de EU door de WEU in deze organisatie op te nemen. Vervolgens worden in het kader van crisismanagement een aantal types operaties onderscheiden:

- NAVO-operaties à 19, aangestuurd door de NAC, het hoogste politieke besluitvormingsorgaan in de NAVO;
- NAVO-operaties waarin niet alle NAVO-landen participeren, aangestuurd door de NAC (bijvoorbeeld een Europese NAVO-operatie waar-

aan de VS en Canada niet deelnemen)¹⁵;

- EU geleide operaties, gebruikmakend van NAVO-middelen en -capaciteiten;
- autonome operaties van de EU.

Voor het merendeel van de NAVO-leden geldt dat deze opsomming tevens de gewenste hiërarchie aangeeft: er is genoeg realiteitszin onder de Europese landen om te beseffen dat de EU niet in staat is om grote conflicten aan te kunnen, zonder militaire en politieke steun en invloed van de VS. Tevens, om onnodige duplicatie te voorkomen, is er tussen een groot aantal lidstaten een redelijke mate van overeenstemming dat de EU, wanneer daadwerkelijk militair moet worden opgetreden, bij voorkeur gebruik zal maken van NAVO-middelen en -capaciteiten en van door de landen reeds aan de NAVO aangeboden strijdkrachten. Met andere woorden, voor het gros van de NAVO-leden is een autonome operatie van de EU iets wat slechts zelden zal voorkomen.¹⁶

Eén land lijkt echter een afwijkende visie te hebben: Frankrijk. Allereerst is er Franse druk om de integratie van de WEU in de EU zo spoedig mogelijk te realiseren met een maximaal behoud aan capaciteiten ('tools'). Het woord 'onnodig' in 'geen onnodige duplicatie' lijkt te worden opgerekt. Daarnaast zijn er Franse pogingen om het model van autonome Europese operaties meer inhoud te geven door pre-identificatie van mogelijke Europese multinationale eenheden (de zogenaamde 'Euroforces' zoals het Eurokorps, Eurofor en Euromarfor. Euroforces maken overigens geen deel uit van de geïntegreerde militaire structuur van de NAVO) en hoofdkwartieren,

terwijl men in de WEU voorzichtig lijkt begonnen met een vorm van een Europees Defensie Planning Proces, de WEU 'audit'.

Al met al genoeg signalen, gezien de geschiedenis van Frankrijk in de NAVO, voor ongerustheid. Te meer omdat er één thema constant lijkt in de Franse politiek: tegengaan van de in Franse ogen dominante rol van de VS, onder gelijktijdige vergroting van de Franse politieke en militaire invloed. Die invloed is overigens in de afgelopen jaren ontegenzeggelijk toegenomen. Zoals eerder aangegeven, is Frankrijk zowel politiek als militair volledig betrokken bij de NAVO-operaties in en rondom voormalig Joegoslavië. De vraag die zich opdringt is dan ook: zal Frankrijk, tevreden met zijn huidige positie in de NAVO, afzien van (her)integratie in de militaire structuur van het Bondgenootschap, terwijl tegelijkertijd het vermogen van de EU om autonome militaire operaties uit te voeren onder leiding van Frankrijk verder wordt ontwikkeld? Of zal Frankrijk voortaan maximaal gebruik te maken van NAVO-middelen en -capaciteiten bij EU geleide operaties, terwijl in de zeer nabije toekomst tot feitelijke (her-) integratie in de NAVO wordt overgegaan?

Vanuit de optiek van de overige NAVO-lidstaten zijn er zwaarwegende argumenten om naar Franse (her)integratie te blijven streven. Deze zijn onder meer:

- tijdens militaire inzet bij NAVO-operaties is het van zeer groot belang dat de eenheden van de verschillende lidstaten interoperabel zijn, dezelfde procedures gebruiken, dezelfde taal spreken, et cetera. Voorwaarde hiervoor is dat zeer intensief samen geoefend wordt, iets wat door de geïntegreerde militaire structuur in NAVO gemeengoed is;

- EVDI kan in de NAVO pas echt vorm krijgen wanneer Frankrijk hierin volledig participeert;

- Frankrijk bezit een uitgebreid militair potentieel van uitstekende kwaliteit. De operaties in en rondom voormalig Joegoslavië hebben laten zien dat de Franse regering en parlement, maar ook de Franse bevolking, zonder aarzeling tot inzet van haar krijgsmacht bereid is. Dat bij deze inzet slachtoffers vallen onder Franse militairen, wordt geaccepteerd. (Her)integratie van Frankrijk in de militaire structuur zal bepaalde tekortkomingen in NAVO's strijdkrachtenstructuur helpen opheffen;

- besluitvorming in de NAVO zal eenvoudiger verlopen wanneer Frankrijk zijn uitzonderingspositie in het Bondgenootschap opgeeft. Daarnaast zal de bureaucratie minder als instrument kunnen worden gebruikt om een Franse agenda na te streven;

- de vormgeving van een Europese defensiecapaciteit in de EU zal vermoedelijk minder moeizaam verlopen wanneer de intenties van Frankrijk op dat gebied onverdacht zijn.

De invloeden op de beslissingen die Frankrijk in het kader van de bovenstaande vraagstelling zal moeten nemen, zijn talrijk en niet altijd te voorspellen. Er zijn in open bronnen indicaties dat er hierover in Frankrijk zelf verschillen van mening bestaan.

Tot slot

Frankrijk: een Euro-Atlantische bondgenoot? Wil de echte koffiedikkijker nu opstaan!

¹⁵ De *Extraction Force* in Macedonië, met Frankrijk als *lead nation*, met als Force Commander een Franse brigade-generaal, zonder directe militaire deelname van de VS en Canada, is een sprekend voorbeeld van dit type operatie.

¹⁶ De WEU heeft sinds haar reactivering een vijftal autonome operaties uitgevoerd. Deze operaties waren allen beperkt in omvang en laag in het geweldsspectrum.

Wederzijds vertrouwen en militaire operaties

A.L.W. Vogelaar*
L.A. de Vos*

One of the most dramatic examples of a critical decision made by an on-site commander occurred during the Yom Kippur War. The commander of the 'Quay' fortification, one of those on the Bar-Lev Line along the Suez Canal, was Lieutenant Ardinest. For the first five days of the war, despite their high casualty rates, he and his troops managed to stave off the advancing Egyptian forces. Despite the critical positioning of the 'Quay' fortification, Ardinest was never directed in his many radio communications with his higher headquarters to either surrender or fight to the last man. This decision was left for him alone to make. On the seventh day of the war his concern for his seriously wounded soldiers, plus the total depletion of his ammunition, prompted him to surrender to the Egyptian forces in order to secure medical treatment for his troops.

(A Portrait of the Israeli Soldier, door Reuven Ga')

Inleiding

Vertrouwen is goed, controle is beter' is een adagium dat veel gehanteerd wordt. Het bevat de impliciete boodschap dat mensen in principe niet te vertrouwen zijn en dat ze daarom altijd gecontroleerd moeten worden, zeker wanneer het om belangrijke zaken gaat. Met controles kan de vinger aan de pols worden gehouden en kan voortdurend worden bijgestuurd.

Het systematisch controleren van mensen heeft echter een aantal bezwaren. Ten eerste is er lang niet altijd de gelegenheid om alles te controleren. Een hogere commandant is zelden ter plaatse wanneer een lagere commandant zijn beslissingen neemt of zijn opdrachten uitvoert. Ook voorzien voorschriften lang niet altijd in alle situaties waarin de lagere commandant zijn beslissingen moet nemen. Onder die omstandigheden moet de hogere commandant het dus aan de ondercommandant over laten.

Ten tweede kan het voortdurend controleren van mensen een negatieve vicieuze cirkel (*self-fulfilling prophecy*) teweegbrengen. Mensen die door hun commandant of de staf in sterke mate worden gecontroleerd, en op grond daarvan voortdurend bijgestuurd, zullen geleidelijk het idee ontwikkelen dat het er niet toe doet wat ze beslissen of wat ze doen. De kans is groot dat ze zich niet meer verantwoordelijk voelen voor wat er gebeurt en halfslachtig gaan werken. Het

gevolg daarvan is dan weer dat de commandant constateert dat het maar goed is dat hij zijn mensen voortdurend controleert omdat ze fouten maken en steken laten vallen. Wanneer van de organisatie en haar medewerkers een grote mate van flexibiliteit, initiatief en betrokkenheid wordt verwacht, is een dergelijk proces contraproductief. Het wordt dan ook als steeds belangrijker gezien dat mensen op elk niveau in de organisatie de organisatiedoelen voor ogen hebben, zich daarmee verbonden voelen en vervolgens gemotiveerd en professioneel toewerken naar de doelen zonder voortdurend gecontroleerd te (moeten) worden.

Vanwege de steeds grotere behoefte aan initiatief en betrokkenheid van medewerkers wordt in de organisatie-wetenschappen in toenemende mate aandacht besteed aan het thema vertrouwen. In 1998 is het derde nummer van het toonaangevende tijdschrift *The Academy of Management Review* zelfs geheel gewijd aan het thema 'Trust in organizations'. Ook in organisaties zelf wordt vertrouwen steeds meer gezien als een centrale waarde voor het functioneren en een belangrijke voorwaarde om tot een beter bedrijfsresultaat te komen. Dat geldt ook voor de Koninklijke Landmacht, waar wederzijds vertrouwen wordt als één van de cruciale waarden voor het leiderschap. De Beleidsvisie Leiderschap van de BLS² maakt expliciet melding van het belang van wederzijds vertrouwen als een onderdeel van goed leiderschap. Zo zegt deze beleidsvisie:

* Dr. A.L.W. Vogelaar is docent sociale wetenschappen op de KMA. Hij doet onderzoek naar leiderschap in crisissituaties. L.A. de Vos, majoor der jagers, is momenteel werkzaam als stafofficier Bevoelend en Plannen bij de afdeling Logistiek van Staf NATCO. Hij is in het kader van Dutchbat 2 van juli 1994 tot en met januari 1995 als compagniescommandant uitgezonden geweest.

¹ R. Gal - A Portrait of the Israeli Soldier. Greenwood Press, New York, 1986.

² M. Schouten - Beleidsvisie Leidinggeven, 1998.

Wederzijds vertrouwen is net zo'n belangrijk begrip voor het moderne leidinggeven als zelfstandig handelen. U moet iemand vertrouwen voordat u hem zelfstandigheid van handelen verleent. Dit vormt de basis voor het delen van de verantwoordelijkheid. Binnen goed functionerende teams is het noodzaak, dat de leden elkaar vertrouwen en steunen. Net zo nodig is het, dat de lasten en beproevingen gelijk worden verdeeld. Deze elementen zijn van levensbelang voor het voortbestaan van het team of de groep. Als leidinggevende moet u een voorbeeld durven geven door vertrouwen te schenken, totdat eventueel blijkt dat u dat ten onrechte hebt gedaan. Zo werkt u aan een gemeenschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel, dat motiveert.

(Beleidsvisie Leidinggeven, 1998)

Opzet

In dit artikel wordt het begrip (wederzijds) vertrouwen nader uitgewerkt. Allereerst definiëren we het begrip vertrouwen. Vervolgens gaan we in op het belang van een hoge mate van wederzijds vertrouwen onder operationele omstandigheden. Daarna wordt een zestal bouwstenen onderscheiden die tezamen verantwoordelijk zijn voor het ontstaan of juist het ontbreken van wederzijds vertrouwen. Ten slotte bespreken we een aantal maatregelen waarin het vertrouwen voor, tijdens en na een uitdaging gestalte krijgt. Voor alle duidelijkheid willen wij benadrukken dat wederzijds vertrouwen tussen mensen in de organisatie inhoud moet krijgen

binnen de formele gezagsverhoudingen die de posities tussen deze mensen in de organisatie aangeven.

Bij de uitwerking richten we ons vooral op wederzijds vertrouwen onder operationele omstandigheden. Dit doen we omdat dit tenslotte de situaties zijn waarop de krijgsmacht zich voorbereidt. Ook worden in dergelijke omstandigheden de hoogste eisen gesteld aan de flexibiliteit van de organisatie en de motivatie van het personeel. In dit artikel wordt gebruik gemaakt van voorbeelden die voor een belangrijk deel ontleend zijn aan militaire operaties van de Koninklijke Landmacht.

Het begrip vertrouwen in organisaties

In vorenstaand citaat uit de Beleidsvisie Leidinggeven worden twee aspecten van vertrouwen door elkaar heen gebruikt: de noodzaak of het belang van vertrouwen, en het daadwerkelijk vertrouwen dat aan iemand geschonken wordt (een subjectief gevoel). Voor een goed begrip is het zinvol om deze aspecten te onderscheiden. Het eerste aspect, de noodzaak of het belang om een ander te vertrouwen, is groot naarmate men minder controle heeft over het gedrag van de ander. Een commandant die geen verstand heeft van geneeskundige zaken moet, wanneer zich tijdens een oefening een ongeluk voordoet, vertrouwen op het oordeel en het vakmanschap van de gewondenverzorger die toevallig aanwezig is. De noodzaak tot vertrouwen is des te groter naarmate er minder alternatieven voorhanden zijn. Bijvoorbeeld, men bevindt zich ver van de bewoonde wereld en er is op korte termijn geen andere geneeskundige hulp te verwachten. Iemand 'moeten vertrouwen' houdt dus in dat een persoon zich ten opzichte van de ander kwetsbaar moet opstellen, er daarbij vanuit gaande dat de ander het gestelde vertrouwen niet zal beschamen. Uit onderzoek³ blijkt dat mensen het over het algemeen wel prettig vinden om

vertrouwd te worden maar niet om anderen te moeten vertrouwen. Dat laatste brengt onzekerheid met zich mee en reduceert de eigen zelfstandigheid. Dit brengt ons tevens op het tweede aspect van vertrouwen. Omdat men bij het vertrouwen van anderen risico's loopt, is het voor de gemoedrust belangrijk dat men de ander daadwerkelijk vertrouwt, zeker als er veel van het doen en laten van de ander afhangt. Een van de meest gebruikte omschrijvingen van vertrouwen is niet voor niets: *...a psychological state comprising the intention to accept vulnerability based upon positive expectations of the intentions or behavior of the other.*⁴

Vertrouwen impliceert dat men zich kwetsbaar opstelt ten opzichte van een ander wiens gedrag of intenties men niet geheel in de hand heeft. Het gaat er daarbij om dat men weet dat de ander het vertrouwen waard is. Genoemde commandant zal zich bijvoorbeeld heel wat zekerder voelen als hij weet dat deze gewondenverzorger in een andere vergelijkbare situatie uitstekend gehandeld heeft. Ook zal hij geruster zijn als de gewondenverzorger blijkens zijn handelen lijkt te weten wat hij doet.

Het vertrouwen dat persoon A in persoon B heeft is over het algemeen groter naarmate persoon A persoon B beter kent en derhalve weet hoe B in bepaalde situaties reageert (*knowledge-based trust*) en ten tweede naarmate A beter weet dat B in zijn beslissingen en zijn handelingen de belangen van A respecteert (*identification-based trust*).⁵ Dit vertrouwen kan spontaan worden gevormd in interpersoonlijke relaties, maar ook worden gestimuleerd door een gericht organisatiebeleid. Wanneer militairen bijvoorbeeld weten dat (onder)officieren een goede opleiding genoten hebben, waarin zij geleerd hebben goede beslissingen te nemen, is er sprake van een zekere mate van vertrouwen gebaseerd op kennis over de ander zonder dat men die ander persoonlijk hoeft te kennen. →

³ D. Kipnis - Trust and Technology. In R.M. Kramer & T.R. Tyler (eds.). *Trust in Organizations. Frontiers of Theory and Research*. Sage, Thousand Oaks, 1996.

⁴ D.M. Rousseau, S.B. Sitkin, R.S. Burt & C. Camerer - Not so different after all: A Cross-Discipline View of Trust. *Academy of Management Review* 23, 1998, 3, 393-404.

⁵ R.J. Lewicki & B.B. Bunker - Developing and Maintaining Trust in Work Relationships. In R.M. Kramer & T.R. Tyler. *Trust in Organizations. Frontiers of Theory and Research*. Sage, Thousand Oaks, 1996.

Wederzijds vertrouwen onder operationele omstandigheden

Een militaire organisatie moet met snel veranderende en wisselende omstandigheden kunnen omgaan. De veldartillerie-eenheid De Gele Ridders bijvoorbeeld, kwam in april 1999 in de regio rond Kosovo om, indien nodig, te kunnen worden ingezet voor werkzaamheden ten behoeve van de beveiliging van die regio en om assistentie te verlenen bij de opvang van de vluchtelingen rond Kosovo. Toen de Servische militairen zich echter uit Kosovo begonnen terug te trekken, werd de eenheid in de Duitse sector in Kosovo ingezet om, onder commando van Duitse eenheden, onder andere controle uit te oefenen op de daadwerkelijke terugkeer van de Servische troepen, het beschermen van de burgerbevolking en het ontwapenen van de UCK-strijders. Daarbij wist men nauwelijks wat men aan zou treffen en moest men met verschillende scenario's rekeninghouden. Dit vereist een grote mate van flexibiliteit.

Daarnaast zijn er vele risico's verbonden aan het optreden onder dergelijke omstandigheden. Wanneer er sprake is van veel onzekerheden in combinatie met acute risico's en gevaar, is een hoge mate van wederzijds vertrouwen tussen de militairen die zich in dergelijke situaties begeven een belangrijke voorwaarde voor succes. Militairen moeten om verschillende redenen als het ware voor elkaar 'door het vuur' willen en durven gaan.

Flexibiliteit

Een eerste reden waarom een hoge mate van wederzijds vertrouwen

gewenst is, is dat de vereiste flexibiliteit onder operationele omstandigheden een systeem vraagt dat deze flexibele reacties mogelijk maakt. De KL zoekt deze flexibiliteit in het systeem van opdrachtgerichte commandovoering (OGC⁶). OGC is een decentraal systeem van commandovoering waarbij lagere commandanten zelfstandig beslissingen nemen op basis van ruim gestelde opdrachten en randvoorwaarden die zij van hun commandant krijgen. Hierbij staan wederzijds vertrouwen, wederzijds begrip en zelfstandig handelen centraal. Het gaat erom dat de opdrachtgever aangeeft *wat* de opdracht is (doel, oogmerk) en niet *hoe* die moet worden uitgevoerd (methode). OGC gaat ervan uit dat de uitvoerder door een intensieve samenwerking en training ten minste weet wat het oogmerk van zijn opdrachtgever is (eigenlijk hoort hij ook rekening te houden met het oogmerk van het niveau daarboven). De opdrachtgever daarentegen kent de capaciteiten van de uitvoerder. Uiteindelijk is OGC er op gericht de uitvoerder maximale vrijheid en flexibiliteit te geven bij het uitvoeren van de opdracht in de geest van de commandant. Op deze manier wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van het initiatief, de zelfdiscipline en de motivatie van de lagere leidinggevend. Dat betekent echter ook dat hogere commandanten sterk van het juiste handelen van hun ondergeschikten afhankelijk zijn. Een dergelijk systeem kan niet bestaan zonder een hoge mate van wederzijds vertrouwen. Een hogere commandant moet bij het verstrekken van de opdracht ervan op aan kunnen dat de ondercommandant de opdracht in zijn geest kan vervullen.

Synergie

Een tweede reden waarom een grote mate van wederzijds vertrouwen belangrijk is, is dat een militaire organisatie onder operationele omstandigheden als een geoliede machine moet kunnen optreden, waardoor zo weinig mogelijk formele sturing en coördinatie nodig is. Het optreden van manoeuvre-eenheden moet maximaal

op elkaar afgestemd zijn om een zo hoog mogelijke en efficiënte gevechtskracht (synergie) te kunnen ontwikkelen.

Daarnaast moet de logistieke ondersteuning van het gevecht soepel verlopen. In de termen van Sheppard en Sherman is er sprake van relaties die worden gekenmerkt door *deep interdependence*.⁷ Dit betekent dat men zeer sterk van elkaar afhankelijk is. Aan dergelijke relaties zijn veel risico's verbonden, omdat het bereiken van de doelen van de ene partij kan stranden door het falen van de andere partij. Het kan daarbij gaan om allerlei aspecten waarbij de ene eenheid van de andere eenheid afhankelijk is zonder dat zij daar veel invloed op kan uitoefenen, zoals het krijgen van adequate informatie, het bijtijds opvoeren van voedsel en munitie, te hulp schieten wanneer dat nodig is, et cetera.

Cohesie

De hoogste mate van wederzijdse afhankelijkheid ontstaat echter binnen de laagste uitvoerende niveaus, zoals groep, peloton en team, tussen militairen en leidinggevend en tussen militairen onderling. Dit vormt dan tevens de derde reden waarom een hoge mate van wederzijds vertrouwen belangrijk is. Het adagium 'men heeft aan een half woord genoeg' kan cruciaal zijn in levensbedreigende omstandigheden waarin snelheid van besluitvorming en handelen geboden is.

Een belangrijk element hierin is het moreel van de eenheid. Moreel wordt daarbij omschreven als *het enthousiasme en doorzettingsvermogen waarmee een groepslid de voorgeschreven activiteiten van die groep vervult*.⁸ Een hoog moreel impliceert dat militairen op het gevechtsveld, ondanks eventueel zware omstandigheden, blijven doorvechten en bereid zijn om risico's te lopen.

Uit onderzoek van Gal blijkt dat deze bereidheid primair door twee factoren wordt bepaald.⁹ Ten eerste door een hoge mate van horizontale cohesie, ofwel een sterke binding tussen de

⁶ Landmacht Doctrine Publicatie, deel 1. SDU, Den Haag, 1996.

⁷ B.H. Sheppard & D.M. Sherman - The Grammars of Trust: A Model and General Implications. *Academy of Management Review* 23, 1998, 3, 422-437.

⁸ F.J. Manning - Morale, Cohesion and Esprit de Corps. In R. Gal & A.D. Mangelsdorff (eds.). *Handbook of Military Psychology*. John Wiley & Sons, Chichester, 1991.

⁹ R. Gal, *ibidem*.

militairen binnen die groep of het peloton. Een sterke *horizontale cohesie* op het gevechtveld betekent dat er sprake is van een netwerk van wederzijdse verplichtingen tussen die militairen. Dat netwerk functioneert alleen als men erop vertrouwt dat collega's in noodsituaties bereid en in staat zijn om elkaar te helpen.

Een tweede factor die erg belangrijk is om door te willen vechten wanneer het moeilijk is, is *verticale cohesie*. Dit houdt in dat militairen een sterke band met hun direct leidinggevenden ervaren en voor hen grote risico's willen nemen. Ook nu weer is de cohesie gebaseerd op een sterk vertrouwen, in dit geval vertrouwen in de leidinggevenden, waarbij men de overtuiging heeft dat de leidinggevende over noodzakelijke kennis en vaardigheden beschikt, capabel is en verantwoordelijke beslissingen neemt. Bovendien moet hij betrouwbaar zijn voor wat betreft de informatie die hij geeft en moet hij aandacht hebben voor de belangen van zijn personeel.¹⁰

Volgens diverse auteurs¹¹ zijn deze horizontale en verticale cohesie de belangrijkste factoren voor het functioneren van een eenheid onder barre omstandigheden, zoals gevechtssituaties. Als de horizontale cohesie laag

is, vecht men niet voor elkaar, maar probeert men zo goed mogelijk voor zichzelf te zorgen. Dit uit zich bijvoorbeeld in desertie. Als de horizontale cohesie hoog is, maar de verticale laag, dan vecht een groep misschien niet meer voor, maar tégen hun leidinggevenden. Dat kan zich bijvoorbeeld uiten in *fragging* (het neerschieten van eigen officieren).¹²

Bouwstenen van wederzijds vertrouwen

Om wederzijds vertrouwen tussen militairen te kunnen bevorderen, is het belangrijk om vast te stellen waardoor het gevoel van vertrouwen nu precies bepaald wordt. Bij een nadere beschouwing blijkt dat vertrouwen meerdere aspecten omvat.¹³ Een commandant kan bijvoorbeeld worden vertrouwd om zijn bekwaamheid in het nemen van besluiten onder druk, maar gewantwoord om zijn gebrek aan openheid naar zijn personeel. Het maken van onderscheid in verschillende dimensies van vertrouwen is dus belangrijk als het erom gaat hoe het wederzijds vertrouwen kan worden gestimuleerd.

Wij onderscheiden zes dimensies van wederzijds vertrouwen waarvan wij vinden dat die bij militaire operaties van belang (kunnen) zijn. Wij geven er de voorkeur aan om deze dimensies te omschrijven als *bouwstenen* voor een hoge mate van wederzijds vertrouwen. Met dit begrip willen wij benadrukken dat een goede combinatie van deze bouwstenen leidt tot een optimaal wederzijds vertrouwen. Tevens geeft de term bouwsteen ons de gelegenheid om sommige elementen als het fundament te beschouwen en andere als het verdere bouwwerk. Deze bouwstenen zijn gebaseerd op de afhankelijkheidsrelatie die aan vertrouwen ten grondslag ligt.

Het eerste en het meest fundamentele element van wederzijds vertrouwen heeft te maken met *wederzijds begrip en respect*. Men moet in zekere zin iemands positie en achtergronden

kennen en waarderen om op die persoon te willen bouwen. De tweede en derde bouwsteen hebben te maken met *loyaliteit* respectievelijk *vakkennis, vaardigheden en capaciteiten*. Bij loyaliteit gaat het om de vraag of men het idee heeft dat de ander zijn best zal doen om het gestelde vertrouwen niet te beschamen, terwijl het bij de derde bouwsteen gaat om de vraag of de ander in staat is aan de verwachtingen te voldoen. De vierde bouwsteen krijgt de laatste jaren een steeds groter gewicht bij militaire operaties. Het betreft het *ethisch bewustzijn of moraal* van de persoon van wie men afhankelijk is. De vijfde bouwsteen betreft de *doorzichtigheid, openheid en eerlijkheid* van de personen van wie men afhankelijk is. Deze bouwsteen is belangrijk als men het eigen lot in handen legt van een ander. De laatste bouwsteen heeft te maken met het *verantwoordelijkheidsgevoel* en de *taakopvatting* van de ander. Deze bouwsteen is overkoepelend en heeft te maken met de vraag in hoeverre een persoon geneigd is te voldoen aan de belangen van de organisatie en van de mensen die van zijn functioneren afhankelijk zijn.

Bij de uitwerking van de bouwstenen kunnen verschillende soorten onderlinge relaties tussen militairen worden onderscheiden. Wij zullen ons in eerste instantie richten op militairen van gelijke en van verschillende rang binnen dezelfde eenheid. Daarnaast zullen we bij een aantal bouwstenen ook ingaan op relaties tussen commandanten van nevensgeschikte eenheden die met elkaar moeten samenwerken. Ten slotte is bij uitwendoperaties soms het vertrouwen tussen de uitgezonden eenheden enerzijds en 'de staf' en de hogere politieke en militaire leiding anderzijds van belang. Ook deze relatie zal bij sommige bouwstenen aan de orde komen.

Bouwsteen 1: wederzijds begrip en respect

Het eerste en fundamenteelste element van wederzijds vertrouwen is dat men elkaar begrijpt en respecteert. Uit ervaringen van commandanten

¹⁰ E. Kalay - The Commander in Stress Situations in IDF Combat Units during the Peace for Galilee Campaign, *Proceedings of the Third International Conference of Psychological Stress and Adjustment in Time of War and Peace*. Tel Aviv, Israel.

¹¹ F.A. Shils & M. Janowitz - Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II. *Public Opinion Quarterly*, 12, 1948, 280-315.

S.L.A. Marshall - Men Against Fire. William Morrow & Company, New York, 1947.

¹² R.A. Gabriel & P.L. Savage - Crisis in Command. Hill and Wang, New York, 1978.

¹³ A.K. Mishra - Organizational Responses to Crisis: The Centrality of Trust. In R.M. Kramer & T.R. Tyler (eds.), *Trust in Organizations*. *Frontiers of Theory and Research*. Sage, Thousand Oaks, 1996.

E.M. Whitener, S.E. Brodt, M.A. Korsgaard & J.M. Werner - Managers as Initiators of Trust: An Exchange Relationship Framework for Understanding Managerial Trustworthy Behavior. *Academy of Management Review* 23, 1998, 3, 513-530.

komt vaak naar voren dat het tijdens een moeilijke uitzending heel belangrijk is dat men van elkaar weet wat er aan de hand is, zodat men elkaar bij problemen kan opvangen.¹⁴ Daarnaast is het belangrijk dat men gedurende de uitzending zichzelf kan blijven en geen rol hoeft te spelen. Het gaat erom dat militairen elkaars sterke en zwakke kanten kennen, van elkaar weten wat hen bezighoudt en dat respecteren.

Wanneer dit gevoel van vertrouwen wederzijds is, is het mogelijk om elkaar door moeilijke perioden heen te trekken. Als men elkaar goed kent, kan men tevens veranderingen bij elkaar constateren, wat van belang is om vroegtijdig stress te onderkennen. Bovendien kan men eerder met elkaar over problemen praten, zonder het gevoel te hebben veroordeeld te worden. In dergelijke relaties kan de eerste opvang plaatsvinden na afloop van stressvolle of traumatische gebeurtenissen. Men praat nu eenmaal gemakkelijker met iemand met wie men een vertrouwensrelatie heeft, dan met een onbekende. Het is dan ook goed om de samenwerking tussen *buddies*, maar ook die binnen en tussen groepen en tussen pelotons te stimuleren. Hierdoor ontstaat de zo noodzakelijke cohesie, die van cruciaal belang is om onder levensbedreigende omstandigheden te kunnen blijven functioneren en stress tegen te gaan.¹⁵

Begrip en respect als bouwsteen voor wederzijds vertrouwen is verder van belang voor de relatie tussen commandanten van verschillende hiërarchische niveaus. Bij de decentrale commandovoeringsstijl van de KL (OGC) is het essentieel dat een onder-

commandant weet hoe zijn hogere commandanten denken, zodat hij in die lijn kan handelen.¹⁶ Een dergelijk gevoel of begrip voor wat er wordt verwacht, kan alleen worden bereikt door veelvuldig met elkaar te praten, te oefenen en vooral terug te koppelen. Kortom, een ondercommandant moet begrip kunnen ontwikkelen voor de denkwijzen en de positie van zijn hogere commandanten. Voor de hogere commandant geldt dat hij door deze discussies, oefeningen en evaluaties inziendat hij van zijn lagere commandanten kan verwachten.

Het volgende voorbeeld, ontleend aan de ervaringen van een van de auteurs van dit artikel, geeft goed weer wat met deze bouwsteen wordt bedoeld:

In de periode voorafgaand aan de uitzending van mijn eenheid naar Bosnië, stelde ik mijn plaatsvervanger regelmatig in de gelegenheid om het commando over de eenheid te voeren. De ervaringen en leermomenten koppelden we onderling steeds terug, waardoor er een nagenoeg feilloos gevoel en inschattingsvermogen ontstond voor de wijze waarop opdrachten in mijn beleving moesten worden uitgevoerd. Uiteindelijk kon en durfde ik er tijdens de uitzending onder alle (ook levensbedreigende) omstandigheden volledig op te vertrouwen dat mijn plaatsvervanger bij de uitvoering van opdrachten conform mijn oogmerk zou handelen. Omdat al mijn ondercommandanten op dezelfde manier met hun plaatsvervangers werkten, ontstond er bovendien een positief effect op de cohesie van de gehele eenheid.

Deze bouwsteen van wederzijds vertrouwen is ook van belang wanneer verschillende eenheden in een operatiegebied van elkaar afhankelijk zijn of nauw met elkaar moeten samenwerken. Zij moeten weten wat ze van elkaar kunnen verwachten, wat hun taakopvatting is en deze respecteren. Te vaak gaan eenheden uit van de eigen wijze van werken en doen daarbij denigrerend over de bijdrage van

andere eenheden. Militairen van manoeuvre-eenheden begrijpen soms weinig van het ogenschijnlijke gebrek aan discipline binnen logistieke eenheden en omgekeerd begrijpt men in logistieke eenheden niet dat militairen van manoeuvre eenheden zich zo druk maken over 'uiterlijkheden'. Natuurlijk is een gezonde vorm van rivaliteit van belang voor de teamgeest van de eigen eenheid. Dit verschijnsel mag echter niet doorslaan. Het is van belang dat men van elkaar accepteert dat verschillende normen en opvattingen over de taakvervulling mogelijk samenhangen met de aard van de taak en weinig te maken hebben met een onprofessionele taakopvatting van de andere eenheid.

Bouwsteen 2: loyaliteit

Een tweede bouwsteen van wederzijds vertrouwen heeft te maken met loyaliteit. Loyaliteit houdt in dat men rekening houdt met elkaars belangen en dat men elkaar onvoorwaardelijk steunt, dus ook wanneer dat moeilijk is. In gevechtssituaties zijn militairen in hoge mate van elkaar afhankelijk. Daarom moet men weten dat anderen, van wiens inspanningen men afhankelijk is, dezelfde doelen nastreven. Militairen die met elkaar een gevaarlijke situatie ingaan moeten er absoluut van overtuigd zijn dat men bereid is elkaar te helpen, wat er ook gebeurt. Als tijdens een beschieting een deel van een eenheid vast komt te zitten, moet zij erop vertrouwen dat de rest van de eenheid er alles aan doet om de groep er weer veilig uit te krijgen, en niet alleen aan de eigen veiligheid denkt. Deze onderlinge verplichtingen worden zwaarder gevoeld naarmate men elkaar beter kent en meer met elkaar heeft meegemaakt.

Ook tussen leidinggevend en ondergeschikten is een hoge mate van loyaliteit van belang bij militaire operaties. Een leidinggevende, die zijn ondergeschikten opdrachten geeft, moet ervan uit kunnen gaan dat deze ondergeschikten de opdrachten naar beste vermogen uitvoeren. De loyaliteit van een commandant naar zijn

¹⁴ A. Vogelaar, F. Kramer, M. Metselaar, A. Witteveen, J. Bosch, H. Kuipers & F. Nederhof - Leiderschap in crisisomstandigheden. SDU, Den Haag, 1997.

¹⁵ P.T. Bartone & F.R. Kirkland - Optimal Leadership in Small Army Units. In R. Gal & A.D. Mangelsdorff (eds.). *Handbook of Military Psychology*. John Wiley & Sons, Chichester, 1991.

¹⁶ M.H. Scheibert - Het Sturingsconcept Auftragsaktik. MS 168 (1999)(3) 120-133.

ondergeschikten kan blijken wanneer hij op zijn niveau dingen voor zijn ondergeschikten weet te regelen waaruit blijkt dat hij met hun belangen rekening houdt, bijvoorbeeld een bepaalde mate van comfort, voedsel, et cetera. Een commandant die alleen maar bezig is met zijn eigen belangen, verliest het vertrouwen van zijn mensen.

Een ander belangrijk aspect is dat een commandant zijn mensen door dik en dun steunt wanneer zij een opdracht hebben uitgevoerd, ook wanneer het in de uitvoering is misgegaan. Een commandant die zijn mensen dan laat vallen, verliest de loyaliteit van zijn mensen.

Ook tussen eenheden is loyaliteit ten opzichte van elkaar vereist. Een commandant van een gevechtseenheid moet ervan uit kunnen gaan dat neveneenheden, ondersteunende eenheden en verzorgende eenheden dezelfde doelen voor ogen hebben.

Loyaliteit is een belangrijk element van wederzijds vertrouwen tussen de militaire en politieke top enerzijds en operationele militairen anderzijds. De militaire en politieke top verlangt van de eenheden en individuele militairen dat zij veel investeren in hun functie. Zo kunnen militairen in theorie ieder anderhalf jaar voor een periode van zes maanden op een vredesmissie worden gestuurd. Dit heeft een sterke invloed op het privé-leven van een militair. Soms zal zo'n uitzending van een halfjaar zelfs heel kort van tevoren worden aangekondigd. Bepaalde eenheden, zoals bijvoorbeeld de Luchtmobiele Brigade of het Korps Mariniers, hebben zelfs een reactietijd van minder dan dertig dagen.

Hoewel weleens gezegd wordt dat dat nu eenmaal bij het beroep van een militair hoort, doen zulke opdrachten een groot beroep op de loyaliteit van de militair en het thuisfront. De politiek en de top van de organisatie verwachten dat deze loyaliteit er is. Dat betekent andersom dat er ook een groot beroep wordt gedaan op de loyaliteit van deze politieke en militaire top naar de uitvoerende eenheden toe. Militairen moeten het gevoel hebben

dat zij niet met onmogelijke opdrachten weggestuurd worden. Daarnaast is het belangrijk dat de uitvoerende eenheden het gevoel hebben dat zij door de top worden gesteund als de missie buiten hun schuld om niet brengt wat ervan verwacht wordt. Kortom, een militair moet erop kunnen vertrouwen dat de politieke en militaire leiding haar verantwoordelijkheid zal nemen, anders kan er nooit sprake zijn van loyaliteit. Van belang daarbij is dat het *commitment* op het uitvoerend niveau als zodanig wordt gezien en erkend.

Bouwsteen 3: vakkennis, vaardigheden en capaciteiten

De derde bouwsteen van wederzijds vertrouwen sluit aan op de vorige bouwsteen. Gaat het bij loyaliteit om de vraag in hoeverre militairen erop vertrouwen dat anderen dezelfde doelen *willen* nastreven, bij deze bouwsteen gaat het om de vraag in hoeverre militairen erop vertrouwen dat die anderen dat ook *kunnen* doordat zij over voldoende kennis, vaardigheden en capaciteiten beschikken. Militairen die met elkaar een riskante missie gaan volbrengen, moeten er bijvoorbeeld van overtuigd zijn dat de collega's met wie ze samenwerken de juiste drills kennen, en kunnen uitvoeren als er op ze wordt geschoten. Het is belangrijk dat militairen die in gevechtssituaties op elkaar aangewezen zijn, elkaar volledig vertrouwen voor wat betreft hun kennis en vaardigheden om de gevechtssituaties de baas te worden of elkaar te ondersteunen in de nasleep hiervan. Hierbij geldt dat hoe kleiner de eenheid, des te groter de onderlinge afhankelijkheid.

In een infanteriegroep heeft elk lid unieke capaciteiten en is men dus in hoge mate afhankelijk van elkaar. Daarbij maakt het niet uit of het de verkenner ('de ogen' van de groep), de mitrailleursschutter (vuurkracht), de commandant (leidinggeven) of de *combat-lifesaver* (gewondenhulp) is. Ze hebben allemaal een cruciale rol in het geheel en moeten op elkaars vakkennis, vaardigheden en capaciteiten kunnen vertrouwen.

Ook in hiërarchische relaties is het vertrouwen in elkaars capaciteiten essentieel. Militairen moeten erop kunnen vertrouwen dat hun commandant in kritieke situaties in staat is om verantwoorde besluiten te nemen en goede opdrachten te geven. Ondergeschikten die zich in opdracht van hun commandant in risicovolle situaties begeven, moeten het idee hebben dat aan de beslissing om dat te doen, goede en zorgvuldige besluitvorming is voorafgegaan en dat de eventuele risico's die kunnen ontstaan zijn geminimaliseerd. In die zin moet een commandant rust uitstralen. Een bepaalde mate van (levens)ervaring is dan ook een belangrijke eigenschap voor een commandant die op uitzending wordt gestuurd. Het belang hiervan mag niet worden onderschat.

Het vertrouwen moet ook de andere kant op kunnen werken. Zoals gezegd, in een systeem waar OGC gehanteerd wordt, moet een commandant op de kennis en vaardigheden van zijn ondergeschikten kunnen vertrouwen. Doordat de commandant verantwoordelijk blijft voor de taakuitvoering van zijn ondergeschikten moet hij weten dat zij over voldoende kennis, vaardigheden, capaciteiten en motivatie beschikken om de door hem gegeven opdrachten te kunnen uitvoeren. Door intensief met elkaar van gedachten te wisselen, te trainen en te evalueren, krijgt de commandant inzicht in de kwaliteiten van zijn ondercommandanten. Ook krijgt hij de kans om specifieke vaardigheden verder te trainen, wanneer dat gewenst is.

Om een systeem van OGC dus goed te kunnen invoeren, is het dan ook van groot belang dat een eenheid geruime tijd voor een daadwerkelijke operationele inzet wordt samengesteld, zodat commandanten met elkaar kunnen samenwerken en de voor hun niveau noodzakelijke training kunnen uitvoeren.

Helaas komt het bij vredesmissies veelvuldig voor dat individuele functionarissen pas kort voor de uitzending worden samengevoegd. →

Bouwsteen 4: ethisch bewustzijn of moraal

De vierde bouwsteen van wederzijds vertrouwen heeft te maken met het vertrouwen wat men in elkaars ethisch bewustzijn of moraal heeft. Aangezien van militairen enerzijds een strakke gehoorzaamheid wordt gevraagd en men anderzijds heeft geleerd dat onrechtmatige of onzinnige bevelen niet mogen worden opgevolgd, kunnen militairen sterke dilemma's ervaren wanneer zij elkaars normen en waarden niet delen. Onder operationele omstandigheden zijn in dit kader in ieder geval twee afwegingen belangrijk.

Ten eerste de *afweging tussen doel en middel*. In zijn beslissingen moet een commandant een grote zelfbeheersing betrachten ten aanzien van het gebruik van disproportionele, illegitieme middelen om het doel te bereiken. In het boek van Walzer wordt bijvoorbeeld beschreven hoe in de Vietnamoorlog zogenaamde *Rules of Engagement* werden ontwikkeld waarbij de Amerikanen een dorp zonder waarschuwing bombardeerden wanneer zij daarvandaan vuur ontvangen hadden.¹⁷ Daarbij werd als uitgangspunt gehanteerd dat de bevolking van het dorp er dan maar voor had moeten zorgen dat er niet vanuit het dorp had kunnen worden geschoten. Dergelijke situaties kunnen militairen in behoorlijke gewetensconflicten brengen, zeker als zij worden geconfronteerd met de gevolgen van die acties, zoals vluchtelingen, doden of gewonden.

Ten tweede wordt van een commandant verwacht dat hij een goede *afweging tussen opdracht en veiligheid* weet te maken en zijn personeel geen onverantwoorde risico's laat lopen. Een commandant die zijn mensen bijvoorbeeld een patrouille laat lopen in een gebied waar mijnen zijn gelegd door een van de strijdende partijen, moet in zijn besluitvorming het operationeel belang van die patrouille

afzetten tegen de risico's die door zijn mensen gelopen worden. In alle gevallen moet hij streven naar een minimaal risico bij een maximaal operationeel rendement. Zo moet het rijden van humanitaire konvooien door gebieden waarin gericht op de konvooien wordt geschoten, goed worden afgewogen tegen het belang van die konvooien en de mogelijke bescherming die kan worden geboden. Ook een opdracht om strijders te ontwapenen, moet goed worden afgewogen tegen de risico's die gelopen worden en de bescherming die mogelijk is.

Het is duidelijk dat een commandant in een aantal gevallen besluit dat de opdracht uitgevoerd en het doel bereikt moet worden, ondanks de (soms grote) veiligheidsrisico's. Het gaat erom dat een ondergeschikte die wordt geconfronteerd met een opdracht ervan kan uitgaan dat de leidinggevende een weloverwogen opdracht geeft. Wanneer het vertrouwen in het militair-ethisch bewustzijn laag is, bestaat het gevaar dat militairen op de verkeerde momenten de legitimiteit van gegeven bevelen in twijfel gaan trekken of opdrachten vanwege een beperkte *scope* onjuist beoordelen en de opdracht niet of niet in de geest van de commandant uitvoeren. In dergelijke situaties kunnen wellicht nog veel grotere risico's ontstaan.

Een militaire commandant moet altijd de mogelijkheid hebben om opdrachten zonder discussie te laten uitvoeren. Ondergeschikten mogen immers van hun commandant een optimaal verantwoorde opdracht verwachten. Achteraf is hij ook verantwoordelijk voor het resultaat en moet hij zich zo nodig verantwoorden ten opzichte van zijn opdrachtgever en vooral zijn ondergeschikten. Dat dit echter tot belangrijke problemen kan leiden, mag het volgende voorbeeld aangeven.

Tijdens de vredesondersteunende operatie van een bataljon leidde één van de opdrachten tot problemen in de vertrouwensrelatie tussen pelotonscommandanten en hun

ondergeschikten. Oorspronkelijk was door de strijdende partijen overeengekomen dat alle wapens binnen het te controleren gebied door het bataljon in beslag genomen zouden worden. In ruil daarvoor beloofden de strijdende partijen de grenzen van het gebied te respecteren. De internationale gemeenschap zou op het nakomen van de afspraak toezien en bescherming bieden aan de bevolking. In de praktijk bleek dat de afspraak tussen de partijen niet werd nagekomen en door allerlei incidenten ontstond er onder de bevolking een sterk gevoel van onveiligheid. Hiertegen probeerde men zich letterlijk te wapenen. Regelmatig kwam het dan ook voor dat patrouilles van het bataljon stuitten op groepen gewapende strijders. De pelotonscommandanten vonden bij zulke gelegenheden veelal dat de opdracht tot ontwapenen loyaal moest worden uitgevoerd. Zij bedachten dan ook allerlei onderscheppingsplannen. De groepscommandanten en de overige ondergeschikten die deze acties daadwerkelijk moesten uitvoeren, hadden daar om een tweetal redenen problemen mee. Allereerst ontstonden er tijdens de acties soms levensgevaarlijke situaties, zodat men zich terecht afvroeg of de risico's nog wel verantwoord en in overeenstemming waren met het oogmerk van de hogere commandanten. Er ontstond een militair-ethisch dilemma tussen opdracht en veiligheid. Daarnaast vonden de ondergeschikten het ontwapenen van de bevolking in deze gevaarlijke situatie onmenselijk. Men begreep dat de internationale gemeenschap geen bescherming kon bieden. Dat de bevolking huis en haard met eenvoudige wapens probeerden te verdedigen, was dan ook niet meer dan logisch. Ontwapenen ervoer men in dat licht als een onethische opdracht. Al met al veroorzaakten beide soorten ethische problemen conflictsituaties tussen de pelotonscommandanten en hun ondergeschikten. Dit had een negatieve

¹⁷ M. Walzer - *Just and Unjust Wars*, 2e druk. New York, 1992.

invloed op het wederzijds vertrouwen. Uiteindelijk werd de opdracht op hoger niveau aangepast, waarna de onderlinge verhoudingen verbeterden.

Dit voorbeeld maakt duidelijk dat er altijd verschillen van opvattingen kunnen bestaan tussen leidinggevendenden van verschillend niveau over wat ethisch verantwoord is en wat niet. Er is dan ook veelal sprake van een precare balans. Om toch het vertrouwen in elkaar te behouden voor wat betreft deze aspecten is het wezenlijk dat beslissingen die uit dergelijke overwegingen voortvloeien, worden besproken op momenten dat het mogelijk is. Ondanks deze besprekingen maken genoemde afwegingen de positie van een commandant erg moeilijk. Een pelotonscommandant die in genoemde omstandigheden besluit dat de onderscheppingsacties toch moeten worden uitgevoerd, zal onder erg grote druk komen te staan. Het besef dat jij als commandant alleen verantwoordelijk bent voor beslissingen die verminking of dood van eigen mensen tot gevolg kunnen hebben, maakt dat de commandant zich ontzettend eenzaam kan voelen. Want ook al is de beslissing begrijpelijk en wordt de commandant misschien niet afgerekend op het resultaat van die beslissing, de gewetenslast is soms onmenselijk groot als er daardoor slachtoffers zijn gevallen. Het is dan ook juist hier dat militaire ethiek zo'n belangrijke rol speelt.

Bouwsteen 5: doorzichtigheid, openheid en eerlijkheid

Informatievoorziening is belangrijk voor een goede taakvervulling en voor de motivatie. In de meeste gevallen geldt dat een ondercommandant inzicht moet hebben in het grotere geheel waarin de te vervullen opdracht is ingebed. Deze informatievoorziening is noodzakelijk om maximaal in de lijn van de hogere commandant mee te kunnen denken en handelen. Verder blijkt dat het voor de motivatie belangrijk is dat commandanten zoveel mogelijk informatie verschaffen aan hun ondergeschikten,

waarbij geldt: beter teveel dan te weinig. Het bij IFOR en SFOR ruim verbreide gebruik om binnen de teams eerst een briefing van de commandant aan zijn ondercommandanten te houden, gevolgd door een briefing van deze ondercommandanten aan hun mensen, is in dat kader een goede gewoonte. Ondergeschikten zullen een commandant nooit verwijten dat hij teveel informatie geeft. Verder zullen militairen die hun commandant om zijn openheid vertrouwen het beter accepteren wanneer zij een keer niet geïnformeerd worden. Zij zullen eerder veronderstellen dat de commandant daar wellicht een goede reden voor heeft.

Een aparte bespreking hierbij vraagt het geven van informatie over eventuele grote risico's die een ondergeschikte loopt bij het uitvoeren van een opdracht. Een hogere commandant kan menen dat het beter is om de risico's maar wat minder groot voor te stellen dan ze zijn om de ondergeschikten niet bij voorbaat te veel te demotiveren. Echter, een hogere commandant die bewust verzwijgt dat de ondergeschikte in een gevaarlijke situatie gebracht wordt, verliest bijna per definitie het vertrouwen van deze ondergeschikte als deze er achter komt dat hem deze informatie bewust onthouden is. De hogere commandant moet dus heel zwaarwegende redenen hebben om de risico's die aan een opdracht zijn verbonden voor zich te houden.

Commandanten moeten er op hun beurt ook op kunnen vertrouwen dat zij eerlijke en open informatie van hun ondergeschikten krijgen. Mensen hebben echter niet de neiging om voor hen ongunstige informatie naar boven toe door te spelen, zeker niet als zij daarop door diezelfde meerdere 'afgerekend' zullen worden. Als het contact tussen commandant en ondercommandant derhalve niet goed is of als men slechts kort met elkaar samenwerkt, zal er weinig informatie bij de commandant terechtkomen. Het hangt dus in belangrijke mate van de commandant zelf af en van de manier waarop hij zich opstelt of hij

open en eerlijke informatie krijgt of niet.

Bouwsteen 6: verantwoordelijkheidsgevoel en taakopvatting

De zesde en tevens laatste bouwsteen van wederzijds vertrouwen heeft betrekking op het verantwoordelijkheidsgevoel en de taakopvatting die men de andere partij toeschrijft. Deze bouwsteen is in grote mate overkoepelend ten opzichte van de eerder besproken bouwstenen. Deze bouwsteen impliceert dat men naast collega's, leidinggevendenden en ondergeschikten niet in de steek laat als het erop aankomt.

Het houdt bijvoorbeeld in dat men met elkaars problemen begaan is. Sommige beslissingen die een hogere commandant neemt, kunnen bij de uitvoerenden bijvoorbeeld grote weerstanden oproepen. Een hogere commandant die bij deze beslissingen volledig voorbijgaat aan deze bezwaren en zijn ondercommandanten daarbij met de problemen van de implementatie opzadelt, zal op den duur door zijn ondercommandanten weinig worden vertrouwd. Het zal op den duur de loyaliteit van zijn ondergeschikten doen afnemen. Om die reden is het belangrijk dat een commandant de gevolgen van een beslissing ook daadwerkelijk als zijn probleem ziet en dit niet afschuift op zijn ondergeschikten.

Een ondergeschikte commandant moet er ook vanuit kunnen gaan dat een commandant alleen die opdrachten verstrekt die hij zelf ook uit zou voeren en hem niet aan risico's blootstelt die de commandant zelf nooit zou willen lopen. In sommige krijgsmachten leidt een dergelijk principe zelfs tot de regel dat een commandant in principe voorop gaat bij riskante opdrachten.¹⁸ Het zal duidelijk zijn dat dit laatste tot bijzonder veel vertrouwen leidt bij ondergeschikten. Het tegenovergestelde gedrag leidt tot wantrouwen. Gabriel en Savage beschrijven in hun boek *Crisis in Command* dat het vertrouwen van

¹⁸ R. Gal, *ibidem*.

Amerikaanse militairen in hun officieren tot het nulpunt was gereduceerd toen zij bemerkten dat officieren de militairen 'gebruikten' door hen op gevaarlijke missies te sturen om de vijand te doden terwijl de officieren zelf buiten schot bleven.¹⁹ Verantwoordelijkheidsgevoel houdt verder in dat een commandant naar vermogen zekerstelt dat zijn personeel over die middelen kan beschikken die voor hen van belang zijn.

Deze zesde bouwsteen vereist van ondergeschikte commandanten anderzijds dat ze de soms moeilijke positie van hun leidinggevende respecteren. Zij moeten inzien en naar hun mensen weten uit te dragen dat de commandant niet overal tegelijk aanwezig kan zijn en soms vervelende beslissingen moet nemen omdat dat nu eenmaal niet anders kan. Voor een commandant is het prettig als hij weet dat ondergeschikten geen onrealistische verwachtingen van hem hebben. Dat kan alleen als deze ondergeschikten hun eigen verantwoordelijkheden nemen. De commandant moet er daarbij ook van uit kunnen gaan dat de ondergeschikten niet te gemakkelijk zullen besluiten dat de opdrachten niet uitvoerbaar zijn. Slechts uitzonderlijke (bijvoorbeeld ethische) overwegingen mogen prevaleren boven het doel van de opdrachten. Anderzijds moeten ondercommandanten geen onnodige risico's nemen. Het wederzijds vertrouwen zal daar namelijk sterk door kunnen worden geschaad. Het volgende voorbeeld kan dit verduidelijken.

Voorafgaand aan elke patrouille werd deze tot in detail doorgesproken. De afspraken mondden uit in een patrouillebevel. Een van de belangrijkste elementen was de patrouilleroute. Deze moest exact worden gevolgd en er moest te allen tijde verbinding zijn met de (eventueel via een observatiepost). Dat was van belang om in geval van een calamiteit altijd hulpverlening door de 'opsroom' QRF (inclusief genees-

kundige hulp) zeker te kunnen stellen. Tijdens één van de patrouilles werd dat belang niet onderkend en werden onverantwoorde risico's genomen. De patrouilleroute voerde langs de grens van 'Area of Responsibility' (AOR) en langs de grens van twee aangrenzende pelotonssectoren binnen het eigen gebied. De afstand tot de observatieposten was erg groot, maar de verbinding nog net aanvaardbaar. In de patrouille liep de commandant van de naburige sector als gast mee. Tijdens de uitvoering stelde hij voor om 'even langs één van de stellingen in zijn sector te gaan'. De afwijking van de route was meer dan een kilometer, het gebied lag buiten de route, buiten de pelotonssector en er was (naar later bleek) geen verbinding. De patrouillecommandant liet zich overhalen. Tijdens dit 'uitstapje' kreeg de patrouille te maken met een gerichte beschieting, een zogenaamde 'firing-close'. Daarbij had de eenheid geen verbinding meer en had de opsroom geen idee wat er aan de hand was. Pas na een halfuur meldde men zich terug in het net met een zogenaamd 'firing-close-report' vanaf een locatie ver buiten de route. Bij het voorval raakte gelukkig niemand gewond, maar wel was duidelijk dat tijdige hulpverlening niet of nauwelijks mogelijk was geweest.

Dit voorbeeld maakt duidelijk dat vertrouwen mede is gebaseerd op het feit dat militairen zich realiseren dat individueel handelen tot een operationeel risico voor allen kan leiden. De patrouillecommandant is niet alleen verantwoordelijk voor zijn eigen mensen, maar beïnvloedt ook het functioneren van anderen binnen de eenheid, bijvoorbeeld degenen die hem te hulp moeten schieten.

Conclusie

De genoemde bouwstenen dragen alle bij aan de mate van vertrouwen. Wanneer een eenheid onder moeilijke omstandigheden moet opereren, is het voor de effectiviteit van de eenheid en

voor het welzijn van de militairen belangrijk dat de mate van wederzijds vertrouwen op al deze dimensies hoog is. Dat voorkomt onnodige stress door conflicten, misverstanden en onderling wantrouwen. Daarnaast betekent een grote mate van wederzijds vertrouwen tussen leidinggevende en zijn ondergeschikten dat de leidinggevende een minder eenzame positie zal ervaren.

Bevorderen van wederzijds vertrouwen

We zijn van mening dat dit artikel onvolledig is zonder een aantal manieren en methoden om wederzijds vertrouwen te ontwikkelen en te bevorderen. Dit aspect moet zijn verankerd in alle opleidingen en vooral in de opleiding en oefening van operationele en ondersteunende eenheden. Daarnaast verdient het onderwerp 'aandacht op maat' bij een daadwerkelijke uitzending. Dit wordt in het onderstaande verder uitgewerkt. Hierbij maken wij onderscheid tussen de voorbereidingsfase van een operatie, de fase van operationele inzet, en de afrondingsfase. Bij elk van deze aspecten de nadruk moet liggen om wederzijds vertrouwen te ontwikkelen, te bevorderen of te herstellen. Daarbij komen verschillende methoden en maatregelen aan de orde.

Fase 1: de voorbereiding op een uitzending

Naar ons idee eindigt deze fase bij het vertrek en het begin van de strategische verplaatsing. Dat punt wordt nog eens formeel bevestigd met het afscheid nemen van de familie. Vanaf dat moment neemt de druk op de militairen sterk toe, ook al kan het nog geruime tijd duren voordat men in het inzetgebied arriveert. De voorbereidingsfase moet in dat licht niet alleen letterlijk worden gezien als de voorbereiding op de operationele inzet van de eenheid, maar vooral ook als een periode waarin een groeiproces moet plaatsvinden van individuele zelfontwikkeling naar collectief zelfbe-

¹⁹ R.A. Gabriel & P.L. Savage, *ibidem*.

wustzijn en wederzijds vertrouwen. Daarbij is het doel om een mate van saamhorigheid en cohesie te ontwikkelen die nodig is om individuen en groepen te wapenen tegen moeilijke omstandigheden en onvoorziene gebeurtenissen ter plaatse.

In de eerste fase van dit groeiproces moeten de inspanningen zijn gericht op het verkrijgen en vergroten van individuele kennis en vaardigheden door opleiding en training. Hierdoor moet een zekere mate van expertise ontstaan: die belangrijk is voor het individueel zelfvertrouwen. Bij leidinggevend wordt hieronder ook verstaan het werken aan een eigen stijl van leidinggeven, die passend en vooral herkenbaar is. Dit 'vakmanschap' moet uiteraard nog verder vorm krijgen in trainingen en oefeningen, en wordt onder operationele omstandigheden pas werkelijk getest. Verder is het belangrijk om aandacht te besteden aan het omgaan met (extreme) stress. Daarmee wordt ten eerste de mentale weerbaarheid vergroot, waardoor moeilijke omstandigheden tijdens de fase van operationele inzet beter kunnen worden doorstaan. Bovendien wordt duidelijk hoe de ware aard van elke persoon is. Dat vergroot niet alleen de zelfkennis, maar er ontstaat ook meer wederzijds begrip. Daarmee draagt stresstraining effectief bij aan de cohesie en het wederzijds vertrouwen binnen eenheden. In het vervoltraject van het groeiproces ligt de nadruk op het ontwikkelen van begrip en respect voor elkaars kennis en kunde. Daarbij is het van belang om middels training en oefeningen in eenheidsverband aan te tonen hoe belangrijk en onmisbaar de expertise van elke functionaris is voor het functioneren van de eenheid.

In de voorbereidingsfase moet, door het bespreken van mogelijke scenario's, incidenten en dilemma's, ook aandacht worden besteed aan het ontwikkelen van het ethisch bewustzijn en een eigen normen- en waardenpatroon, dat volgens nationale maatstaven maatschappelijk aanvaard is. Daarbij moet worden vastgesteld

welke normen en waarden gelden in het missiegebied en hoe daarmee moet worden omgegaan. Uiteindelijk wordt een gezamenlijk gedragspatroon afgesproken waarmee men zich zo veel mogelijk identificeert. Saamhorigheidsgevoel en wederzijds vertrouwen zullen hierdoor toenemen. Wij willen overigens niet suggereren dat hiermee alle ethische dilemma's worden voorkomen; het blijft immers een compromis tussen twee culturen, waarbij zich allerlei onverwachte situaties kunnen voordoen.

Het bovenstaande moet uiteindelijk leiden tot een ruime mate van *verantwoordelijkheidsbesef* ten aanzien van de eigen taak. Het besef moet groeien dat individueel falen leidt tot operationeel risico voor allen en dat de

inbreng van elke functionaris van toegevoegde waarde is voor de effectiviteit van de eenheid. Daarbij dient te worden opgemerkt, dat *voldoende tijd om het hele groeiproces te doorlopen* een essentiële voorwaarde is voor het ontwikkelen en bevorderen van cohesie en wederzijds vertrouwen in de voorbereidingsfase.

In tabel 1 zijn enkele maatregelen genoemd die in deze fase van belang zijn.

Fase 2: de operationele inzet

De operationele inzet begint met de strategische verplaatsing. De vertrouwde omgeving wordt daadwerkelijk achtergelaten en wat rest is onzekerheid. Dit werkt in eenheden onmiddellijk cohesieverhogend, om-

1 Realistisch oefenen.

Eenheden confronteren met moeilijke en risicovolle oefenomstandigheden. Daarbij hoort ook het creëren van verzwarende omstandigheden, zoals onzekerheid, tijdsdruk, primitieve voorzieningen en extreme vermoeidheid.

2 Fouten maken mag.

Afstraffen van fouten leidt vaak tot risicomijdend gedrag. Het in beperkte mate toestaan van fouten bevordert het lerend vermogen.

3 Het durven delegeren van moeilijke taken.

Goede uitvoering geeft de omgeving de indruk dat de functionaris ook onder moeilijke omstandigheden berekend is voor de taak.

4 Leren omgaan met stress.

Dit heeft op twee manieren invloed op de onderlinge relatie. Enerzijds betekent het dat door deze training het individueel evenwicht minder snel zal worden verstoord. De draagkracht neemt toe. Vooral voor commandanten is dat van belang. Als ondergeschikten zien dat hun commandant ook onder moeilijke omstandigheden capabel is, draagt dat direct bij aan het vertrouwen. Uiteraard geldt dat ook omgekeerd. Bovendien maakt training met stressvolle omstandigheden individuele zwaktes zichtbaar. Dit stelt de groep in staat om dergelijke vormen van menselijke kwetsbaarheid op te vangen, bijvoorbeeld door bij uitvoering van opdrachten mensen niet in te zetten voor deeltaken waarbij men weet dat dit leidt tot probleemsituaties. Wanneer de groep zo de zwaktes van individuele groepsleden opvangt, heeft dit absoluut een positieve invloed op het wederzijds vertrouwen.

5 Open evaluaties van ervaringen bij training en oefening.

Het lerend vermogen (nut en effect van handelen) en wederzijds vertrouwen wordt vergroot door visies, belevingen, successen en fouten te delen. Dit is niet alleen essentieel voor succesvolle invulling van OGC, maar ook positief voor de horizontale en verticale cohesie.

6 Stimuleren van betrouwbaar en herkenbaar gedrag.

Dit betekent onder meer dat afspraken worden nagekomen.

7 Dialoog op alle niveaus.

De dialoog geldt ten aanzien van de uitvoering van opdrachten.

Tabel 1 Enkele manieren en methoden om een eenheid tot een eenheid te vormen

dat het gevoel ontstaat dat men in hetzelfde schuitje zit. De behoefte aan vertrouwen in elkaars kennis en kunde (wat in de voorbereidingsfase is opgebouwd) groeit, door de onzekerheid van de toekomstige ontwikkelingen. In deze periode blijkt in hoeverre men op elkaar terug kan vallen en of men werkelijk op de taak berekend is. Omdat het falen van één individu risico kan inhouden voor de hele eenheid, is de sociale controle groot. Tevens leidt getoond vakmanschap onder operationele omstandigheden tot een grotere horizontale cohesie. De nadruk moet in deze fase liggen op het professioneel optreden van elk individu en het evalueren van dit optreden.

Voor leidinggevendenden is deze fase in dubbel opzicht een testfase. Allereerst is er het verwachtingspatroon van ondergeschikten. Zij verwachten consistentie in de stijl van leidinggeven, die 'de baas' thuis heeft laten zien. Daarbij geldt ook dat een leidinggevende voor de belangen van zijn eenheid opkomt. Verder moeten goed en kwaad op dezelfde manier tegemoet worden getreden. Er zijn immers afspraken gemaakt ten aanzien van normgedrag. Begrip en respect spelen hierbij een grote rol en zijn in sterke mate bepalend voor de loyaliteit en het vertrouwen in de leidinggevende.

Maar deze fase is voor de leidinggevende ook een confrontatie met zichzelf. Want geen enkel individu weet hoe hij zal reageren onder extreme of levensbedreigende omstandigheden. En van een commandant wordt juist dan verwacht dat hij het hoofd koel houdt en de eenheid effectief door de verschillende situaties heen loodst. Juist dan blijkt hoe belangrijk het kiezen van een passende stijl van leidinggeven in de voorbereidingsfase was en is. Want diegene die zich anders voordoet dan hij werkelijk is, valt absoluut door de mand. Ten slotte dient tijdens de fase van operationeel optreden extra aandacht te worden besteed aan het signaleren van en omgaan met stress. Vooral de

1 Consequent gedrag.

Elke functionaris moet herkenbaar reageren. Vooral voor commandanten is het van belang om onder stressvolle omstandigheden zichzelf te blijven en voorbeeldgedrag te tonen.

2 Durven delegeren (ogc).

Een goede wisselwerking in de voorbereidingsfase betekent dat er vertrouwen is en dat ook onder moeilijke omstandigheden taken kunnen worden gedelegeerd. Het is belangrijk dat verworven zelfstandigheid van handelen niet wordt teruggedraaid.

3 Bespreken van (onethische of onuitvoerbare) opdrachten.

Opdrachten moeten (als de tijd of situatie het toelaat) vooraf of anders achteraf bespreekbaar zijn.

4 Individuen die in stressvolle situaties zijn geweest vrij snel weer terugbrengen in het werkproces van de eenheid.

Dit vergroot het zelfvertrouwen en de horizontale cohesie. Bovendien is het belangrijk voor het verwerkingsproces. Een open communicatie ten aanzien van gevoelens is hierbij essentieel.

5 Respecteren van anderen maar vooral van zichzelf (waaronder de eigen stijl van leidinggeven).

Ondergeschikten opdrachten geven die passen bij hun capaciteiten, maar ook zelf geen taken toe-eigenen die de eigen capaciteiten te boven gaan.

6 Eenheidsbelang stellen boven individueel of eigenbelang.

Een commandant moet voor zijn eenheid op durven komen en elk individu moet de taak waarvoor hij of zij is opgeleid, naar behoren uitvoeren.

7 Waarmaken van verwachtingen.

Enerzijds zich inspannen voor het personeel, anderzijds niet te veel beloven.

8 Informele benadering.

De onderlinge afstand relatief klein maken door commitment bij het individuele wel en wee te tonen. Een dergelijke benadering hoeft niet ten koste te gaan van gezag en respect, maar moet wel passen binnen de persoonlijke stijl van de leidinggevende.

9 Evaluaties van elk optreden en introspectie.

Zorgvuldige analyse van het (individueel) optreden binnen de eenheid. Openstaan voor kritiek is daarbij essentieel voor het lerend vermogen.

10 Stressvolle situaties erkennen en openlijk bespreken (debriefen).

Het betreft hier niet alleen de soms levensgevaarlijke operationele situaties; ook gebeurtenissen thuis kunnen tot een grote mate van stress leiden.

11 Op basis van getoond gedrag mensen andere taken en functies durven geven.

Vooral onder operationele omstandigheden geldt: de juiste man/vrouw op de juiste plaats. Elke functionaris moet ook de mogelijkheid hebben om aan te geven dat de eigen functie niet passend is.

Tabel 2 Enkele manieren en methoden om de eenheid in deze fase verder te vormen

afstand tot het thuisfront en de moeilijke omstandigheden vergroten de kans op stress en trauma. Daarbij geldt dat de draagkracht van elk individu verschilt. Vaak is het dan ook belangrijk om goed op elkaar te letten en afwijkende gedragingen vroegtijdig te signaleren. Er dienen na schokkende gebeurtenissen evaluaties

plaats te vinden waarbij gevoelens niet mogen worden gebagatelliseerd. Mocht de draaglast groter zijn dan de draagkracht, dan vermindert dat het individueel functioneren. Dat leidt tot risico's voor het individu en/of voor de hele eenheid. Wordt er daarentegen goed omgegaan met stressvolle en traumatische omstandigheden, dan

zal de invloed op het functioneren kleiner zijn, het wederzijds vertrouwen toenemen en de cohesie worden vergroot.

Al met al is het dus belangrijk om het geleerde in de praktijk te brengen, waarbij natuurlijk rekening moet worden gehouden met de soms extreme omstandigheden ter plaatse. Trouw blijven aan zichzelf is daarbij, behalve aandacht hebben voor het omgaan met geestelijke druk, elementair om effectief te kunnen functioneren onder alle omstandigheden. De operationele inzet eindigt na voltooiing van de terugverplaatsing, dus bij terugkeer in de vertrouwde omgeving. In tabel 2 zijn enkele manieren en methoden beschreven waarmee het wederzijds vertrouwen in deze fase verder kan worden gevormd.

Fase 3: de afronding

Deze fase begint onmiddellijk na de (strategische) terugverplaatsing. Mensen komen in beginsel weer terug in de vertrouwde sociale omgeving en moeten weer wennen aan het normale leven. Voor de organisatie betekent dat functioneren dat men zich moet aanpassen aan de regeltjes en bepalingen die voortvloeien uit de vredesbedrijfsvoering. Individuele kennis en ervaring kan daarbij worden gebruikt in de opleiding, bij training en bij oefening. Het gaat er hierbij om dat militairen vertrouwen hebben en houden in hun leidinggevenden en in de organisatie en dat ze het gevoel hebben dat hun prestaties worden gewaardeerd. Maar ook in de privé-sfeer moeten mensen weer wennen en zich aanpassen. Belangrijk is daarbij de factor tijd; niet alleen om weer te aarden, maar vooral ook om de ingrijpende gebeurtenissen van de operationele inzet binnen de werkkring en privé-omgeving te kunnen verwerken. Het is dan ook van groot belang om eenheden na terugkeer vanuit een operatiegebied ten minste enige maanden bijeen te houden en ze de rust te geven om op adem te komen. Dat is nodig om ervaringen gezamenlijk te kunnen plaatsen en verwerken. Bovendien kunnen onderlinge gevoe-

1 *Opkomen voor genomen beslissingen.*

Voor commandanten is het van belang dat zij achteraf kunnen aangeven dat zij achter eenmaal genomen beslissingen staan, ook als deze vervelende gevolgen hebben gehad. Deze legitimatie van het eigen optreden is belangrijk voor de eigenwaarde en voor het vertrouwen van de ondergeschikte.

2 *Vasthouden aan stijl van leidinggeven.*

De stijl die werkbaar is gebleken in de praktijk na de uitzending vasthouden. Dit heeft positieve invloed op het vertrouwen.

3 *Herijken van gedrag op de ethische grondslag van de eigen maatschappij.* Het normen- en waardenpatroon dat mogelijk enigszins is aangepast aan de omstandigheden in het uitzendingsgebied moet weer worden aangepast aan de maatschappelijke omstandigheden in het moederland. Na terugkeer is het wenselijk om de basis weer duidelijk te stellen.

4 *Personeel dat onder operationele omstandigheden heeft geëxcelleerd openlijk waarderen.*

Diverse mogelijkheden staan de commandant hiervoor ter beschikking.

5 *Bereikte resultaten uiten en koesteren.*

Trots zijn op het eigen optreden.

6 *Omgaan met kritiek.*

Kritiek op het functioneren bij het operationeel optreden vertalen in aanpassing van werkwijzen.

7 *Delen van ervaringen stimuleren.*

Gebruik van individuele ervaringen bij de opleidingen.

8 *Uitspreken van frustratie, ongenoegens en andere gevoelens.*

Mensen moeten met hun emoties bij iemand terecht kunnen.

9 *Extra aandacht voor afwijkend gedrag.*

Doelstelling is het functioneren van individuen zo snel mogelijk weer op een normaal niveau te brengen (stress-signalen en -symptomen).

10 *Zorg voor personeel wat eerder wordt overgeplaatst.*

11 *Zorg voor fysieke en psychische gewonden.*

Behoud van contact en voorkomen van isolement. Hierbij hoort bijvoorbeeld ook deelname aan reünies en andere saamhorigheidsactiviteiten.

Tabel 3 Enkele manieren en methoden om de eenheid in deze fase bijeen te houden

lens worden gedeeld en worden uitgesproken. Pas daarna kunnen mensen met vertrouwen, maar ook in vertrouwen, de toekomst in. Tabel 3 beschrijft enkele maatregelen.

Afsluitend

In dit artikel is betoogd dat wederzijds vertrouwen een belangrijk aspect is van militaire operaties. Een missie zal minder soepel verlopen als de militairen niet weten wat zij aan elkaar hebben. Dit geldt *a fortiori* wanneer er onder moeilijke omstandigheden moet worden opgetreden. In het artikel wordt derhalve een pleidooi gehouden om veel aan-

dacht te schenken aan het vormen van een eenheid en er niet vanuit te gaan dat een eenheid gevormd is op het moment dat deze 'op papier' is gevuld. Het opbouwen van wederzijds vertrouwen kost tijd en energie. Gezien het belang ervan is het noodzakelijk dat deze tijd en energie ervoor worden vrijgemaakt.

Grondgebonden luchtverdediging in het Amerikaanse leger

W.J. Heesbeen*

Inleiding

Met ingang van 24 september 1996 is een lang gekoesterde wens van de Nederlandse Geleide Wapengemeenschap vervuld om een uitwisselingsprogramma tot stand te brengen met het Amerikaanse leger en meer in het bijzonder met Fort Bliss, El Paso, Texas. Wat de Groep Geleide Wapens De Peel (GGW DP) is voor de Koninklijke Luchtmacht, is Fort Bliss voor de US Army. Fort Bliss is het US Army Air Defense Artillery Center en daarmee het Mekka voor grondgebonden luchtverdediging; alle grondgebonden luchtverdedigingssystemen die in gebruik zijn bij het Amerikaanse leger zijn hier aanwezig.

Tevens voorziet Fort Bliss in eigen wapensysteemgebonden opleidingen.

Kort samengevat is Fort Bliss de ideale locatie om te kijken in de Amerikaanse luchtverdedigingskeuken. Bovendien kan er vanaf de werkvloer inzage worden verkregen in de Amerikaanse wijze van optreden. Omdat er tegelijkertijd een Amerikaanse officier is geplaatst op GGW DP krijgen de Amerikanen de kans hetzelfde bij de Koninklijke Luchtmacht te doen. Behalve het verkrijgen van inzicht in elkaars werkwijze biedt het uitwisselingsprogramma een uitge-

lezen mogelijkheid internationale/coalitie samenwerking voor te bereiden.

Dit artikel gaat in op mijn ervaring als uitwisselingsofficier. Eerst bij 11th Air Defense Artillery Brigade (11th ADA-brigade): de brigade die het voortouw heeft in coalitie operatiën, en vervolgens bij het 32d Army Air and Missile Defense Command (32d AAMDC).

11TH ADA BRIGADE

De missie van 11th ADA-brigade is om na verkregen opdracht strategisch te verplaatsen en luchtverdedigingsoperatiën in de breedste zin van het woord uit te voeren. Dit ter versterking van de eigen 'centers of gravity' van de Commander in Chief. Als een Echelon Above Corps (EAC) eenheid dient de 11th ADA-brigade te allen tijde voorbereid te zijn wereldwijd, met een zeer korte voorwaarschuwingstijd, ingezet te kunnen worden. Veelal zal deze inzet geschieden ter ondersteuning van operaties van het derde Amerikaanse leger, maar is daartoe zeker niet beperkt. 11th ADA-brigade heeft bijvoorbeeld plannen voorbereid voor de volgende contingencies: inzet in Korea, inzet in Zuid-West Azië, beide ter versterking van de daar reeds aanwezige PATRIOT eenheden en, ten slotte, een mogelijke inzet ter versterking van de NAVO's PATRIOT-eenheden in de Bondsrepubliek.

Van belang bij operationele inzet is dat 11th ADA-brigade een EAC-eenheid

is. Dit betekent dat inzet mogelijk is zonder dat hiervoor toestemming hoeft te worden gegeven door een legerkorpscommandant. Dit verkort de reactietijd aanmerkelijk. Alle andere PATRIOT-eenheden – met uitzondering van de 35th ADA-brigade – zijn opgenomen in een legerkorpsstructuur. Dit betekent dat zij organiek zullen worden ingezet volgens de prioriteiten van de legerkorpscommandant. Dit betekent uiteraard niet dat PATRIOT-eenheden niet van een legerkorps kunnen worden weggenomen en onder bevel kunnen worden gesteld van een theater-commandant, maar dat zal niet zonder slag of stoot worden aanvaard door de betrokken legerkorpscommandant. Een voorbeeld hiervan is de inzet van PATRIOT-eenheden gedurende de operaties Desert Shield en Desert Storm in 1990 en 1991, toen door het 5e Corps in Duitsland eenheden van de 69th ADA-brigade moesten worden ingezet ter verdediging van de Vlieg-basis Incirlik in Turkije.

Met de deelname van PATRIOT-eenheden aan Desert Shield/Desert Storm werd het duidelijk dat PATRIOT op dat moment het enige operationele wapensysteem was met een Anti Tactical Ballistic Missile (ATBM) capaciteit. In de nasleep van de Golfoorlog en door de behoefte een ATBM-capaciteit in Zuid-West Azië te behouden, werd duidelijk dat de inzet van de schaarse middelen een nieuwe opzet behoefde.

Het doel was totaal tien bataljons PATRIOT te formeren uit een totaal van

* De auteur is sinds 1996 als uitwisselingsofficier geplaatst bij Fort Bliss in Texas. Fort Bliss is een groot kamp, bijna een kleine stad, waar tienduizenden militairen en hun gezinnen wonen en werken.

vijftig systemen. Men besloot de PATRIOT-bataljons om te vormen naar vijf *Fire Units* (PFU)-bataljons.

Daarnaast besloot men, na een zorgvuldige dreigingsanalyse, de permanente aanwezigheid van PATRIOT-eenheden in Korea onveranderd te laten, de permanente aanwezigheid van PATRIOT-eenheden in Zuid-West Azië terug te brengen en een aantal PFU's uit Duitsland te verplaatsen naar Fort Bliss in El Paso. Tevens werd besloten de Corpseenheden die in de Verenigde Staten waren gelegerd te verplaatsen naar Fort Bliss, zodat daar een concentratie van PATRIOT-eenheden plaatsvond. De concentratie op Fort Bliss betekende overigens niet dat de legerkorpsen de controle over hun PATRIOT-eenheden verloren. Deze constructie leidt dan ook regelmatig tot onduidelijke situaties binnen de Fort Bliss organisatie.

Organisatie en dagelijkse gang van zaken

Het dagelijkse leven voor de Amerikaanse militair is anders dan dat van een Nederlandse militair. Om te beginnen is de Amerikaanse militair nog steeds 24 uur per dag, zeven

dagen in de week militair en dus speelt tijd nooit een rol; de taak komt eerst en als er dan tijd over is, komt het privéleven. De militairen wonen met hun gezinnen op het onderdeel. Gezien de wereldwijde Amerikaanse presentie is dat een logische keuze: men probeert voor de militairen en hun gezinnen een vertrouwde omgeving te scheppen. Daarmee is het militaire beroep, anders dan in Nederland, een *way of life*. Het is duidelijk dat dit regelmatig tot conflicten leidt. Ondersteuning van en door de achterban is van het grootste belang om het schip op koers te houden. Dit is vooral zichtbaar als eenheden worden uitgezonden naar bijvoorbeeld Zuid-West Azië, een routineaflossing die gepland is en reeds lang van tevoren bekend, maar ook als onverwacht de spanning in Zuid-West Azië oploopt en er dus een aanvulling noodzakelijk is van de reeds aanwezige eenheden (denk aan operatie *Desert Thunder* en *Desert Thunder 2*).

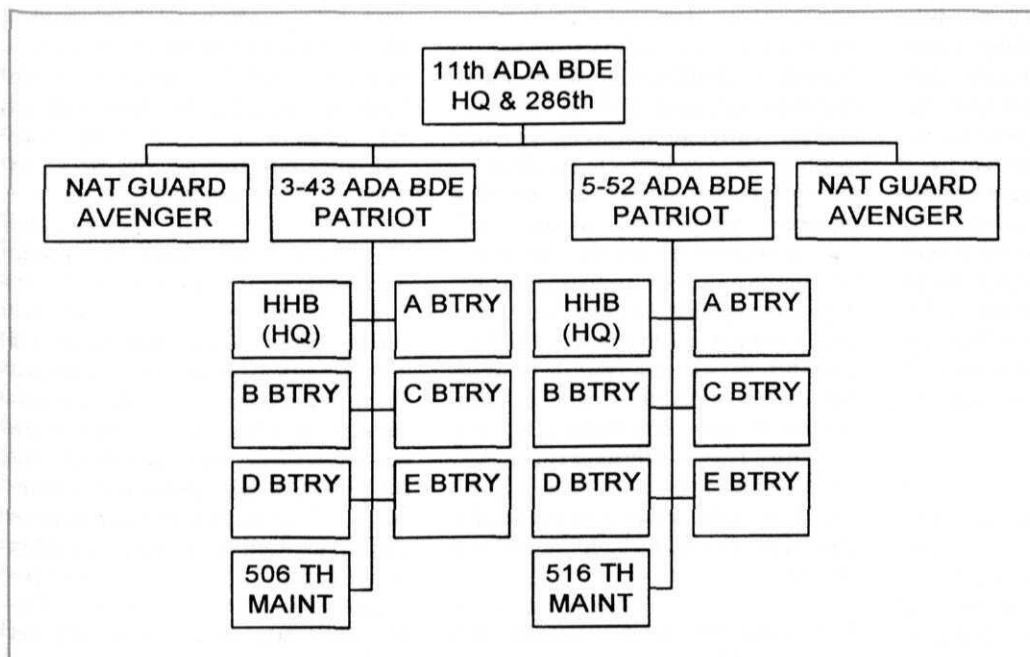
Bij al deze uitzendingen wordt de *Family Support Group* geactiveerd, die zorgt voor ondersteuning in de ruimste zin van het woord. Opvallend is dat de *Family Support Group* meestal wordt geleid door de echt-

genote van de batterijcommandant. Hieruit blijkt de enorme verwevenheid van de militair, zijn/haar gezin en de organisatie.

Takenpakket

Zolang er sprake is van de normale kazernediensten is de dagindeling in grote mate gekoppeld aan de staat van paraatheid van de eenheid. Deze staat van paraatheid geldt voor de periode van een maand en wordt uitgedrukt in kleuren, te weten *red*, *amber* en *green*. Deze aanduiding wordt op het niveau van Fort Bliss gebruikt op brigadeniveau, maar binnen een brigade wordt ook nog een onderverdeling gemaakt.

Als een brigade de *red cycle* heeft betekent dit dat de militairen garnizoensdiensten verzorgen. De *amber cycle* brigade fungeert als reserve en aanvulling voor de *red cycle* brigade, en kan worden ingezet op momenten dat de *red cycle* brigade overbelast raakt. De *green cycle* brigade heeft de mogelijkheid om zich te concentreren op de primaire taak, namelijk het trainen van de primaire vaardigheden die nodig zijn om het PATRIOT-wapensysteem op een verantwoorde wijze te bedienen. →

Afb. 1
De organisatie van
11th ADA-brigade

Overigens wordt een gedeelte van de green time gebruikt om te trainen voor de red time omdat, alvorens deze status in te kunnen nemen, een aantal kwalificaties gehaald moet worden. Op Fort Bliss houdt de kazernedienst onder meer de volgende taken in:

- het verzorgen van ceremoniële diensten (erewachten, begrafenissen, gemiddeld drie per dag, begeleiding van Vips, voorbereiding van parades);
- ondersteuning van strategische verplaatsingen van andere op Fort Bliss geplaatste eenheden;
- het maaien van gras en het verwijderen van onkruid op het terrein van Fort Bliss;
- het scheiden van afval (milieuvriendelijk) in het Fort Bliss recycle-centrum;
- het uitvoeren van andere taken die niet onder de normale taakuitvoering van de eenheid vallen.

De green cycle eenheid is in principe de eenheid die de primaire taak kan uitvoeren/beoefenen, te weten: het bedienen van het PATRIOT-systeem. Dit is de enige periode dat een brigade/bataljon/batterij gepland functioneel bezig is en de ervaring leert dat dit beslist niet voldoende is om de vereiste ervaring op peil te houden. Deze wijze van werken betekent dat de militairen niet de training krijgen die ze nodig hebben en die ze ook willen hebben. Het betekent dat veel militairen gedemotiveerd raken en de dienst zo snel mogelijk willen verlaten. Niet in de laatste plaats leidt dit ertoe dat de eenheden minder getraind en inzetbaar zijn dan mogelijk en gewenst is.

Activiteiten

Belangrijke elementen van het dagelijks leven van de Amerikaanse militairen op Fort Bliss zijn de volgende.

- Iedere morgen (met uitzondering van donderdag) *Physical Training* (PT) van 06.15 uur tot ongeveer

07.15 uur. Deze sportbeoefening gebeurt overigens niet altijd onder leiding van een gekwalificeerd sportinstructeur, met als gevolg dat er niet altijd een logische opbouw in het trainingsschema is en er vooral de nadruk op wordt gelegd de individuele militair klaar te stomen voor de *Army Physical Fitness Test*. Deelname aan deze PT is verplicht.

- Maandagmorgen wordt preventief onderhoud gepleegd aan de apparatuur en de voertuigen.
- Donderdagmorgen is *Sergeant's time*, de tijd dat elementaire militaire vaardigheden worden beoefend; het einde van deze dag is meestal om 15.00 uur en dan begint de *family time*, de gelegenheid voor militairen om wat *quality time* met de familie door te brengen.
- Iedere dag vindt een appèl plaats tussen halfvijf en vijf uur, waarna de dag in principe eindigt.
- Een dag per maand wordt gekenmerkt door *pay-day* activiteiten. Dit is de dag waarbij tijdens het appèl een uitgebreide controle wordt uitgevoerd op het tenue en uiterlijk voorkomen van de militair.

Briefings

Vervolgens worden een of meerdere briefings verzorgd met thema's die kunnen variëren van omgaan met alcohol en verdovende middelen, huiselijk geweld, waarden en normen binnen de krijgsmacht en, niet in de laatste plaats, veiligheid. Na deze briefing worden de militairen in de gelegenheid gesteld hun financiële verplichtingen na te komen, hetgeen vaak betekent dat ze naar de diverse banken en kredietinstellingen gaan om hun cheques in te leveren. Op een dergelijke dag is het niet aan te raden om naar de Commissary (de supermarkt op de kazerne) te gaan omdat zeer velen dan de maandelijks inkoop doen.

Het is enigszins verbazingwekkend te zien dat zelfs militairen voedselbon-

nen moeten inleveren om in de primaire levensbehoeften van het gezin te kunnen voorzien (o.a. melk, brood, fruit en kindervoeding).

Organisatie van een PATRIOT-batterij

Er bestaat een principieel verschil in de organisatie van een Amerikaanse PATRIOT-eenheid en een Nederlandse PATRIOT-eenheid. De Amerikaanse eenheid bestaat uit een drietal pelotons: een vuurleidingspeloton, een lanceerpeloton, een ondersteunend peloton en niet in de laatste plaats een commando-element. De totale personeelssterkte van een batterij is ongeveer 85 militairen. Ieder peloton staat onder leiding van een luitenant die tevens *Tactical Control Officer* (TCO) is. Er is hier dus sprake van een functionele, horizontale indeling.

In een Nederlandse batterij wordt de kern gevormd door operationele crews die zijn samengesteld uit vuurleiders, lanceerders en technenuten. Daarnaast is er een ondersteunend element en een commando-element.

Door deze wijze van organiseren kan er een enorme teambuilding plaatsvinden die, traditioneel, kan resulteren in een hoog trainings- en prestatieniveau. Het voordeel van de Nederlandse indeling en werkwijze is dat personeel met verschillende specialisaties samenwerkt, waardoor een ieder bekend is met de werkwijze van de ander zonder dat hiervoor veel coördinatie, afstemming, of controle voor nodig is.

Bij de Amerikaanse indeling is dit binnen een specialisatie wel het geval, maar daar waar de diverse disciplines bij elkaar komen (lees: een geïntegreerd systeem) is van samenwerking als team niet altijd sprake. Mensen binnen een batterij kennen elkaar nauwelijks en trainen zelden gezamenlijk, zodat er nauwelijks sprake is van opbouw van een routine. Dit komt de kwaliteit van het eindproduct niet altijd ten goede.

Headquarters Headquarters Battery

Zowel de ADA-brigades als de bataljons binnen deze brigades beschikken over een *Headquarters Headquarters Battery* (HHB). De verschillen tussen een Amerikaanse en een Nederlandse PATRIOT-batterij zijn hiervoor beschreven. De verschillen tussen een Amerikaanse HHB en een vergelijkbare batterij bij GGW DP blijken veel kleiner. Beiden beschikken in de overhead over een personeels-element (S1), een intell element (S2), een operationeel element (S3) en een logistiek element (S4). Hoewel de benamingen verschillen, zijn de functionaliteiten in beide organisaties aanwezig.

Praktisch gezien is een HHB niets anders dan de overkoepelende organisatie voor alle eerder genoemde staven. De activiteiten van deze staven zijn erop gericht alle eenheden binnen de organisatie in staat te stellen de hun opgedragen taken uit te voeren. Deze activiteiten zijn vaak anders dan de activiteiten die gepaard gaan met een uitzending of een operationele inzet (het werk op kantoor is nu eenmaal anders dan het werk te velde). Gezien het feit dat het kantoorwerk gedurende de normale garnizoensdienst beslag legt op bijna de gehele beschikbare tijd blijft er, buiten geplande oefeningen, weinig tijd over om te trainen voor de uiteindelijke oorlogsfunctie.

Technologie

In een organisatie die leiding geeft aan systemen die uiterst complex zijn in de bediening ervan en die daarnaast dermate schaars zijn dat een zeer zorgvuldige, gedetailleerde en dus uiterst complexe planning van inzet noodzakelijk is, wordt gebruik gemaakt van de meest moderne technologieën. Commandanten op alle niveaus worden hierdoor in staat gesteld weloverwogen beslissingen te nemen.

Dit heeft in de Grondgebonden Actieve Luchtverdedigingsgemeen-

schap geleid tot commandocentra die bijna volledig geautomatiseerd zijn. Bij GGW DP (en ook bij de Amerikaanse bataljons) is het voorbeeld de *Tactical Control Station* (TCS). Bij de Amerikaanse brigades is de *Army Missile Defense Planning and Control Station* (AMDPCS) het voorbeeld. Bij de 11th ADA-brigade is deze AMDPCS een commandopost waar geen kaarten hangen en waar geen statusborden of andere displays te vinden zijn. Alle gegevens worden weergegeven op computerschermen van de *Air and Missile Defense Working Stations* (AMDWS) en terminals die zijn gekoppeld in een *Local Area Network* (LAN).

De bediening van deze systemen is zeer complex en behoeft veel training. Het verzorgen van trainingsmogelijkheden voor al deze workstations is eveneens complex en kost erg veel geld, waardoor dit niet in de gewenste mate gedaan wordt (kan worden). Daarnaast wordt het bedienen van deze systemen in de praktijk meer gezien als een neventaak voor de betrokken militairen dan als de hoofdtak, hetgeen resulteert in een marginaal gebruik van de mogelijkheden van de systemen.

Overigens is dit wel begrijpelijk omdat de belangen gekoppeld aan de vrede taak meestal groter zijn dan de andere belangen. Als extra complicerende factor zien we dan nog eens het feit dat de veranderingen in de ter beschikking staande apparatuur en software erg snel gaan, waardoor het nog moeilijker is voor de operators steeds op het gewenste trainingsniveau te blijven.

Andere cultuur

Hiervoor is ingegaan op de problemen die een HHB-organisatie heeft; het continu optredende dilemma van de belangentegenstelling tussen de vredes- en oorlogstaak. In een staforganisatie komt daar nog eens een formeel probleem bij: de commandant van de HHB is vaak lager in rang dan een aantal van de bij hem ingedeelde militairen waardoor het geven van opdrachten tot conflicten kan leiden.

Wanneer de stafofficier een opdracht geeft aan een van de medewerkers kan, in theorie en praktijk, een dergelijke opdracht conflicteren met een opdracht die in de normale functionele lijn gegeven wordt.

In de Nederlandse wijze van werken is formeel geregeld dat bij conflicterende opdrachten degene die uitvoering moet geven aan deze opdrachten het recht/de plicht heeft betrokkenen op de hoogte stellen van het conflict. In de Amerikaanse krijgsmacht, en in het bijzonder binnen de 11th ADA-brigade, bestaat deze cultuur niet en wordt over het algemeen uitvoering gegeven aan de laatst verkregen opdracht. De eerdere opdrachtgever wordt dan regelmatig met onaangename verrassingen geconfronteerd. In de Amerikaanse krijgsmacht wordt dit nog eens extra duidelijk door een andere cultuur en wijze van met elkaar omgaan: namelijk de scheiding tussen de officieren en onderofficieren.

Scheiding tussen officieren en onderofficieren

Zoals vermeld, bestaat er formeel een strikte scheiding tussen officieren en onderofficieren, zowel in als buiten de dienst. Eén van de meest in het oog springende voorbeelden hiervan is de van kracht zijnde *Army Regulation 600-20 (Fraternization)* die de omgang tussen officieren en onderofficieren regelt. Deze regeling geeft militairen van verschillende categorieën die verkering hebben een jaar de tijd om te trouwen of de dienst te verlaten. Ook zakelijke relaties, anders dan het verkopen van bijvoorbeeld een auto of het verhuren van een huis, zijn niet toegestaan. Alhoewel er voor een zekere regeling zeker iets te zeggen valt, is de uiterste consequentie (namelijk ontslag) toch wel een erg rigide oplossing.

In de dagelijkse werkzaamheden betekent het dat er maar weinig sprake van interactie is. Officieren hebben hun taken en verantwoordelijkheden,

hetzelfde geldt voor de onderofficieren en soldaten. De scheiding is in persoonlijke zin het duidelijkst geworden toen ik, tijdens een ochtendappèl, de formele bevordering (pinning) van een soldaat die dagelijks voor mij werkte wilde bijwonen. Eén van de onderofficieren vroeg me wat ik deed bij dit appel want dit was 'NCO business'. Toen ik zo vriendelijk mogelijk had duidelijk gemaakt waarom ik daar was en wat ik van zijn houding vond, werd het bij hem en de batterij duidelijk wat mijn insteek was en zijn er verder geen incidenten meer geweest. Dit voorbeeld laat zien hoezeer een dergelijke formele regeling kan doorwerken in de onderlinge relaties.

Het bovenstaande lijkt erg zwart-wit maar is niet overdreven; het zou symptomatisch kunnen zijn maar het is – in onze ogen – geen voorbeeld van hoe een eenheid gevormd zou moeten worden. Gelukkig zijn er ook een aantal officieren en onderofficieren die op een andere wijze met elkaar weten om te gaan. Daardoor blijft er een werkzame situatie, maar de betrokkenheid bij elkaar is verre van optimaal.

Gelukkig ziet ook een aantal leidinggevenden in dat deze situatie verre van optimaal is en probeert (zij het geforceerd) door middel van diverse sport- en sociale activiteiten de afstand enigszins te overbruggen. Er zijn overigens signalen die erop duiden dat op drie- en viersterrengeneraals niveau onderkend is dat de huidige situatie beslist geen goede is. Daarbij is onderkend dat er hard moet worden gewerkt aan het Amerikaanse leger weer als team te laten opereren. Een team waarin officieren, onderofficieren en manschappen maar ook burgermedewerkers samenwerken om gezamenlijk de inzetbaarheid te vergroten. Deze teambuilding wordt duidelijk gezien als een *Force Multiplier*. De vraag is of het betrokken personeel de flexibiliteit heeft en het kan opbrengen om daadwerkelijk uitvoering te geven aan deze ambitieuze gedachte.

Positie van de Command Sergeant Major

Een bijzondere positie wordt ingenomen door de *Command Sergeant Major* (CSM). Zoals beschreven, bestaat er een sterke scheiding tussen officieren en onderofficieren. Degene die direct communiceren met officieren zijn de *First Sergeants* (op batterijniveau), *Sergeant Major* (stafniveau) en de *Command Sergeant Majors* (op bataljonsniveau en hoger). Deze opbouw is goed vergelijkbaar met de opbouw die we in onze luchtmacht (krijgsmacht) kennen in de vorm van het HHID (Squadron), basisadjutant, luchtmachtadjutant en de adjutant van de krijgsmacht.

Hoewel de rangen en posities sterk overeenkomen tussen het Amerikaanse leger en de Nederlandse luchtmacht is de taakinhoud zeer verschillend. De CSM's houden zich bezig met het leidinggeven aan de onderofficieren maar ook het behartigen van de belangen in de breedste zin van het woord behoort tot de taak en kost bijzonder veel tijd. Veel van de zaken die in Nederland door de belangenverenigingen, en niet in de laatste plaats door het Onderdeels Overleg Orgaan/Dienst Commissie worden behartigd, worden binnen het Amerikaanse leger door de CSM's bewaakt en behartigd. Tevens zitten de CSM's de zogenaamde *promotion boards* voor; de onderofficieren selecteren zelf wie er bevorderd wordt en wie (nog) niet. Bij de meeste officiële gelegenheden ziet men de commandant en zijn CSM samen optreden en dit geeft de zeer directe ingang weer die de CSM bij zijn commandant heeft.

Ook buiten de dienst spelen de CSM's een zeer belangrijke rol. Aangezien de militairen 24 uur per dag militair zijn, bestaat er in het Amerikaanse leger een grote verbondenheid tussen de dienst en het privéleven. Zeer veel militairen wonen en leven *on post*. Alle inwoners hebben zich te houden aan de regels zoals opgesteld door de *Commanding General* (CG) en toe-

zicht houden op het naleven van deze regels behoort tot één van de taken van de CSM's. Tevens treden ze op in gevallen waarbij conflicten tussen gezinnen ontstaan.

32d Army Air and Missile Defense Command

In augustus 1996 besloot de *Chief of Air Defense Artillery* (AAMDC) dat er een voorlopig commando moest worden opgericht om de groeiende dreiging van Theatre Ballistic Missiles te kunnen weerstaan. Dit commando was de voorloper van het huidige 32d AAMDC. Hoewel de organisatie nog maar voorlopig was en zeker nog niet op personele sterkte, verplaatste de eenheid in februari 1998, na een bijzonder korte voorwaarschuwing, naar Zuid-West Azië teneinde deel te nemen in operatie *Desert Storm/Southern Watch*. Na een zeer korte herstelperiode werd 32d AAMDC in november 1998 wederom uitgezonden als deel van *Combined Task Force Kuwait* tijdens operatie *Desert Thunder II/Southern Watch*. Na een uiterst korte herstelperiode van nog geen drie weken vond in december 1998/januari 1999 wederom uitzending plaats gedurende operatie *Desert Fox*.

32 AAMDC heeft het volgende *Mission Statement*:

On order, strategically deploy combat ready air defense units and perform air and missile defense planning, coordination, integration and execution in support of commanders-in-chief priorities.

Het 32d AAMDC integreert de vier operationele elementen van *Tactical Missile Defense* (TMD), te weten: passieve verdediging, actieve verdediging, attack operatiën (*Conventional Counter Force Operations* en *Battle Management/Command, Control, Communications, Computers and Information* (BM4/CI)). Met de proliferatie van massavernietigingswaaers, hun overbrengingsmiddelen

en de sterk verbeterde geleidingssystemen daarvan, is de dreiging van *Tactical Ballistic Missiles* (TBM's) sterk gegroeid ten opzichte van de conventionele luchtdreiging.

Actieve verdediging is maar een zeer klein deel van de verantwoordelijkheden van 32d AAMDC. Het leeuwendeel van de tijd wordt besteed aan het coördineren van het gebruik van het beschikbare luchtruim door vliegtuigen, helikopters, ATACMS/MLRS, dit alles in samenwerking met SOF. Daarnaast bestaat ook nog de mogelijkheid dat er moet worden gecoördineerd met de marine. Naast deze coördinatie wordt er tevens een prioriteitenlijst opgesteld van doelen die moeten worden beschermd door grondgebonden luchtverdediging en natuurlijk een lijst van doelen die moeten worden uitgeschakeld om te voorkomen dat een tegenstander zijn TBMS's naar eigen inzicht kan blijven inzetten.

Met name in deze fase van het besluitvormingsproces is zeer nauwe samenwerking van inlichtingenfunctionarissen en luchtverdedigingspersoneel noodzakelijk om te analyseren welke SCUD-baskets actief zijn en welke doelen het meest worden aangevallen. Gebaseerd op de uitkomst van deze analyse wordt een lijst samengesteld met doelen die nader moeten worden geobserveerd met UAV's, JSTARS, SOF en vervolgens aangevallen. In de ideale wereld zou deze lijst exact worden gevolgd. De inzetbare middelen zijn echter zeer schaars en er zijn andere commandanten die ook hun inbreng hebben en die wellicht nog hogere prioriteiten hebben, waardoor niet alles wat gewenst wordt ook daadwerkelijk gerealiseerd kan worden.

De uitwisselingsofficier

De kans dat Nederland eenzijdig in een conflict verzeild raakt waarbij de inzet van grondgebonden luchtverdedigingssystemen nodig is, is nihil. Daadwerkelijke inzet zal dan altijd in

een bondgenootschappelijk of coalitieverband plaatsvinden. Dit vergt veel voorbereiding en coördinatie. Ondanks dat alle systemen PATRIOT heten, zijn er voornamelijk in de verbindingssystemen van de landen enorme verschillen. Daarnaast heeft ieder land zijn eigen methodes van inzet van het wapensysteem en een andere wijze van opereren. Binnen de NAVO is dit allemaal redelijk gestandaardiseerd maar bij de in Amerika gestationeerde eenheden ligt dit anders. Hier blijken zelfs binnen Fort Bliss verschillen tussen Corps brigades en Echelon Above Corps brigades. Omdat de tijd voor coördinatie bij een daadwerkelijke inzet zeer beperkt is en een aantal voorbereidingen reeds getroffen kan worden in vredetijd is er besloten een Exchange Officer bij de 11th ADA-brigade te plaatsen omdat dit traditioneel de brigade is die het voortouw neemt in Coalition Operations (Desert Shield/Desert Storm). Met de oprichting van 32d AAMDC verdween deze prominente rol van 11th ADA-brigade en daardoor was een overplaatsing van de uitwisselingsofficier bijzonder zinvol.

De uitwisselingsofficier heeft de volgende taakomschrijving:

Assists the 32d AAMDC Assistant Chief of Staff, G3/Plans Officer and Commanding General in operations and planning of all theatre level operations/exercises, both internal and external focussing on joint/coalition interoperability. Responsible for advising and assisting the 32d AAMDC G3/Plans Officer and subordinate units on all matters pertaining to training, exercises, operations and movements. Establishes and maintains situational updates for 32d AAMDC G3/Plans Officer and Commanding General on all operations for 32d AAMDC elements. Responsible for planning and executing all unclassified joint/combined exercises conducted at Fort Bliss, Texas.

De dagelijkse werkzaamheden van de uitwisselingsofficier bestaan onder

meer uit de volgende aspecten:

- Inbrengen van PATRIOT-expertise in de 32d AAMDC-organisatie en derhalve fungeren als klankbord voor de G3/Plannen en Oefeningen.
- Participeren in het voorbereiden en uitvoeren van Roving Sands.
- Participeren in het voorbereiden en uitvoeren van *Home Station Training* (operator level training op de diverse computersystemen en planning tools van 32d AAMDC), voorbereiden en uitvoeren van *Coalition Best Crew Competition* (Garner Cup Competition).
- Voorbereiden van FIREX's (schietoefeningen met PATRIOT, HAWK, STINGER, Roland, Avenger en Rapiër).
- Herzien en indien nodig herschrijven van de Fort Bliss *Common Tactical Standard Operations Procedures* (TSOP). Voorbereiden en coördineren van coalitie operatiën in de meest ruime zin van het woord en dagelijks deelnemen aan fysieke training. Al met al is de functie niet meer of minder dan een staffunctie, zij het met wat andere werktijden dan gebruikelijk in Nederland.

Struikelblokken

Een van de grootste struikelblokken in het functioneren van een uitwisselingsofficier is de *Foreign Disclosure* problematiek. Hoewel het enigszins begrijpelijk is dat een natie niet zomaar alle (militaire) geheimen wil prijsgeven, is het toch zuur dat je in het dagelijkse werk wordt beperkt. Bij de 11th ADA-brigade kreeg ik een aantal taken waaronder het opnieuw opstarten en uitvoering geven aan het *Army Training en Evaluation Program* (ARTEP). Dit hield in: het schrijven van een draaiboek voor een vier- tot vijfdaagse oefening, het coördineren van trainers/observers, het verzamelen van het nodige simulatiemateriaal en het coördineren van oefenvijand. Daarnaast moest een aantal oefenscenario's voor de opera-

tors ontwikkeld worden. De toegang tot de Engagement Control Station (het vuurleidingcentrum van een PATRIOT-batterij) bleef echter gesloten door het uitblijven van de benodigde papieren. Deze situatie duurde ongeveer drie weken. Daarna gingen de meeste deuren wel open. Alleen als er gesproken werd over de Contingency Plannen voor Korea en/of Zuid-West Azië werd ik verzocht weg te gaan, waarvoor ik alle begrip had. Dit was voornamelijk te danken aan de non-sense aanpak van de toenmalige brigade commandant colonel Michael A. Vane. Hij beschouwde mij als een volledig lid van zijn team en zorgde ervoor dat ik een van de 3 Battle Captains van de brigade werd. De vertrouwensband was zelfs zo goed dat toen 11th ADA-brigade op het punt stond om naar Zuid-West Azië te verplaatsen gedurende operatie Desert Thunder, in februari 1998, er via de Nederlandse Ambassade in Washington werd verzocht mij toestemming te verlenen mee te gaan als Battle Captain. Helaas is hier geen uitvoering aan gegeven, mede omdat er op het allerlaatste moment toch nog een regeling werd getroffen, waardoor de uitzending van 11th ADA-brigade niet meer nodig was. Wel was dit een van de sterkste aanwijzingen dat ik echt als een lid van het team werd gezien. Ondanks dat werd op maandelijkse basis door Counter Intelligence-functionarissen onderzoek gedaan binnen de unit naar wat ik deed, waar ik geweest was, en met wie ik contact had gehad.

Na mijn overplaatsing naar 32d AAMDC begon het gehele verhaal weer opnieuw. Aangezien er binnen het 32d AAMDC veel meer disciplines verenigd zijn, is de kans met geheime gegevens in aanraking te komen nog veel groter en daarom is de toegang tot verschillende documenten en/of locaties nog moeilijker. Hoewel de collega's en meerderen niet blij zijn met de gegeven situatie is er weinig wat ze kunnen doen. Zelfs de CG werd teruggefloten toen hij zijn persoonlijke invulling aan de problematiek wilde geven.

Dit werd pijnlijk duidelijk gedurende Roving Sands 1999, toen coalitie liaisonofficiëren de toegang tot het Tactical Operations Center werd ontzegd. Alleen in zeer bijzondere gevallen en na het deactiveren van diverse scopes konden de coalitie liaisonofficiëren naar binnen om zaken te coördineren. Deze situatie komt een open samenwerking zeker niet ten goede.

Gelukkig wordt er hard aan gewerkt om in ieder geval voor de uitwisselingsofficier een min of meer permanente oplossing te creëren en een toegang tot en met 'geheim' te verkrijgen.

Voordelen

Hoewel er ogenschijnlijk weinig direct voordeel is in het investeren in een uitwisselingsprogramma zijn de indirecte voordelen zeer goed merkbaar.

Dit werd vooral duidelijk in de aanloop naar Desert Thunder, in januari/februari 1998. Bij de 11th ADA-brigade maar ook bij 32d AAMDC werd ernstig overwogen hoe eventuele coalitiepartners in de Task Force konden worden ingebracht. Snel werd er een indirecte (en uiteraard inofficiële) verbindinglijn tussen de uitwisselingsofficier en GGW DP maar ook tussen de luchtmacht liaisonofficier (ook geplaatst op Fort Bliss) en de luchtmachtstaf gelegd, waardoor de luchtmacht zo goed mogelijk op de hoogte kon worden gebracht van de ontwikkelingen. Zoals bekend is het voor Nederland niet tot een daadwerkelijke inzet gekomen.

Anders dan de luchtmacht liaisonofficier kan de uitwisselingsofficier zich bewegen op batterij-, bataljons- en brigadeniveau en heeft dan ook toegang tot meer praktijkgerichte informatie. Door de vele contacten met vertegenwoordigers in alle rangen en functiegebieden ontstaat een veel beter beeld van de wijze waarop het Amerikaanse leger traint en zich voorbereid op een mogelijke inzet. Tevens ontstaat een beter inzicht in de *Tactics, Techniques and Procedures*

(TTP's) die voor de inzet van grondgebonden luchtverdedigingssystemen ontwikkeld en gebruikt worden. Deze inzichten en ervaringen maken het voor de uitwisselingsofficier mogelijk om in de toekomst beter voorbereid aan oefeningen en eventuele daadwerkelijke inzet te beginnen, omdat hij gewend is aan het denkproces en aan het militaire besluitvormingsproces dat aan iedere actie voorafgaat.

De commandant van 11th ADA-brigade zag in zijn uitwisselingsofficier de uitgelezen functionaris die, gebaseerd op resultaten van de diverse evaluaties (ARTEPS), een oordeel kon geven over de getraindheid van zijn eenheden zonder bang te hoeven zijn voor zijn carrière.

Een dergelijk oordeel werd inderdaad gebruikt om verbeteringen in de trainingsprogramma's aan te brengen. Tevens gaf de commandant zijn uitwisselingsofficier de mogelijkheid zijn NAVO-ervaring in het trainingsprogramma in te brengen waardoor een goede combinatie van Amerikaanse en NAVO-filosofie is ontstaan.

Voor de Nederlandse luchtmacht blijkt het voordeel van de aanwezigheid van een uitwisselingsofficier het duidelijkst voor en tijdens Roving Sands; veel contacten verlopen vlotter door de persoonlijke bekendheid met de counterparts in de Amerikaanse organisatie. De Duitse Luftwaffe, die initieel ook een uitwisselingsofficier op Fort Bliss had, heeft veel meer moeite om zaken geregeld te krijgen dan onze luchtmacht.

Helaas kwam de rol van de uitwisselingsofficier dit jaar niet optimaal uit de verf omdat de commandant 32d AAMDC zijn prioriteiten bij de Garner Cup Competition legde waarbij de Exchange Officer werd ingezet als *Officer in Charge* (OIC) van een multinational evaluatieteam. Hierdoor was minder gelegenheid de rol als liaison tussen 32d AAMDC en GGW DP te spelen. Gelet op de ervaringen van het afgelopen jaar kan er thans een begin worden gemaakt met de gestan-

daardiseerde inbreng van coalitie-eenheden in een *Joint Task Force* zodat in een eventuele crisissituatie min of meer probleemloos kan worden geïntegreerd.

Conclusie

Het is voor de Koninklijke Luchtmacht een enorme investering voor een periode van vier jaar een majoor uit de organisatie te trekken en te plaatsen op Fort Bliss, zeker als het product niet altijd direct zichtbaar is.

Toch is de investering de moeite waard omdat er veel begrip wordt gekweekt tussen de Fort Bliss gemeenschap en de Koninklijke Luchtmacht. Dat het voor mij persoonlijk ook een enorme ervaring is moge duidelijk zijn. Het echte voordeel van het uitwisselingsprogramma zal echter ten volle duidelijk worden bij terugkeer van de uitwisselings-officier in de eigen organisatie. Hij is dan degene die, gebaseerd op zijn ervaringen en de gelegde contacten, de samenwerking tijdens oefeningen maar zeker bij een eventuele daad-

werkelijke uitzending kan vergemakkelijken.

Hoewel er formeel nog steeds een aantal problemen moeten worden opgelost is het uitwisselingsprogramma een uitstekend programma, dat in de toekomst zeker voortgezet en wellicht zelfs uitgebreid moet worden.

Lijst van afkortingen

AAMDC	-	Army Air and Missile Defense Command
ADA	-	Air Defense Artillery
AMDPS	-	Army Missile Defense Planning and Control Station
AMDWS	-	Air and Missile Defense Working Stations
ATBM	-	Anti Tactical Ballistic Missile
ABT	-	Air Breathing Targets
ARTEP	-	Army Training and Evaluation Program
BM4/CI	-	Battle Management/Command, Control, Communications, Computers and Information
DCD	-	Directory of Combat Development
CG	-	Commanding General
CSM	-	Command Sergeant Major
EAC	-	Echelon Above Corps
GGW DP	-	Groep Geleide Wapens De Peel
ICC	-	Information and Coordination Central
HHB	-	Headquarters Headquarters Battery
LAN	-	Local Area Network
OIC	-	Officer In Charge
PFU	-	Patriot Fire Units
PT	-	Physical Training
TBM	-	Tactical Ballistic Missile
TCO	-	Tactical Control Officer
TCS	-	Tactical Control Station
TMD	-	Tactical Missile Defense
TTP	-	Tactics, Techniques and Procedures

Interventierecht op basis van humanitaire principes

G. Loriaux – kolonel van het Vliegwezen (BAF)*

Every gun that is made, every warship launched, every rocket fired, signifies, in the final sense, a theft from those who hunger and are not fed, those who are cold and are not clothed. The world in arms is not spending money alone. It is spending the sweat of its laborers, the genius of its scientists, the hopes of its children.

(Dwight Eisenhower)

Probleemstelling

De publieke opinie heeft de laatste tijd geregeld verontwaardigd gereageerd op de niet-interventie van de internationale gemeenschap in situaties waar mensenrechten of de principes van het internationaal humanitair recht met voeten werden getreden. Aan de andere kant wordt soms al even verontwaardigd gereageerd bij een interventie zoals recentelijk in Kosovo.

De vraag is nu of zulke interventies op basis van vergrijpen tegen algemene humanitaire principes een voldoende legale basis vinden in het

internationaal recht, en of er wellicht dringend werk moet worden gemaakt van een verdere evolutie of aanpassing van dit recht.

Inleiding

Sinds de Tweede Wereldoorlog heeft de internationale wetgeving een enorme ontwikkeling gekend, zowel onder de hoede van de Verenigde Naties als daarbuiten. De laatste spectaculaire verwezenlijkingen die de media haalden, waren het ondertekenen, in Rome, van de akkoorden tot de oprichting van het Internationaal Strafgerechtshof en het totstandkomen van het Verdrag van Ottawa voor het verbieden van de antipersoneelsmijnen.

Deze ontwikkeling van het juridisch apparaat dekt alle domeinen van de algemene beschrijving van de fundamentele individuele rechten van de mens tot gedetailleerde reglementering van de relaties tussen staten, en dit zowel voor situaties die min of meer op vrede gelijken als voor uitgesproken conflictsituaties. Structuren en instellingen die het respect voor deze reglementeringen moeten bewerkstelligen of afdwingen, en het niet-respecteren ervan moeten bestraffen, werden eveneens voor een groot deel in het leven geroepen.

Ondanks al de middelen die ter beschikking staan van de internationale gemeenschap om de betrekkingen te regelen tussen staten onderling, en tussen de staten en de individuele

persoon, komt de publieke opinie regelmatig in opstand tegen de schijnbare onmacht van deze internationale gemeenschap om een oplossing te bieden voor menselijke catastrofes, die meestal voortkomen uit het niet-eerbiedigen van de fundamentele waarde van de mens.

Hoe komt het dat drama's zoals de genocide in Rwanda kunnen worden voltrokken zonder dat de wereld een vin verroert? Hoe konden inbreuken op het internationaal humanitair recht in Kosovo, vlak voor onze deur, jarenlang plaatsvinden zonder dat de NAVO ingreep?

Toch verklaarde staatssecretaris Madeleine K. Albright begin verleden jaar:

„...ernstige overtredingen van de mensenrechten, of van de burgerrechten, of van de vrijheid van politieke uitdrukking zijn zaken die de bezorgdheid opwekken van alle leden van de internationale gemeenschap en kunnen niet worden afdaan als interne aangelegenheden...”¹

Maar kan men dan het maandenlang twifelen van landen als Duitsland, Frankrijk of Italië alleen beschrijven als het zoeken naar een excuus om niet te moeten interveniëren? Is het probleem van de legaliteit (of illegaliteit) van interventies slechts een voorwendsel, of gaat het hier om een fundamentele vraag waarop het antwoord een voldoende rechtvaardiging kan bieden om een hele bevolking aan haar lot over te laten?

* De auteur is verbonden aan het NATO Defense College.

¹ Press Conference, Lancaster House, London, United Kingdom, March 9, 1998. „...Serious violation of human rights, of civil rights, of the freedom of political expression, are matters of concern to every member of the international community and cannot be regarded simply as an internal matter...”

Opkomst van de rechten van de mens

De grote lijnen van de ontwikkeling van de juridische constructies van het internationaal recht kunnen worden onderverdeeld in twee tendensen. Professor Jean-Marc Coiceaud noemt deze enerzijds de richting van de cultuur van de solidariteit, of van de mensenrechten, en anderzijds die van de cultuur van de geostrategische belangen, of van het eigenbelang van de staten.

Bij de ontwikkeling van het internationaal recht vindt men twee fundamentele ideeën: de soevereiniteit van de staat, en de beperking ervan. In de late Middeleeuwen, en zelfs daarvoor, bij St. Augustinus (vierde eeuw) met zijn theorieën over de rechtvaardige oorlog, vindt men de bevestiging van het absoluut centraal karakter van de soevereiniteit van de staat en van de onafhankelijkheid van zijn daden. Hierbij voegde zich de noodzaak voor de staten om met elkaar rekening te houden, en wederzijds hun soevereine macht aan banden te leggen door overeenkomsten en verdragen te sluiten die de onderlinge spanningen en conflicten zoveel mogelijk moesten beperken.

Staat versus individu

Waar blijft het individu bij dit alles? Summier gezegd, in het begin is daar niet veel van terug te vinden. Men had weliswaar de grote Spaanse theologische juristen van de zestiende eeuw, zoals Francisco de Vitoria (1480-1546) en Francisco Suarez (1548-1617), die steunden op het christelijke denken om uiting te geven aan hun wens om de macht van de staat op het individu te beperken.

In het bijzonder kwam dit naar voren bij de bescherming van de burgers bij het oorlogvoeren en bij de bescherming van de rechten van de Indianen in Zuid-Amerika tegen de kolonisatoren. Maar deze beschouwingen bleven marginaal en zij zullen moeten buigen voor de pletwals van de soevereiniteit van de staat en de internationale 'inter-staten' maatschappij die eruit voortvloeit.

Zelfs aan het einde van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw ligt de eerste Verklaring van de Rechten van de Mens aan de basis van het uitmoorden van de helft van de Franse bevolking. Behalve enkele humanitaire interventies in de loop van de negentiende eeuw, waarbij dan nog dikwijls rechtstreekse politieke bekommernissen het wonnen van de humanitaire beschouwingen, en enkele signalen van de moderne concepten van mensenrechten bij de eerste ontwikkelingen van het Internationaal Humanitair Recht en bij de Volkerenbond, is er in die jaren weinig bekommernis om de mens als zodanig. Men zal tot de tweede helft van de twintigste eeuw moeten wachten opdat interne grondwettelijke rechten die in sommige landen erkend waren, worden omgevormd in een universeel concept van mensenrechten. Deze internationalisatie van de rechten van de mens kreeg aldus een impact op de internationale politiek en op het internationaal recht.

Standaarden

Hoewel men bij de ontwikkeling van het internationaal recht sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog steeds meer rekening gaat houden met de rechten van de mens, en dit zowel in uitbreiding als in uitdieping van de details, betekent dit nog niet dat het op een harmonieuze wijze gebeurt. De coherentie en de convergentie van de rechten van de mens, van het internationaal recht en de internationale gemeenschap, kan moeilijk als een ideale situatie worden beschreven.

Wat zijn nu de grote principes die de structurele standaarden uitmaken van het internationaal recht? Zij vormen als het ware de spelregels voor de acteurs van het internationale leven: formele gelijkheid van de soevereine staten onder elkaar, het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren, verbod van het gebruik van geweld of bedreiging, vreedzame oplossing van geschillen, niet-interventie in interne of externe aangelegenheden van een andere staat, respect voor de mensenrechten, internationale samenwerking en het principe van de goede trouw.

Hoewel al deze principes essentieel zijn voor de goede werking van de internationale samenleving is het duidelijk dat er een zekere onderlinge rivaliteit en hiërarchie bestaat. Deze expliciete of impliciete hiërarchie geeft uiteindelijk de prioriteiten weer van het internationaal systeem; datgene waaraan het meest belang gehecht wordt. En we moeten toegeven dat in het kader van deze competitie de mensenrechten niet aan de top van de lijst staan.

Toch hebben de mensenrechten de laatste decennia heel wat terrein gewonnen. En de vooruitgang van de internationale bescherming van de mensenrechten sinds de Tweede Wereldoorlog wordt bevestigd door de algemene democratisering van het internationale leven, waarbij voor de deelname aan het internationale leven dikwijls de eis van democratie gesteld wordt. Ook de inbreng van heel wat niet-gouvernementele organisaties, de toenemende rol van de publieke opinie en de communicatiemiddelen is hierbij niet te verwaarlozen.

Meer dan ooit spelen de mensenrechten dus een rol bij beslissingen van de leden van de internationale gemeenschap. Ze zijn evenwel geen beslissende factor. In werkelijkheid leven ze er samen naast andere principes, maar in de competitie moeten ze dikwijls het onderspit delven.

De Veiligheidsraad en het humanitaire argument

Hoe speelt deze evolutie nu mee in de beslissingen van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, die wordt geconfronteerd met crises in de wereld die steeds minder duidelijk in het patroon van de oude basisprincipes van het internationaal recht passen?

Bij het conflict in de Golf, in 1990-1991, waren de zaken nog 'klassiek' duidelijk; een staat, Irak, had een andere staat, Koeweit, aangevallen. Het kwam er dus op aan een einde te

maken aan het aantasten van de soevereiniteit van een staat.

De periode die daarop volgt is in meerdere opzichten zeer interessant. Zowel voor wat betreft het aantal crises waaraan de Veiligheidsraad het hoofd moet bieden als het karakter ervan: ze passen niet meer in het klassieke patroon dat de betrekkingen tussen staten regelt. Dit geeft dan ook aanleiding tot heel wat aarzelingen, en de dilemma's die ze stellen voor de landen in de Veiligheidsraad, die er een oplossing moeten voor vinden, zijn een aanwijzing voor de tegenstrijdige belangen en waarden die tot de beslissingen hebben geleid. Deze geven daardoor dikwijls een verwarrende indruk. De voortdurende aarzeling tussen interventie of niet-interventie in een crisis en de modaliteiten van een eventuele interventie leiden ertoe dat er nooit duidelijke antwoorden worden gegeven.

Dualiteit

Hierin vinden we de dualiteit terug van de principes die ten grondslag liggen aan de beslissingen van de Veiligheidsraad: enerzijds de cultuur van de solidariteit en anderzijds de cultuur van de geostrategische belangen.

De beslissingen werden aan de ene kant beïnvloed door de gevoeligheid van de internationale publieke opinie voor het lot van de bevolkingen in Somalië of Bosnië, door de druk van de media, en ook doordat door sommige partijen in het conflict het misbruik tegen de mensenrechten aanwendden om hun zaak te bepleiten. In deze context nam de Veiligheidsraad dan ook beslissingen over de bescherming van de burgerbevolking, het aanvoeren van humanitaire hulp of het oprichten van Internationale Tribunaal voor het voormalig-Joegoslavië, of Rwanda, met als doel het

veroordelen van misdaden tegen de mensheid.

Opmerkelijk hierbij zijn de redenen die door de Veiligheidsraad worden aangehaald om haar beslissingen te rechtvaardigen. Bij het oprichten van het Internationaal Gerechtshof voor Rwanda vinden we dat, „...genocide en andere systematische, wijdverspreide en flagrante overtredingen van het Internationaal Humanitair Recht (...) de basis vormen om te verklaren dat deze situatie een bedreiging vormt voor de internationale vrede en veiligheid...” en aldus een rechtvaardiging is voor een interventie zoals vermeld onder Hoofdstuk VII in de vorm van het oprichten van een Internationaal Gerechtshof.²

In het geval van de Koerden in Noord-Irak noemde de resolutie de massieve stroom van vluchtelingen naar en over de internationale grenzen „een bedreiging voor internationale vrede en veiligheid”.³ Geen van deze resoluties ging evenwel zover als het toestaan van een militaire ingreep om het doel te bereiken.

Bij de resolutie van de Veiligheidsraad voor de militaire interventie in Somalië daarentegen, waren de humanitaire overwegingen doorslaggevend om de situatie als een bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid te verklaren en alle noodzakelijke middelen toe te staan om de toegang van humanitaire hulp te verzekeren.⁴

Tergelijkertijd, terwijl de Veiligheidsraad beslissingen nam in naam van de mensenrechten, van een internationale solidariteit die plichten oplegt buiten de nationale grenzen heen, hebben de landen die deel uitmaken van deze Veiligheidsraad steeds de crises beoordeeld volgens de eigen geostrategische beschouwingen. Zij hebben zich steeds de vraag gesteld in welke mate deze crises hun nationale belangen aantastten, in welke mate hun publieke opinies bereid waren hen te volgen en welke prijs zij bereid waren te betalen, of het aantal doden dat zij konden aanvaarden. Dit laatste ligt

des te gevoeliger aangezien er zelfs binnen onze democratieën een vermindering aan solidariteit waar te nemen valt.

Niet (willen) kiezen

Het is nu duidelijk dat de Veiligheidsraad geen keuze heeft willen maken tussen deze twee culturen. De internationale gemeenschap heeft ook de keuze niet (of nog niet) willen maken. Het activisme dat de Verenigde Naties karakteriseerde in het begin van dit decennium is tot rust gekomen (overigens ook onder invloed van andere factoren). Hierdoor is de verantwoordelijkheid voor het nemen van beslissingen over interventie of niet-interventie in zekere zin doorgeschoven naar regionale organisaties, of zelfs naar individuele landen die daar niet noodzakelijk de macht of de autoriteit voor hebben.

Dit wordt nog versterkt door recente ontwikkelingen in de Veiligheidsraad waarbij men vaststelt dat sommige leden de Raad misbruiken voor particuliere wraaknemingen. Hierbij valt te denken aan het recente veto van China in verband met de VN-zending in Macedonië, waardoor de klok zowat veertig jaren teruggezet wordt. Indien deze tendens aanhoudt, worden we geconfronteerd met de onmogelijkheid voor de Veiligheidsraad om beslissingen te nemen.

Laten we er nog even op wijzen dat de inzet van de beslissingen van de Veiligheidsraad betrekking had op bijvoorbeeld secessie van staten, erkennen van nieuwe staten, verdwijnen van staatsstructuren, humanitaire interventies, en internationale procedures voor de beoordeling van nationale misdadigers. Allemaal zaken die te maken hadden met nationale soevereiniteit en de beperking ervan. De beslissingen van de Veiligheidsraad vormen hierbij een soort internationaal recht in actie, een soort jurisprudentie. De interpretatie, om niet te zeggen improvisatie waarvan de Veiligheidsraad blijkt geeft, is toch niet altijd even duidelijk: soms lijkt het meer op het voortstompelen van een slaapwandelaar dan op een doordacht-

² Security Council Resolution 955.

³ Security Council Resolution 688 van 5 april 1991.

⁴ Security Council Resolution 794 van 3 december 1992.

te evolutie van het juridisch denken. Maar als zodanig is het evenwel richtinggevend geweest voor formele internationale beslissingen. Het goedkeuren van de Statuten van het Internationaal Strafgerechtshof in Rome in 1998 is bijvoorbeeld mede het gevolg van de beslissingen van de Veiligheidsraad in verband met de Internationale Gerechtshoven voor voormalig-Joegoslavië en voor Rwanda.

Basis van het internationaal recht

Hoe kunnen we, in het licht van de voorgaande evolutie van de internationale wetgeving, een oordeel vellen over de recente beslissingen van de NAVO om in te grijpen in Kosovo tegen de wil in van de regering van Joegoslavië, of van de Verenigde Staten om aanvallen uit te voeren op Irak, of van de NAVO om de zending over te nemen van de Verenigde Naties in Macedonië?

Ook het strategisch concept van NAVO dat onlangs herzien werd, en waarin de Verenigde Staten acties van NAVO wilden doen aanvaarden „zo moge-

lijk, maar niet noodzakelijk, met een mandaat van de Veiligheidsraad” doet de vraag rijzen over de legitimiteit van interventies in interne conflicten.⁵ Kunnen militaire interventies, eventueel zonder mandaat van de Veiligheidsraad, gerechtvaardigd zijn om humanitaire catastrofes te vermijden?

De benadering waarmee ik een antwoord wil zoeken op deze vragen, bestaat erin de zaak voor te leggen aan het Internationaal Hof van Justitie in Den Haag en te bekijken of een land, een coalitie of een regionale organisatie die een soevereine staat binnenvalt om een bevolking bij te staan die zware menselijke mishandelingen ondergaat, veroordeeld zou worden of juist kans maakt om gelijk te krijgen. Deze benadering heeft het voordeel dat ze zich onmiddellijk op het hoogste gerechtsniveau plaatst, waaraan zelfs de beslissingen van de Verenigde Naties onderworpen zijn.⁶ Het nadeel is wel dat de uitspraak niet met zekerheid te voorspellen is.

De basis van het internationaal recht waarmee de rechtbank een oordeel moet vellen, is vastgelegd in artikel

38 van het Handvest van het Internationaal Hof van Justitie,⁷ dat dit als volgt bepaalt:

- internationale overeenkomsten erkend door de contesterende staten;
- internationaal gewoonterecht;
- algemene wetsprincipes erkend door 'beschaafde naties';
- leerstellingen van gezaghebbende publicaties.

Laten we nu bekijken of hierin een rechtvaardiging is te vinden voor een militaire interventie op basis van humanitaire gronden.

Internationale overeenkomsten en verdragen

Bij de internationale overeenkomsten en verdragen die conflicten en veiligheidsproblemen regelen, alsook het gebruik van geweld, is het Handvest van de Verenigde Naties de belangrijkste. Ik wil hier graag een stuk citeren van onderminister van de Verenigde Staten Thomas Pickering, uit zijn toespraak aan de cadetten van West Point begin dit jaar, waarin hij duidelijk de situatie met betrekking tot het Handvest van de Verenigde Naties uit elkaar zet.

„Een kenmerk van een grote beschaving is dat ze niet lichtzinnig gebruik maakt van militaire macht. We hechten waarde aan het leven. Toen het internationaal systeem zich ontwikkelde, hebben ook de normen en de wetten die het gebruik van geweld leidden zich ontwikkeld. Het Handvest van de Verenigde Naties voorziet verscheidene mogelijkheden voor het gebruik van militaire macht, waaronder artikel 51, dat voorziet in individuele en collectieve zelfverdediging.

Twee andere mogelijkheden vereisen een goedkeuring van de Veiligheidsraad en zijn daardoor onderhevig aan het veto van één van de vijf permanente leden. Volgens hoofdstuk VII van het Handvest, is macht gerechtvaardigd om internationale vrede en

⁵ Franklin Kramer, Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs in a testimony to the Senate Foreign Relations Committee, April 21 1999:

„...future missions should include 'out-of-area' contingencies such as Bosnia and Kosovo, which threaten the overall strategic stability of Europe. They should also include readiness to respond to threats such as those posed by weapons of mass destruction and by terrorism. Both the fighting in Kosovo as well as the proliferation of chemical, biological and nuclear weapons and the means to deliver them demonstrate that the Alliance must prepare its military capabilities so it can act when required.

As you know, in taking any such NATO action, it is our strong belief that UN Security Council resolutions mandating or authorizing NATO efforts are not required as a matter of international law - and, as the Kosovo situation has shown, that view is widely shared in the Alliance. NATO's actions have been and will remain consistent with the purposes and principles of the United Nations - a proposition reflected in the Washington Treaty itself. The

United States will not accept any statement in the new Strategic Concept that would require a UN Security Council resolution for NATO to act.”

⁶ Bepaalde beslissingen van de Veiligheidsraad van de Algemene vergadering werden aan dit gerechtshof voorgelegd. Bijvoorbeeld inzake Namibië en Zuid-Afrika (1971), of over de autoriteit van de Algemene vergadering om peacekeeping-operaties te organiseren.

⁷ Art 38 of the Statutes of the ICJ states:

1. The court, whose function is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply:

- a. international conventions, whether general or particular, establishing rules expressly recognized by the contesting states;
- b. international custom, as evidence of a general practice accepted as law;
- c. the general principles of law recognized by civilized nations;
- d. subject to the provisions of art 59, judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicist of the various nations, as subsidiary means for the determination of rules of law.

veiligheid te bewaren of te herstellen wanneer de Veiligheidsraad het goedkeurt, en volgens artikel 53 staat de Veiligheidsraad de uitvoeringsacties toe aan regionale organisaties. Macht kan ook ontplooid worden in geval de betrokken partijen hiertoe hun akkoord hebben gegeven, zoals dikwijls het geval is bij vredesoperaties".⁸

Dit is in mijn ogen een zeer correcte voorstelling van de situatie zoals bedoeld in het Handvest van de Verenigde Naties, dat door een 190-tal landen werd ondertekend en fungeert als een der hoogste autoriteiten en als fundament van internationale wetgeving. Laten we nog even verduidelijken dat artikel 53 duidelijk het gebruik van macht door regionale organisaties verbiedt zonder expliciete toestemming van de Veiligheidsraad.⁹

Macedonië

De uiterst succesvolle VN-operatie in Macedonië, die begin 1999 had moeten worden beëindigd terwille van een veto van China, enkel en alleen omdat dit land wraak wilde nemen op

Macedonië, dat Taiwan diplomatiek erkend had, kon door NAVO worden overgenomen omdat dit gebeurde met de toestemming van Macedonië – hoewel Servië hierin een bedreiging zag voor de eigen veiligheid.

Rwanda

In het geval van Rwanda, in 1994, was er een VN-mandaat dat, hoewel zeer onvolmaakt, toch de basis had kunnen zijn voor een operatie die waarschijnlijk een groot deel van de humanitaire catastrofe en genocide had kunnen vermijden. De paniekreactie van onze politici, tegenover een vermeende onmacht om de prijs van de operatie te rechtvaardigen voor de publieke opinie, heeft geleid tot het ontvluchten van verantwoordelijkheid van de hele internationale gemeenschap. Het was bijna dezelfde reactie als die van de Amerikanen die de Somaliërs aan hun lot overlieten. De geostrategische overwegingen hebben het gewonnen van de solidariteit met een getroffen bevolking.

Heel wat meer voorbeelden kunnen nog worden aangehaald om dit te illustreren. Maar duidelijk is dat als men

in een van de categorieën valt voorzien door het Handvest van de Verenigde Naties, een interventie geen probleem schept op gebied van het internationaal recht. De enige moeilijkheid hier is dat een land of een coalitie van landen de politieke wil moet opbrengen om in actie te treden.

Gewoonterecht

Er werden enkele pogingen ondernomen om een argument te vinden in het gewoonterecht dat zou kunnen worden aangehaald om een humanitaire tussenkomst te rechtvaardigen. Een uitgesproken voorstander hiervan is professor Greenwood van de London School of Economics in Londen. Hij haalt in dit kader in voorbeelden aan van de inval door Indië in Bangladesh (1970); de inval in Tanzanië door Oeganda om een einde te maken aan de barbaarse regering van Idi Amin; de interventie van een groep West-Afrikaanse landen in Liberia om een einde te maken aan massamoorden (1990), en zelfs de geallieerde interventie in Noord-Irak om de Koerden

⁸ Under Secretary of State Thomas Pickering, Address to the U.S. Military Academy at West Point, New York, February 10, 1999. .... One mark of a great civilization is that it does not use military force lightly. We value life. As the international system has developed, so have the norms and laws that guide the use of force. The UN charter provides several possibilities for use of military force, including Article 51, which provides for individual and collective self-defense. Two other justifications require Security Council approval and are therefore subject to veto by any of the five permanent members. Under Chapter VII of the Charter, force is justified to maintain and restore international peace and security when the Security Council approves it, and under Article 53, the Security Council authorizes enforcement actions of regional organizations. Forces can also be deployed in cases where the relevant parties have provided their consent, such as often occurs in peace operations..."

⁹ Artikel 53: „No enforcement action shall be taken under regional arrangements or by regional agencies without the authorization of the Security Council."

¹⁰ *The Economist*, April 3rd 1999.

One of the most outspoken advocates of this

view is Christopher Greenwood, a law professor at the London School of Economics. He points out that the extension of human rights law and a series of humanitarian interventions over the past few decades, some authorized by the Security Council, have challenged the old notion of national sovereignty as inviolable. But he goes further, arguing that there are enough precedents to justify the claim that armed humanitarian intervention is now accepted by most states as legal.

In the 1970s, India's invasion of Bangladesh, done partly to halt some appalling atrocities, and Tanzania's invasion of Uganda to put an end to the barbaric rule of Idi Amin, were widely accepted by the outside world. The same was true of the 1990 intervention by a group of West African countries to stop mass killing in Liberia. The allied intervention in northern Iraq in 1991 to save the Kurds, and the imposition of a no-fly zone in southern Iraq to save the Shia Muslims there, were undertaken without explicit authorization by a Security Council resolution, but were also widely accepted as legitimate.

Mr Greenwood goes on to point out that a resolution put before the Security Council

condemning the NATO bombing in Serbia was defeated by 12 votes to 3 on 26th March, implying acceptance of the action as legal. Moreover, the doctrine of humanitarian intervention would not free any country to use force whenever it likes. To be lawful, there would have to be impartial determination of three facts: that a catastrophe was occurring; that it was a threat to international peace; and who was responsible. Security Council resolutions on Kosovo have established all three, he says, and thus make the NATO bombing legal.

Most international-law experts dismiss Mr Greenwood's reasoning as wishful thinking. The precedents he cites are all disputable, they argue, and do not override the prohibition against the use of force in the UN Charter, the strongest and most explicit rule in international law and one vigorously supported in the past by, among others, the United States and Britain. Three of the countries that spoke in favor of the Security Council resolution condemning the bombing – Russia, China and India – contain 40% of humanity (though the governments of two of them, at any rate, do not necessarily speak for their people).

te beschermen of het opleggen van een *no-fly* zone in Zuid-Irak om de Shia moslims te helpen.

Al deze interventies gebeurden officieel om humanitaire redenen, zonder expliciet mandaat van de Veiligheidsraad, maar ook zonder veel internationale afkeuring. Professor Greenwood ziet hierin een voldoende basis om deze praktijken te beschouwen als aanvaard door de internationale gemeenschap. Deze opvatting krijgt echter weinig bijval in juridische kringen en het is dan ook twijfelachtig of zo'n argumentatie enige kans op succes maakt voor het Internationaal Hof van Justitie.¹⁰

Algemene wetsprincipes

Kunnen algemene wetsprincipes of leerstellingen van hoog gekwalificeerde publicaties ons bijkomende elementen aandragen?

Er zijn drie algemeen aanvaarde uitzonderingen op het verbod van artikel 2(4) van het Handvest van de Verenigde Naties op de dreiging of het gebruik van geweld in internationale betrekkingen. Staten mogen geweld gebruiken zonder voorafgaandelijke toestemming van de Veiligheidsraad (a) voor individuele of collectieve zelfverdediging (b) op uitnodiging van een staat op wiens grondgebied het geweld zou worden gebruikt (c) bij een humanitaire tussenkomst om levens te redden.^{11, 12}

¹¹ R. Higgins, *The development of International Law through the political organs of the United Nations*, London, Oxford University Press, 1963.

¹² Q. Wright, 'Non-military intervention', in K. Deutsch en S. Hoffmann, *The relevance of international law*, Garden City, Doubleday, 1971.

¹³ Jerzy Ciecchanski, 'Enforcement measures under Chapter VII of the UN Charter: UN practice after the Cold War', in *The UN, peace and force*, Frank Cass & Co, London, 1997.

¹⁴ L. Henkins, *Use of force: law and U.S. policy*, in *Right v. Might: International law and the use of force*, New York: Council on Foreign Relations Press, 1989.

Na de Koude Oorlog heeft de Veiligheidsraad steeds Hoofdstuk VII gebruikt om militaire acties toe te staan die onder deze uitzonderingen vielen, maar het waren acties die dus legaal, of tenminste niet illegaal, zouden geweest zijn onder het internationale recht, ook zonder de goedkeuring van de Veiligheidsraad.¹³

Deze laatste trend heeft evenwel bij velen de onjuiste indruk gewekt dat zulke acties alleen mogelijk waren met toestemming van de Veiligheidsraad.

De staten zijn steeds terughoudend geweest om deze uitzondering op artikel 2(4) formeel te aanvaarden, maar in de juridische gemeenschap is het algemeen geaccepteerd dat het Handvest een humanitaire interventie met gebruik van geweld niet verbiedt, strikt beperkt tot wat nodig is om levens te redden.¹⁴

Dit kan enigszins worden vergeleken op het niveau van nationale wetgevingen met de verplichting een persoon in nood bij staan. Het betreden van privé-eigendom en het gebruik van geweld om een leven te redden, kan zo worden gerechtvaardigd. De meeste 'beschaafde' landen hebben een aangepaste wetgeving die deze uitzondering behandelt, en ook de limieten ervan vastlegt. In het internationaal recht bestaat dit niet formeel, wat de deur opent voor misbruik.

Het invoeren van grote principes als rechtvaardiging voor militaire interventie in een soeverein land ligt aan de basis van bijna alle oorlogen van de laatste eeuw.

Juridische basis

Als men het onvermogen van de Veiligheidsraad wil omzeilen door een beroep te doen op hogere wetsprincipes, dan moet er dringend werk worden gemaakt van een juridische basis die vastlegt onder welke omstandigheden en onder welke voorwaarden dit kan geschieden. Niet elke overtreding van de mensenrechten in een land rechtvaardigt immers een interventie. De mensenrechten-

verdragen voorzien trouwens zelf in uitzonderingsmaatregelen waarmee van de mensenrechten kan worden afgeweken.

Principes voor een rechtvaardige oorlog

Het is nu ook zo dat wanneer de algemene wetsbeginselen worden aangehaald ter rechtvaardiging van een humanitaire interventie, men tevens rekening moet houden met alle aanverwante principes. Deze algemene principes, gekend als de voorwaarden voor een rechtvaardige oorlog, waren enigszins in onbruik geraakt omdat de staten niet meer zelfstandig een oorlog konden verklaren, maar de beoordeling ervan moesten overlaten aan de Verenigde Naties, wat een meer objectieve benadering van een conflict toeliet. Dat neemt echter niet weg dat deze regels nog altijd gelden en zelfs richting zouden moeten geven aan de beslissingen van de Veiligheidsraad. Deze regels zijn:

- (a) aanwezigheid van een zwaar onrecht;
- (b) geen andere middelen beschikbaar om het onrecht te herstellen
- (c) de gevolgen van het gebruik van geweld moeten kleiner zijn dan het geleden onrecht;
- (d) er moet een redelijke kans op succes bestaan.

Wanneer is er nu sprake van voldoende zwaar onrecht om een interventie te rechtvaardigen? Zoals vermeld, kan niet zomaar elke overtreding van mensenrechten in een land aanleiding geven tot een militaire interventie.

Een mogelijk criterium is het consistentieprincipe. Dit principe van internationale wetgeving voorziet dat het afwijken van het eerbiedigen van de mensenrechten geen afbreuk mag doen aan het respecteren van verplichtingen voorzien onder andere verdragen, zoals bijvoorbeeld de Verdragen van Genève en de gehele Internationale Humanitaire wetgeving. Deze stellen eisen die zelfs in

de extreme situatie van een oorlog moeten worden gerespecteerd. Een land kan dus de mensenrechten van de bevolking, zelfs in extreme situaties, niet verder beperken dan de rechten die aan de bevolking worden gegeven door het Internationaal Humanitair Recht, zoals humane behandeling, rechtvaardige rechtspleging, eerbiediging van personen die niet in het conflict betrokken zijn, enzovoort. Het is trouwens zo dat humanitaire catastrofes zich inderdaad voordoen wanneer deze basisregels van het Internationaal Humanitair Recht niet worden geëerbiedigd.

De vraag kan nu worden gesteld of het *niet* naleven van de basisregels van het Internationaal Humanitair Recht een voldoende zwaar onrecht is om een interventie te rechtvaardigen. De beschouwingen van sommige beslissingen van de Veiligheidsraad lijken in die richting te wijzen. Zoals hiervoor aangehaald, kunnen de Resoluties 688, 794 en 955 inderdaad in die zin worden geïnterpreteerd.

Voorbeelden

De luchtaanvallen boven Irak door de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk sinds eind 1998 zijn, zelfs in deze context, moeilijk te rechtvaardigen. Hoewel gerust kan worden gesteld dat Saddam Hoessein door het uitdagen en tergen van de internationale gemeenschap en in het bijzonder van de Verenigde Staten niet beter verdiende, is de legaliteit van deze luchtaanvallen moeilijk vol te houden. Geen enkele van de gevallen voorzien onder het Handvest van de Verenigde Naties of de algemene wetsprincipes van het Internationaal Recht dekt deze situatie.

Het is waar dat Irak niet voldeed aan de vereisten van resoluties van de Veiligheidsraad en blijkbaar niet van plan was eraan te voldoen, maar de genomen acties hadden niet tot doel een humanitaire catastrofe te vermijden of mensenlevens te redden. Een

escalatie van middelen om Irak te dwingen aan de resoluties te voldoen, vereiste wel degelijk een verdere beslissing van de Veiligheidsraad. Het blijkt hier dus duidelijk te gaan om een miskenning van de autoriteit van de Verenigde Naties en van de basisregels van het Internationaal Recht door een van de wereldmachten, en dit om redenen die schijnbaar meer te maken hebben met gekrenkte trots en interne politiek.

Dit voorval lokte wereldwijd weinig reacties uit, voornamelijk door de arrogante houding van Saddam Hoessein, maar laten we niet vergeten dat de Verenigde Naties voornamelijk een garantie zijn voor de kleinere landen tegen arbitrair en eenzijdig optreden van grotere machten.

Kosovo

In het geval van Kosovo worden we heel duidelijk geconfronteerd met de strijd tussen de twee culturen van het internationaal rechtssysteem. Er is sprake van een oppositie tussen enerzijds de plicht van solidariteit met een bevolking die lijdt onder zware vergripen tegen de mensenrechten, en anderzijds het respecteren van de soevereiniteit van een land dat de moeilijkheden omschrijft als een interne aangelegenheid. Daarbij komt dat de Veiligheidsraad geen beslissingen kan nemen omdat één van haar permanente leden het systeem misbruikt voor eigen doeleinden die met de zaak niet veel uitstaande hebben.

In de North Atlantic Council, de politieke raad van de NAVO die de beslissingen neemt voor de inzet van NAVO-troepen, heeft Kosovo aanleiding gegeven tot langdurige discussies. Vooral omdat in de NAVO de beslissingen worden genomen bij consensus, wat inhoudt dat ieder land, zelfs het kleinste, in feite een vetorecht heeft, maar wel met de verplichting om eerlijk aan een overeenkomst te werken. Na maandenlang brainstormen, ook in de thuislanden, kwam de NAVO, dat wil zeggen ieder land van de NAVO, in oktober 1998 tot het besluit dat er een wettelijke basis bestond voor interventie in Kosovo.

Het is duidelijk dat dit besluit niet lichtzinnig genomen werd. Maar ieder land had wel een andere rechtvaardiging voor zijn besluit. Het communiqué van de NAVO gaf dan ook de unanimité weer van het besluit, maar zweeg over de rechtvaardiging ervan. Wel is duidelijk dat de overtuiging van de noodzaak van solidariteit, die zeer sterk leefde in de publieke opinie van de verschillende landen, het gehaald heeft.

Precedent

Als we de voorwaarden voor een rechtvaardige oorlog op de recente gebeurtenissen in Kosovo willen toepassen, blijven we met een reeks vragen zitten. Het antwoord op de eerste voorwaarde, het bestaan van een zwaar onrecht, is redelijk duidelijk. Wat betreft de andere voorwaarden is het antwoord niet zo eenduidig. Waren alle andere middelen uitgeput? Zijn de gevolgen van de interventie niet erger dan het geleden onrecht? Heeft men redelijke kansen op succes? Dit zijn politieke vragen, waarop politieke antwoorden op gegeven moeten worden.

Wanneer men niet rechtstreeks is betrokken bij de onderhandelingen is het moeilijk te beschikken over alle informatie die nodig is om een gemotiveerde beslissing te staven. Toch is het op deze vragen dat onze politici en diplomaten een antwoord moeten geven. Het is ook op basis hiervan dat de toekomst zal uitwijzen in welke mate de interventie in Kosovo inderdaad gerechtvaardigd was, en of de regels van het internationaal recht gerespecteerd werden.

De instemming van het merendeel van de publieke opinie (sommige politici zullen zich dus niet meer genooddaakt voelen om de stoepen in Brussel met bloed te gaan bekladden), moet ons toch niet doen vergeten dat we hier te maken hebben met een gevaarlijk precedent. Een precedent dat vergaande gevolgen kan hebben, en dat, zoals vermeld, in regelrechte

tegenspraak is met artikel 53 van het Handvest van de Verenigde Naties.¹⁵

Inderdaad, tot nog toe heeft de NAVO nooit de grenzen van een soeverein land geschonden, gesteund op niet meer dan een beslissing van haar eigen politieke structuur. De meeste Europese landen waren dan ook zeer terughoudend om deze beslissing te nemen.¹⁶ Het kan zijn dat een militaire optie de beste oplossing was, maar zonder goedkeuring van de Veiligheidsraad kan dit aanleiding geven tot de overtuiging dat de NAVO wel degelijk een offensieve mogelijkheid is.

Het naast zich neerleggen van formele verdragsartikelen omwille van hogere wetsprincipes blijft een ris-

kante zaak. Wat kan een ander land of regionale organisatie er dan van weerhouden om in een soeverein land interventies uit te voeren met minder rechtgeaarde bedoelingen en om redenen die misschien niet zo humanitair meer zijn?

Conclusies

Hoe zou de zaak er nu uitzien indien voorgelegd aan het Internationaal Gerechtshof van Den Haag? Zonder absoluut te kunnen zijn, denk ik dat in zekere gevallen de kansen om de zaak te winnen niet denkbeeldig zijn. Principieel bestaat alleszins de mogelijkheid een gefundeerde argumentatie op te bouwen. Ieder concreet geval zal echter individueel moeten worden beoordeeld.

Wel is duidelijk dat er behoefte is aan een meer formele uitdrukking van de algemene wetsprincipes, bijvoorbeeld door een herziening van het Handvest van de Verenigde Naties. Een andere mogelijkheid zou erin bestaan de statuten van het Internationaal Straf-

gerechtshof, die onlangs in Rome werden goedgekeurd, aan te vullen met het hoofdstuk over de definitie van agressie, dat werd opengelaten omdat geen overeenkomst kon worden bereikt. Bepaalde grootmachten weigerden echter hieraan mee te werken, blijkbaar uit vrees hiermee hun vrijheid van handelen te verliezen.

Nog een laatste bedenking die verdere aandacht verdient.

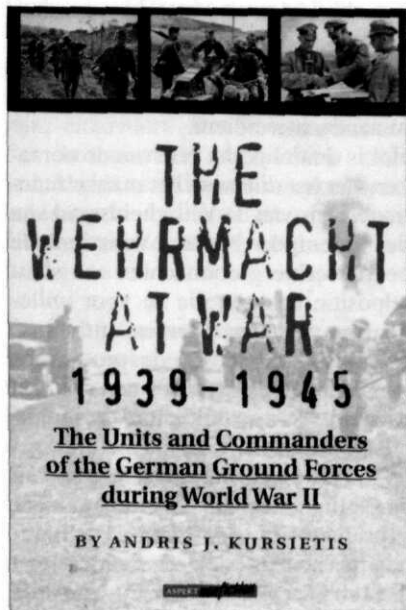
Het is duidelijk dat één van de oorzaken van het dilemma het manke functioneren is van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, waar enkele bevoorrechte grootmachten een sleutelpositie bezitten die ze voor willekeurige redenen kunnen uitbuiten. Een hervorming van de procedures van de Veiligheidsraad is dan ook aan de orde. De moeilijkheid daar is echter dat de landen die nu het hevigst opkomen tegen het onvermogen van de Veiligheidsraad, en dit argument gebruiken om eigenzinnig beslissingen te nemen, ook de landen zijn die het meest onwillig zijn om hun geprivilegieerde positie op te geven.

¹⁵ Artikel 53: „...no enforcement action shall be taken under regional arrangements or by regional agencies without the authorization of the Security Council.”

¹⁶ Op 16 juni 1998 bracht de EU, waarin 13 van de toenmalig 16 landen van de NAVO zetelen, een communiqué uit dat suggereerde dat militaire opties in Kosovo een toestemming van de Veiligheidsraad zou vereisen onder Hoofdstuk VII van het Handvest.

BOEKEN bespreking

The Wehrmacht At War 1939-1945

The Units and commanders of the German Ground Forces during World War II, door Andris J. Kursietis, 398 blz., geïll. Aspekt, Soesterberg, 1999. f 59,90
ISBN: 90 7532 338 7

Op de omslag wordt aangegeven dat *The Wehrmacht At War* het resultaat is van vijftientig jaar onderzoek en drie jaar schrijven. Het is, ik citeer: „een onmisbaar naslagwerk voor iedereen die geïnteresseerd is in de Tweede Wereldoorlog”. Het boek begint met een introductie, een vergelijkend overzicht van Duitse en Amerikaanse rangen en een lijst van afkortingen. Hoofdstuk I geeft de ‘Army Order of Battle’; hoofdstuk II de ‘SS-Order of Battle’ en hoofdstuk III de biografieën van generaals van het leger. Er zijn twee aanhangsels: een ‘Seniority List of Generals’ en een overzicht van de gebruikte bronnen. De ‘Order of Battle’ omvat het diversieniveau en hoger.

Het boek bevat een schat aan informatie en komt in eerste aanleg bijna compleet over. Het valt te betreuren dat een toetsing tot enige kritiek leidt. De auteur moge in zijn voorwoord veel dank uitspreken aan de Wauwatosa Public Library, deze bibliotheek heeft mogelijk nagelaten hem te wijzen op het feit dat ook buiten de VS belangrijke bronnen zouden kunnen bestaan. Een enkel contact met het Militärgeschichtliches Forschungsamt zou mogelijk veel kunnen hebben betekend. Laat mij drie voorbeelden noemen. Allereerst 5. Jäger-Division. Schrijver geeft de volgende commandanten: Fahrbacher (1 september '39 - 25 oktober '40); Allmendinger (25 oktober '40 tot 4 januari '43); Thumm (4 januari '43 - 1 maart '44); Gittner (1 maart '44 tot 30 juni '44); Thumm (30 juni '44 - 1 november '44); Sixt (1 november '44 - 19 april '45) en Blaurock (19 april '45 - april '45 (?)). In april '45 is de eenheid *destroyed at Berlin*.

Uit de geschiedenis van de ‘5. Jäger Division 1939-1945’ van Reinicke, Bad Nauheim, 1962, blijkt het volgende: Fahrbacher was al vanaf 5 mei 1938 commandant. Allmendinger bleef tot 31 januari 1942. Op 1 februari neemt Thumm het over. Zijn voornaam wordt overigens niet als ‘Hellmuth’, maar als ‘Helmut’ geschreven. Op 17 maart 1942 arriveert Oberst i.G. Gittner. Hij zal gaan waarnemen. Thumm heeft recht op verlof. Door de gevechten wordt Gittner pas eind maart ‘Divisionsführer’ (dus *niet* Kommandeur). In de tweede helft van mei is Thumm weer in functie. Sixt krijgt op 17 augustus 1944 het bevel en draagt het inderdaad op 19 april 1945 aan Blaurock over. Deze heeft het bevel tot 3 mei. In de nacht van 2 op 3 mei geraakt het grootste deel van de divisie over de Elbe in krijgsgevangenschap bij de Amerikanen.

Tweede voorbeeld is ‘206. Infanterie Division’. Volgens de auteur was Höfl commandant tot 10 juli 1942. Op 1 november zou Hittler het commando hebben overgenomen. Van juli tot september wordt André als commandant genoemd. Hittler zou aansluitend tot 28 juni 1944 weer volgen. Deze eenheid werd, in juni 1944, *destroyed at Vitebsk*. Payk geeft in *Die Geschichte der 206 Infanterie-Division 1939-1944* (Bad Nauheim, 1952)

andere informatie. Höfl nam op 15 april 1942 afscheid. Oberst Baron Digeon van Monteton werd met de waarneming belast. Vanaf mei 1942 nam Oberst Hittler waar. Op 1 augustus 1942 werd hij divisiecommandant en dus generaal-majoor. Hij bleef dit tot het einde. De laatste actie vond op 26 juni plaats. Vitebsk betekende het einde. De officiële opheffing volgde op 18 juli 1944. De auteur vermeldt niet dat de divisie ook op Frans grondgebied verbleef.

Als laatste voorbeeld noem ik ‘16. Panzerdivision’. De auteur geeft als commandanten: Hube; Angeren; Müller-Hillebrand; Sieckenius; Back; Van Müller en Treuhaupt. Werthen vermeldt in de *Geschichte der 16. Panzerdivision* (Bad Nauheim, 1958) andere gegevens. Een deel van de periodes ligt anders; Müller-Hillebrand wordt niet als commandant gezien en Treuhaupt is alleen *mit Führung beauftragt*. Het lijkt de auteur derhalve te zijn ontgaan dat de Duitsers een strikte scheiding maken tussen enerzijds de ‘Divisionkommandeur’, de commandant, en anderzijds de waarnemend commandant, die al dan niet op enig moment daadwerkelijk het commando en daarmee de daarbij behorende rang kreeg. Blijkbaar heeft niemand de schrijver gewezen op de vele tientallen divisies die hun geschiedenis te boek stelden. Maar ook andere bronnen bleven voor hem verborgen. Als het gaat om de Luftwaffe is het boek van Mehner en Teuber: *Die Luftwaffe 1939-1945, Schriftenreihe Führung und Truppe*, Band 2, Norderstedt 1996 onontbeerlijk. Hierin zijn ook alle ‘Luftwaffe Field Divisions’ opgenomen. Alle in het boek ontbrekende commandanten van deze divisies zijn hierin terug te vinden. Daarnaast spelen ook zetduivels een rol: Fahrbacher = Farmbacher (5. I.D.); Von Boineburg - Lengsveld = Von Boineburg und Lengsveld (23. PzDiv); Völckers - Völkers (78. I.D.); Von Choltitz of Chotitz, Klammt of Klamt (260. I.D.); Kurt Hoffmann = F. Hoffman (715. I.D.) en Walther Schroth of Walter Schroth (Wehrkreis XII)?

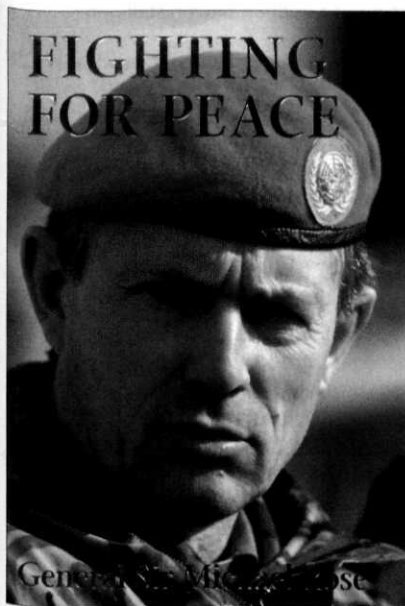
Ten slotte is er sprake van diverse andere onnauwkeurigheden. Enkele voorbeelden: 10. PzDiv was, in tegenstelling tot wat wordt vermeld, ook in Polen; 23. PzDiv

werd niet op 25 september, maar op 10 december 1941 in Parijs geformeerd; 35. I.D. werd opgericht in 1936 (niet in 1935). De eerste commandant was Schaller - Kalide (niet genoemd); 78. I.D. werd op 26 augustus 1939 geformeerd (niet op 1 september); 198. I.D. werd op 1 december 1939 geformeerd (niet in januari 1940); niet Ludwig Müller, maar Josef Müller was commandant en 715 Infanterie Division werd later 715 Grenadier Division (niet vermeld); Walther Raschick en niet Siegfried Raschick commandeerde Wehrkreis X en Schlemm was General der Flieger en niet, zoals aangegeven, General der Fallschirmjäger.

Samenvattend rest respect voor het monnikenwerk dat is verricht. Tegelijkertijd valt het te betreuren dat de schrijver niet buiten de VS naar informatie heeft gezocht. Het boek had in dat geval aan volledigheid en daarmee aan betrouwbaarheid gewonnen. Mogelijk kan deze omissie in een volgende druk worden rechtgetrokken. Dan ontstaat inderdaad een uniek naslagwerk in de Engelse taal.

prof. J.M.J. BOSCH, bgen cav

Fighting For Peace

Bosnia 1994, door General Sir Michael Rose. The Harvill Press, London, 1998. Gebonden, 269 blz.

f 67,35.

ISBN: 18 6046 512 9

Fighting For Peace is het verhaal van een jaar leiding geven aan de United Nations Protection Force (UNPROFOR), die een zogenaamde *peacekeeping*-operatie uitvoerde in Bosnië. Generaal Sir Michael Rose, voormalig commandant van de legendarische Special Air Service, doet in een levendige, typisch Britse stijl verslag van zijn belevenissen en gunt de lezer een interessante blik achter de militair-politieke schermen. Duidelijk komt hierbij het precaire evenwicht naar voren tussen humanitaire hulpverlening aan 2,7 miljoen mensen enerzijds en het werken aan of afdwingen van vredesonderhandelingen anderzijds, waarbij in elk geval verdere verspreiding van het conflict moest worden voorkomen.

Rose geeft in zijn boek aan voorstander te zijn van een vredesondersteunende, dus neutrale strategie, die op een 'robuuste' wijze door de vredesmacht onder leiding van de Verenigde Staten dient te worden uitgevoerd. Het alternatieve spoor, *peace-enforcing*, acht hij evenwel ook mogelijk (door de Amerikaanse haviken 'lift (the embargo, PvdA) and strike' genoemd, door de duiven onder de peacekeepers 'stay and pray'). De combinatie van deze strategieën ondersteunt hij echter niet. Steeds weer beschrijft hij het spanningsveld dat ontstaat als nu eens de Bosnische regering de vredesonderhandelingen probeert te frustreren door de Verenigde Staten bij de oorlog te betrekken (meestal gebeurde dit door het uitlokken van luchtacties) en dan weer de Bosnische Serven of de Bosnische Kroaten iedere vooruitgang in de onderhandelingen blokkeren. Met grote betrokkenheid beschrijft Rose wat de gevolgen daarvan zijn voor de noodlijdende bevolking van Bosnië, die in dat geval weer eens van hulp verstoken blijft.

Het spanningsveld wordt nog eens versterkt door onbetrouwbare onderhandelaars, onvoldoende middelen, een politiek vacuüm en een vijandige pers, en komt voor de militairen onder ons goed tot uitdrukking in een citaat van generaal Nash, in 1996 commandant van de US Armoured Division in NAVO's Implementation Force:

„I have trained 30 years to read the battlefield (...) now you are asking me

to read a peace field. It doesn't come easy. It aint natural. It ain't intuitive. They don't teach this stuff at Leavenworth”.

Groot ook is zijn respect voor de onder zijn bevel staande militairen van UNPROFOR, die onder uiterst moeilijke omstandigheden hun veelal frustrerende werk moesten verrichten en daarbij soms (maar nog altijd in 300 gevallen!) met hun leven hebben moeten betalen.

Opvallend is evenwel dat successen van tegenslagen over het algemeen op naam komen van 'anderen'; ook hierin zal de kritische lezer weer een typisch Britse benadering ontdekken. Het boek heeft bovendien een iets te hoog 'I like myself-gehalte'. Ondanks deze kanttekeningen blijft het een lezenswaardig boek, dat prettig leest, een uitgebreid namen- en zakenregister heeft, goede foto's en illustraties bevat en waaruit veel lering kan worden getrokken. Al was het maar vanwege het citaat van Harry S. Truman, waarmee Rose afsluit:

„If you are not prepared to pay the price of peace, you had better be prepared to pay the price of war”.

drs. P.J.E.J. VAN DEN AKER, kol cav

Samenvattingen

P.H. de Vries, W.S.M. Calmeyer-Meijburg. Doctrine: de derde mijlpaal (deel I)

Op 23 april 1996 lanceerde de bevelhebber van de Koninklijke Landmacht het eerste deel van een nieuwe serie over landmachtdoctrine. Dit deel, 'Militaire Doctrine', schetst het bredere kader en algemene opvattingen over de inzet van de krijgsmacht in verschillende scenario's en omstandigheden. In de zomer van 1998 verscheen het tweede deel (IIa en IIb), dat is gewijd aan reguliere militaire operaties. Het derde deel, 'Vredesoperaties', is in oktober gepresenteerd. De auteurs beschrijven de wijze waarop de gang van zaken in de internationale omgeving, vigerende concepten binnen en buiten Nederland, en ervaringen de realisatie van dit derde deel hebben beïnvloed. Het vervolgartikel zal gaan over de inhoud van het derde deel.

V.C. Windt. Frankrijk: een Euro-Atlantische bondgenoot?

In maart 1966 kondigde de Franse president De Gaulle aan dat Frankrijk zich zou terugtrekken uit de geïntegreerde militaire structuur van de NAVO. NAVO's hoofdkwartier verhuisde van Parijs naar Brussel. Hoewel Frankrijk zich sinds die tijd beperkte tot een politieke rol in het Bondgenootschap waren er vele, min of meer zichtbare, relaties. In de jaren 1984-1995 concentreerde Frankrijk zich op een rol voor de West-Europese Unie (WEU). Het einde van 1995 bracht nieuwe opvattingen over reïntegratie, gevolgd door een nieuwe oriëntatie op een Europese defensiecapaciteit. De auteur ligt deze ontwikkelingen toe, vooral voor wat betreft de positie van Frankrijk. Hij beschrijft tevens de voor- en nadelen van een Franse 'agenda', gegeven de capaciteiten van dit land.

A.L.W. Vogelaar, L.A. de Vos. Wederzijds vertrouwen en militaire operaties

De auteurs onderzoeken de betekenis van wederzijds vertrouwen bij militaire operaties. Waar militaire hiërarchie het formele kader is, is wederzijds vertrouwen het uiteindelijke fundament voor cohesie, flexibiliteit en voor een adequate reactie in een stressvolle, veranderlijke omgeving. Zij geven zes bouwstenen aan die – in relatie – resulteren in wederzijds vertrouwen: wederzijds begrip en respect; loyaliteit; professionele kennis, vaardigheden en capaciteiten; moreel gevoel; transparantie, openheid en eerlijkheid; verantwoordelijkheid en besef van de voorliggende taken. Oefening en training zouden het vertrouwen moeten bevorderen. De auteurs beschrijven tevens de wijze waarop maatregelen het wederzijdse vertrouwen kunnen bewerkstelligen vóór, tijdens en na een specifieke militaire operatie.

W.J. Heesbeen. Grondgebonden luchtverdediging in het Amerikaanse leger

De Nederlandse luchtmacht heeft sinds 1996 een uitwisselingsofficier in Fort Bliss, de thuisbasis van het Amerikaanse artilleriecentrum van de luchtmacht. De auteur – een luchtmachtofficier – is de eerste die deze positie inneemt. Eerst diende hij bij '11 Air Defense Artillery Brigade', en later bij '32 Army Air and Missile Defense Command'. Hij beschrijft de taken en organisatie van beide elementen. Tevens informeert hij over het militaire leven in de Verenigde Staten, en toont aan dat legers inderdaad verschillen voor wat betreft de cultuur. Ten slotte verduidelijkt hij de rol van een uitwisselingsofficier en de voordelen van dit concept.

G. Loriaux. Interventierecht op basis van humanitaire principes

De auteur onderzoekt of er een recht bestaat voor interventie op basis van humanitaire principes. In zijn introductie doet hij een beroep op de mensenrechten, de Verenigde Naties en het humanitaire argument. Om recente vormen van interventie – zoals in Kosovo of in Irak – te beoordelen construeert hij een theoretisch voorbeeld voor het Internationaal Gerechtshof in Den Haag. De auteur zet de verschillende argumenten tegen elkaar af. Volgens hem zouden zich omstandigheden kunnen voordoen waarin een interventie op basis van humanitaire principes acceptabel zou kunnen zijn. Toch is er geen argumentatie die een universele geldigheid heeft. Daarnaast merkt hij op dat het noodzakelijk is om het Handvest van de Verenigde Naties opnieuw te overwegen. Er is behoefte aan herziening van de procedures binnen de Veiligheidsraad.

Summaries

P.H. de Vries, W.S.M. Calmeyer-Meijburg. Doctrine: The Third Mile-Stone (part I)

On April 23, 1996, the Commander of the Army laid down the first volume of a new series on Army doctrine. This volume, 'Military Doctrine' addresses the broader scope and general observations concerning the use of military force in different scenarios and circumstances. In Summer 1998 the next two volumes (IIa and IIb) were published. They focus on regular military operations. In October 1999 volume III, 'Peace Operations' was presented. The authors describe how the realities in the international environment, conceptual thinking in and outside the Netherlands and experiences influenced the realisation of this volume. A follow-on article will inform about the contents of this publication.

V.C. Windt. France: a Euro-Atlantic Ally?

In March 1966 the French president De Gaulle announced France's withdrawal from NATO's integrated military structure. NATO Headquarters moved from Paris to Brussels. Though France limited itself since then to a political role in the Alliance, there were many more or less visible relations. In the years 1984-1995 France more or less focussed on a role for WEU. The end of 1995 brought new thinking on re-integration, followed by a new orientation on a European Defense capability. The author explains these developments, focussing on the position of France. He also discusses the pros and cons of the French agenda, given this country's capacities.

A.L.W. Vogelaar, L.A. de Vos. Mutual Trust and Military Operations

The authors explore the meaning of mutual trust in relation to military operations. Where the military hierarchy is the formal framework, mutual trust is the final foundation for cohesion, flexibility and an adequate response to a stressful and ever-changing environment. They indicate six building-blocks which, in combination, result in mutual trust. They are: mutual understanding and respect; loyalty; professional knowledge, skills and capacities; moral sense; transparency, openness and honesty; sense of responsibility and notions on the task at hand. Training and exercises should promote this trust. The authors also indicate how measures could foster this mutual trust in preparing for, during and after a specific military operation.

W.J. Heesbeen. Ground-based Air Defense in the US Army

Since 1996 the Dutch Air Force has an exchange officer in Fort Bliss, home of the US Army Air Defense Artillery Centre. The author – an Air Defense officer – is the first to have this position. First he served with 11 Air Defense Artillery Brigade, then with 32 Army Air and Missile Defense Command. He informs about tasks and organization of both elements. He also shares his observations on military life in the US, demonstrating that armies do differ in culture. Finally he clarifies the role of an exchange officer and the benefits of this concept.

G. Loriaux. Intervention and Humanitarian Principles

The author discusses whether there exists a right to intervene on the basis of humanitarian principles. In his introduction he addresses human rights, the United Nations and the humanitarian argument. In order to judge recent forms of intervention, such as in Kosovo or in Iraq, the author constructs a theoretical case for the International Court of Justice in The Hague. He discusses the various arguments. In his view there might be circumstances where an intervention based on humanitarian principles might be acceptable. Yet there is no argumentation with universal validity. Other observations include the necessity to reconsider the Charter of the United Nations. There is a need to reform procedures within the Security Council.